

แผนภาพที่ 9 องค์ประกอบย่อยคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนด้านความรับผิดชอบ

2.6 ขยันมุ่งมั่นในการทำงาน

2.6.1 ความหมายของการขยันมุ่งมั่นในการทำงาน

การขยันมุ่งมั่นในการทำงาน มีผู้ให้ความหมายไว้ เช่น กองวิจัยการศึกษา (2542 : 4-5) ได้ให้ความหมายของคำว่า ขยัน หมายถึง ความตั้งใจและกระตือรือร้น มุ่งมั่นในการทำงานโดยไม่ฝัดวันประกันพรุ่ง โดยมีพฤติกรรมที่แสดงออกได้แก่ ตอบรับการทำงาน พูดหรือแสดงกิริยาท่าทางว่ายอมรับเต็มใจ ฟังพอใจที่จะทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย อาสาทำงาน พูดหรือแสดงกิริยาท่าทางว่า ต้องการจะทำงานหนึ่งงานใด แม้ว่าจะไม่ใช่งานที่ได้รับมอบหมายโดยตรง ไม่ฝัดวันประกันพรุ่งลงมือทำทันที โดยไม่ปล่อยให้วันเวลาผ่านไปอย่างไร้ค่า ไร้ประโยชน์ ทำงานที่ได้เริ่มต้นไว้แล้วอย่างต่อเนื่องและสำเร็จตามเป้าหมาย และกระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 23) ที่กล่าวว่า ขยัน คือ ผู้ที่มีความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่ การงานอย่างจริงจังและต่อเนื่องในเรื่องที่ถูกที่ควร ผู้งานมีความพยายาม ไม่หือถอย กล้าเผชิญอุปสรรค รักงานที่ทำ ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง ส่วน เดิมศักดิ์ สุวรรณ (2553 : ออนไลน์) กล่าวว่า ความขยันหมั่นเพียร หมายถึง การที่นักเรียนมีความรัก ความตั้งใจ มุ่งมั่นศึกษาเล่าเรียนไม่ท้อแท้ แม้บางครั้งบทเรียนนั้นจะยาก หรือมีอุปสรรคต่าง ๆ บ้างก็มานะทำงานสำเร็จ เมื่อมีเวลาวางก็ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเล่าเรียนของตน โดยอ่านหนังสือศึกษาค้นคว้าจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เพิ่มเติม ทบทวนบทเรียนมาล่วงหน้าทุกครั้ง เมื่อมีปัญหาหรือข้อสงสัยด้านการศึกษา ก็พยายามศึกษาหาความรู้ด้วยวิธีการที่ถูกต้องเพื่อคลี่คลายปัญหาของตน อยู่เสมอ นอกจากนี้ กรมวิชาการ (2545 : 4) ได้ให้ความหมายว่า การมุ่งมั่นให้บรรลุเป้าหมาย (Intentionality) หมายถึง ความสามารถในการใช้พลังกาย พลังใจ ด้วยความพยายามในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมายอย่างสร้างสรรค์และเหมาะสมไม่ยอมแพ้อุปสรรคหรือปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างง่าย ๆ และกรมวิชาการ (2545 : 17) ยังให้ความหมายของ ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคไว้ว่า เป็นความสามารถของบุคคลในการตอบสนองต่อเหตุการณ์ในยามที่ต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคเป็นตัวขัดขวาง ทำให้เราไม่สามารถก้าวขึ้นไปสู่ความสำเร็จที่ปรารถนาไว้ ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551 : 222) ได้ให้ความหมายของความมุ่งมั่นในการทำงาน หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจและรับผิดชอบในการทำหน้าที่การงานด้วยความเพียรพยายาม อุตุน เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย ซึ่งสอดคล้องกับ คุณาเพ็ญ กิ่งมิ่งแอส (2552 : 7) กล่าวว่า ความมุ่งมั่นในการทำงาน หมายถึง ความตั้งใจ มั่นใจ แน่วแน่ต่อการทำงานของตนเอง อย่างมีเหตุผล มีหลักการในการที่จะทำงานหรือสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงได้ถูกต้องเหมาะสมและเรียบร้อย

และสอดคล้องกับ ชญาภา วิชาวนิชนันท์ (2553 : 5) กล่าวว่า ความมุ่งมั่นในการทำงาน หมายถึง การเอาใจใส่ต่อการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายมีความตั้งใจและรับผิดชอบในการทำงานให้สำเร็จ พัฒนาปรับปรุงการทำงานของตนเอง โดยทุ่มเททำงาน อดทน ไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน มีความพยายามแก้ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานจนสำเร็จตามเป้าหมาย

สรุปได้ว่า ขยันมุ่งมั่นในการทำงาน หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจและรับผิดชอบในการทำหน้าที่การทำงานด้วยความเพียรพยายาม อดทน เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย

2.5.2 คุณลักษณะของบุคคลที่มีความขยันมุ่งมั่นในการทำงาน

คุณลักษณะของบุคคลที่มีความขยันมุ่งมั่นในการทำงานมีผู้ให้ทัศนะไว้หลายท่าน เช่น พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2544 : 97-100) ได้กล่าวว่า การพัฒนามนุษย์ การพัฒนาการทำงาน และการพัฒนาสังคม รวมทั้งการพัฒนาการดำเนินชีวิต ทั้งนี้เพราะว่าชีวิตต้องเป็นอยู่ดำเนินไปตลอดเวลา การที่ชีวิตต้องเป็นอยู่ดำเนินไปตลอดเวลา ก็คือการทำงานที่ต้องเคลื่อนไหว พบประสบการณ์ใหม่ ๆ เจอสถานการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งจะต้องเข้าใจ ต้องปฏิบัติหรือจัดการอย่างใดอย่างหนึ่งได้ หรือหาทางแก้ไขปัญหาให้ผ่านรอดหรือหลุดผ่านไปด้วยความเรียบร้อย และ กรมวิชาการ (2545 : 10) ได้อธิบายความมีน้ำอดน้ำทนต่อปัญหาหรืออุปสรรคคือ สามารถมองเห็นว่าปัญหาหรืออุปสรรคเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นชั่วคราว มีกำลังใจที่เข้มแข็งในการเอาชนะปัญหาหรืออุปสรรคดังกล่าว มีความเชื่อว่าหลังจากผ่านพ้นอุปสรรคแล้วจะพบกับความราบรื่น มีความเชื่อมั่นในตนเอง มองโลกในแง่ดี กล้ารับผิดชอบ ควบคุมจิตใจสำนึกได้ มีความกล้าหาญไม่ท้อถอย สอดคล้องกับ ชวงส์ ฉายะบุตร (2546 : 7) ได้กำหนดคุณลักษณะของผู้ที่มีความอดทนต่อการทำงาน มี 4 ลักษณะคือ 1) อดทนต่อความยากลำบาก เจ็บป่วย ได้รับทุกขเวทนามก็ ไม่แสดงอาการจนเกินกว่าเหตุ 2) อดทนต่อการตรากตรำทำงาน ไม่ทอดทิ้งงานฟันฝ่าอุปสรรคจนประสบผลสำเร็จ 3) อดทนต่อความเจ็บใจไม่แสดงความโกรธ ไม่อาฆาตพยาบาท อดทนต่อคำเสียดสี และ 4) อดทนต่อกิเลส คือไม่ยอมใครง่ายๆของผู้อื่นจนเกิดทุกข์ ไม่ได้ตอบคนที่ทำให้เรา โกรธและไม่ลุ่มหลงในสิ่งที่จะพาเราไปพบกับความเสียหาย และ สอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551 : 222) กล่าวว่า บุคคลที่มีความมุ่งมั่นในการทำงานคือ ผู้ที่มีลักษณะซึ่งแสดงออกถึงความตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความเพียรพยายาม ทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจ ในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่กำหนดด้วยความรับผิดชอบ และมีความภาคภูมิใจในผลงาน

นอกจากนี้ เดิมศักดิ์ สุวรรณ (2553 : ออนไลน์) กล่าวว่า คุณลักษณะของบุคคลที่มีความขยันหมั่นเพียร คือการปฏิบัติหน้าที่การทำงานและการประกอบอาชีพที่สุจริตอย่างกระตือรือร้น และตั้งใจจริงให้สำเร็จด้วยความมานะอดทน การปลูกฝังและสร้างเสริมเรื่องความขยันหมั่นเพียรในระดับมัธยมศึกษา ต้องการมุ่งเน้นให้นักเรียนมุ่งมั่นทำงานในหน้าที่ของตนเองให้ประสบความสำเร็จ มีความอดทนไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้น ใช้เวลาว่างศึกษาหาความรู้อยู่เป็นนิจ ฝึกฝนตนเองให้มีความสามารถและความชำนาญในงานที่สุจริตเป็นประโยชน์ต่อสังคม และ ชญาภา วิชชาวณิชนันท์ (2553 : 9) กล่าวว่า ตัวชี้วัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์มุ่งมั่นในการทำงาน คือ 1) ตั้งใจและรับผิดชอบในหน้าที่การทำงาน ได้แก่ 1.1) เอาใจใส่ต่อการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย 1.2) ตั้งใจและรับผิดชอบในการทำงานให้สำเร็จ 1.3) ปรับปรุงและพัฒนาการทำงานด้วยตนเอง 2) ทำงานด้วยความเพียรพยายามและอดทนเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย ได้แก่ 2.1) มุ่งเททำงานอดทน ไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน 2.2) พยายามแก้ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานให้สำเร็จ และ 2.3) ซึ้นชมผลงานด้วยความภาคภูมิใจ สอดคล้องกับ เบส (Bass. 1991 : 78) ได้ศึกษาการปรับปรุงและการประยุกต์ใช้ตัวอย่างการถดถอยด้านความสามารถและความขยันหมั่นเพียรเพื่อประกอบการอธิบายและการทำนายความสามารถในหมู่นักเรียนชั้นต้นและชั้นสูงของโรงเรียนมัธยมที่ได้รับคัดเลือกเข้าร่วม โครงการในรัฐมิชิแกน โดยมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับความขยันหมั่นเพียร พบว่าสิ่งสำคัญที่มีผลต่อความขยันของนักเรียนคือเพศ คับระดับชั้น ซึ่งนักเรียนหญิงมีแนวโน้มที่จะมีความขยันหมั่นเพียรมากกว่านักเรียนชายในทุกระดับชั้น และแมคคอกซ์ (Maddox. 1965 : 9) ได้ศึกษา พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทางสติปัญญา ร้อยละ 50-60 และขึ้นอยู่กับความพยายามและวิธีการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ร้อยละ 30-40 สอดคล้องกับริงเนสส์ (Ringness. 1968 : 141) ได้ศึกษา พบว่า นักเรียนเกรด 9 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงจะมีความรับผิดชอบ มีความขยันหมั่นเพียร ควบคุมตนเองได้ เข้าสังคมได้ดี มีความอดทนทางด้านอารมณ์และจิตใจ ส่วน บลูม (Bloom. 1982 : 166 - 175) ได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน พบว่า พฤติกรรมทางด้านความรู้ความคิดของนักเรียน และลักษณะจิตพิสัยของนักเรียน ซึ่ง ได้แก่ ความสนใจ ความมานะตั้งใจ ความขยัน รวมทั้งเจตคติต่อรายวิชา กิจกรรมการเรียนการสอน มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนถึงร้อยละ 65 (Bruner. 1961 :195)

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้ที่มีความขยัน
มุ่งมั่นในการทำงาน ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และสรุปว่า ตัวชี้วัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์
ด้านความขยันมุ่งมั่นในการทำงาน ประกอบด้วย

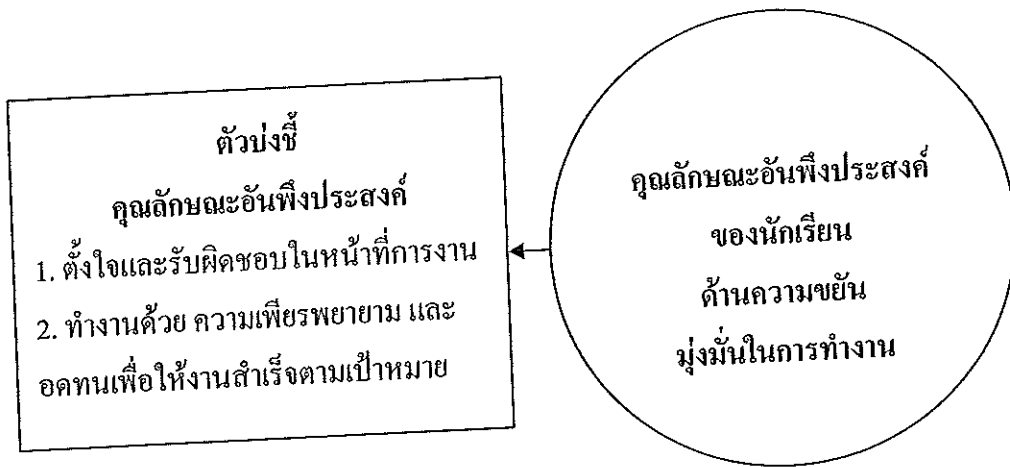
1. ตั้งใจและรับผิดชอบในหน้าที่การงาน
2. ทำงานด้วยความเพียรพยายาม และ อดทนเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ตารางที่ 10 การตั้งตระหนักรู้ที่ดูลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความเข้มแข็งในงานวิชาการ

แหล่งข้อมูล	ด้านความเข้มแข็งในงานวิชาการ														MC5						
	Bass(1991 : 78)	Maddox (1965 : 9)	Ringness (1968 : 141)	Bloom (1982 : 166 - 175)	Bruner (1961 :195)	พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2544 : 97-100)	ชูวงศ์ กายะบุตร (2546 : 7)	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551 : 222)	กรมวิชาการ (2544 : 3-5)	กรมวิชาการ (2545 : 5-11)	กรมวิชาการ (2546 : 49)	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2545 : 6-10)	กรมวิชาการ (2546 : 50)	เกียรติกุล ใจวิจิตร (2546 : 52-107)		กระทรวงศึกษาธิการ (2547 : 3-4)	เลอจันทร์ จงสถิตอยู่ และคณะ (2549 : 13-14)	กระทรวงศึกษาธิการ (2550 : 1-3)	กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 7)	เด็กลูกตุ้ม (2553 : ๑๐หน้า)	จตุรประภม (2552 : 45)
<p>1. ตั้งใจและรับผิดชอบในหน้าที่</p> <p>การงาน</p> <p>2. ทำงานด้วยความเพียรพยายาม และอดทนเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย</p>	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

แผนภาพที่ 10 องค์ประกอบย่อยคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน
ด้านความขยันมุ่งมั่นในการทำงาน

2.7 ประหยัดและอยู่อย่างพอเพียง

2.7.1 ความหมายของประหยัดและอยู่อย่างพอเพียง

ประหยัดและอยู่อย่างพอเพียง ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน เช่น เปรมจิต ชมชื่น (2543 : 44-45) ได้ให้ความหมายว่า การประหยัด หมายถึง การใช้เงิน เวลา และสิ่งของเครื่องใช้ของตนเอง และส่วนรวมให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด มีขอบข่ายดังนี้

- 1) การใช้เงินอย่างประหยัด แบ่งออกเป็นการวางแผนการใช้จ่ายเงินและการซื้อของที่มีประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด
- 2) การใช้เวลาอย่างประหยัด แบ่งออกเป็นการวางแผนการใช้เวลา การใช้เวลาทบทวนบทเรียน และการใช้เวลาในการช่วยเหลืองานบ้าน และ 3) การใช้สิ่งของ เครื่องใช้อย่างประหยัด แบ่งออกเป็นการนำสิ่งของเครื่องใช้ที่เหลือใช้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ และการซ่อมแซมเสื้อผ้าที่ชำรุด การดูแลรักษาสาธารณสมบัติของสถานศึกษา และการใช้ไฟฟ้า และน้ำประปาให้เป็นประโยชน์มากที่สุด ส่วน พวงพยอม ชิตทอง (2544 : 5 - 6) ได้ให้ความหมาย ประหยัด หมายถึง การใช้เงิน เวลาและสิ่งของเครื่องใช้ของตนเอง และส่วนรวมให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด โดยมีขอบข่ายของการประหยัด ดังนี้คือ การประหยัดเงิน หมายถึง การรู้จักวางแผนการใช้จ่ายเงินให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุดเหมาะกับการรับ มีการเก็บออม ยับยั้งความต้องการของตนอันมีผลทำให้ใช้เงินอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม ตัดสินใจใช้เงินอย่างรอบคอบโดยคำนึงถึงประโยชน์ ความคุ้มค่า ความจำเป็นของตนเอง และไม่ตระหนี่ถี่เหนียว การประหยัดเวลา หมายถึง การรู้จักวางแผนใช้เวลาของตนเองและใช้ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด ได้แก่ การใช้เวลาเดินทางไปสถานศึกษา เดินทางกลับบ้าน ศึกษาเล่าเรียน ทำแบบฝึกหัด ทบทวนบทเรียน หากความรู้เพิ่มเติม ทำธุรกิจส่วนตัว ใช้เวลาในการนอน การทำงานอดิเรก ช่วยเหลืองานบ้าน ชุมชนและสังคม การประหยัดสิ่งของ เครื่องใช้ หมายถึง การรู้จักใช้สิ่งของเครื่องใช้ของตนและส่วนรวมให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด รักษาซ่อมแซมสิ่งของเครื่องใช้ให้ใช้งานได้อยู่เสมอ ไม่ใช้อย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นด้วยความเคยชินหรือความสะดวกสบายส่วนตัว ได้แก่ ประหยัดไฟฟ้า และน้ำประปาของส่วนรวม

นอกจากนี้ สุเมธ ดันดิเวชกุล (2541 : 21) กล่าวว่าเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถพึ่งพาตัวเองได้ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง (Self Sufficiency) อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน ซึ่งต้องสร้างพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ สามารถให้ตัวเองอยู่ได้อย่างพออยู่พอกินได้ มุ่งที่จะสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้เจริญแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้มีอาชีพและฐานะที่พอพึ่งตนเองได้ก็ย่อมจะสร้างความเจริญก้าวหน้า

และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับอย่างมั่นคงถาวรตลอดไป สอดคล้องกับ
 ธรรมนูญ แก้วคำ (2543 : 17) ได้สรุปความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า
 เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง กิจกรรมการประกอบสัมมาอาชีพของชุมชนเพื่อให้สามารถดำรง
 ความเป็นอยู่ด้วยความพออยู่พอกินของคนในชุมชน ซึ่งดำเนิน โครงการ โดยความร่วมมือของ
 ส่วนต่าง ๆ ในชุมชนเอง โดยกิจกรรมกลยุทธ์หรือมาตรการปฏิบัติขึ้นอยู่กับความเหมาะสม
 หรือทรัพยากรของแต่ละชุมชน เช่น การจัดลานค้าชุมชนและตลาดนัดชุมชนก็เป็นมาตรการ
 หนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียงในการที่จะส่งเสริมการมีรายได้ การมีพอกอยู่พอกินของคนในชุมชน
 ส่วน พัฒนาการ รัตวิโรจน์ (2545 : 11) ได้สรุปความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 ไว้ว่า เป็นวิธีการดำเนินชีวิตของคน โดยการพึ่งตนเอง มีความประหยัด พัฒนาตนเอง ให้มี
 การเรียนรู้ภูมิปัญญา สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 อย่างมีคุณค่าอย่างยั่งยืน มีจิตสำนึกที่ดีต่อตนเองและสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันถือเป็นแนวทาง
 ที่คนไทยจะต้องรู้เพื่อนำ ไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนที่จะเป็นกำลัง
 ของประเทศในอนาคตครูจึงควรนำความรู้เศรษฐกิจพอเพียงไปส่งเสริมในโรงเรียน และ
 คุณาเพ็ญ กิ่งมิ่งแสบ (2552 : 7) ให้ความหมายว่า อยู่อย่างพอเพียงหมายถึง ความสามารถ
 ในการดำเนินชีวิตทั้งด้านการเรียนและทำงานด้วยความระมัดระวังการรู้จักยับยั้งในการใช้
 ทรัพยากรต่าง ๆ เช่น เงิน วัสดุ อุปกรณ์ น้ำ ไฟฟ้า ฯลฯ ทั้งของตนเองและส่วนรวมให้พอเหมาะ
 พอควรให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างคุ้มค่า และ

สรุปได้ว่า ประหยัดและอยู่อย่างพอเพียง หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออก
 ถึงการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล รอบคอบ มีคุณธรรม มีภูมิคุ้มกันที่ดี ปรับตัว
 เพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและรู้จักใช้จ่ายทรัพย์สินของตน และประเทศชาติอย่างคุ้มค่า
 เกิดประโยชน์สูงสุด

2.7.2 คุณลักษณะของการประหยัดและอยู่อย่างพอเพียง

คุณลักษณะของบุคคลที่มีการประหยัดและอยู่อย่างพอเพียง มีผู้กำหนด
 คุณลักษณะไว้หลายท่าน เช่น กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 161-162) ได้ให้ขอบข่ายผู้ที่มี
 ความประหยัดว่ามีลักษณะดังนี้คือ 1) การประหยัดเวลา ได้แก่ การรู้จักใช้เวลาให้เป็น
 ประโยชน์ ให้เหมาะกับกาลเทศะ รู้คุณค่าของเวลา มียอมให้เวลาหมดเปลืองไปโดยเปล่า
 ประโยชน์ แต่นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่ ในการหาความรู้ ในการสร้างความดี
 ในการสร้างสมรรถภาพในการสร้างอำนาจ ในการสร้างทรัพย์ 2) การประหยัดทรัพย์ ได้แก่
 การรู้จักใช้ทรัพย์ให้ถูกต้องและเหมาะสม คือ 2.1) พยายามจ่ายทรัพย์เท่าที่จำเป็น ให้สมควร

แก่ข้อภาพ 2.2) การรู้จักกำหนดรายจ่ายให้พอเหมาะพอควรแก่กำลังทรัพย์ 2.3) การรู้จักเก็บรวบรวมรายได้อันสมควรเก็บไว้เป็นทุนสำรอง 2.4) ทำทรัพย์ที่มีอยู่ให้เจริญงอกงาม 2.5) คຸ້ມครองรักษาทรัพย์ให้ปลอดภัย 2.6) บารุณะของเก່อันควรบารุณะให้กลับใช้ประโยชน์ได้ใหม่ 2.7) ใช้และถนอมของใช้ และทรัพย์สินให้คงคุณค่าและประโยชน์นาน 2.8) รู้จักทำของใช้เอง อย่าคิดแต่จะซื้อหรือจ้างงานเขาทำไป 2.9) ไม่ใช้จ่ายอย่างฟุ้งเพื่อให้หมดเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ 2.10) ไม่บำรุงบำเรอความสุขสนุกสนานจนเกินไป 2.11) ขยันหาทรัพย์ใหม่มาเพิ่มเติม ดังนั้นการประหยัดจึงเป็นการรู้จักวางแผนการใช้จ่ายเงิน รู้จักถนอม การใช้เวลาและสิ่งของอย่างคุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเองและส่วนรวม ยึดมั่นในหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และสถาบันคุณภาพวิชาการ (ม.ป.ป. : 7-9) ได้กล่าวว่า การประหยัดและการออมเป็นสัดส่วนของความจำเป็น ความต้องการที่เกิดขึ้น โดยยึดหลักของความพอดีรู้จักใช้ทุกสิ่งทุกอย่างตามความจำเป็น โดยใช้น้อยที่สุดแต่คุ้มค่าและได้รับประโยชน์มากที่สุดซึ่งมีสิ่งสมควรประหยัดและออม ดังนี้คือ

- 1) ประหยัดทรัพย์ เราต้องรู้จักจัดส่วนรายได้ของตนเองตามความจำเป็น รู้จักเลือกซื้อสิ่งของที่คุ้มค่ามากที่สุด ไม่ฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย เลือกใช้จ่ายแต่ในสิ่งที่จำเป็น เช่น ใช้ในเรื่องการจัดหาที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค อาหาร นอกจากนั้นอาจเก็บสะสมไว้ใช้ในคราวจำเป็น ในยามเจ็บป่วยแก่ชรา ไม่สามารถหาทรัพย์ได้ อาจแบ่งคุณลักษณะของคนที่ยังประหยัดทรัพย์ ได้แก่
  - 1.1) ไม่นำทรัพย์ไปใช้จ่ายในการเล่นการพนัน หรือเที่ยวเตร่ หากความสำราญตามสถานเริงรมย์ต่าง ๆ
  - 1.2) ไม่นำทรัพย์ไปซื้อของใช้ที่หรูหรา ราคาแพงแต่ก็ไม่ควรซื้อของเลวราคาถูกมาใช้ เพราะของเลวใช้ไม่ทนทาน ทำให้ต้องเสียเงินซื้อของใหม่บ่อย ๆ ควรเลือกซื้อสินค้าที่มีคุณภาพราคามาตรฐานจะช่วยในการประหยัดทรัพย์ได้มาก
  - 1.3) รู้จักถนอมและซ่อมแซมของใช้ทุกชนิดก็จะใช้ได้ทนนานเท่ากับเป็นการประหยัดเงินที่จะต้องหาซื้อใหม่บ่อย ๆ และยังซ่อมแซมให้ใช้ได้จนถึงที่สุด
  - 1.4) รู้จักเลือกกินแต่อาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย เหมาะกับอายุ เหมาะกับฤดูกาล และกินแต่พอดีกับความต้องการของร่างกาย
- 2) ประหยัดเวลา วันเวลาผ่านไป เราไม่สามารถเรียกกลับคืนมาได้ อีก ฉะนั้นจึงควรใช้เวลาของเราให้คุ้มค่าและมีประโยชน์มากที่สุด อย่ายอมให้หมดเปลืองเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์ เราควรใช้ให้เกิดประโยชน์อันยิ่งใหญ่ เช่น ในการแสวงหาความรู้ประกอบคุณความดี และหาทรัพย์มาเพิ่มเติม
- 3) ประหยัดถ้อยคำ คือ ไม่พูดเพื่อเจ้อ ไม่พูดถึงความไม่ดี ไม่ใช่ถ้อยคำหาบ รุนแรงกระด้างคำทอ ส่อเสียด เหน็บแนบ หมิ่นประมาท ทับถม ผู้ที่ประหยัดถ้อยคำเป็นผู้เลือกใช้ถ้อยคำได้ถูกต้องตามกาลเทศะ พูดจาไพเราะ พูดจริง พูดมีประโยชน์ รู้จักการพูด และการจบแห่งถ้อยคำ

3) ประหยัดกิริยา การกระทำบางอย่างไม่ถูกต้องแต่ถูกใจเรา เราอยากทำการกระทำบางอย่างเอง แต่ไม่ถูกใจเรา เราไม่อยากทำ การประหยัดกิริยา คือ การเลือกกระทำแต่สิ่งที่ถูกต้องเสมอ เว้นการกระทำที่ไม่ถูกต้องเสียให้สิ้น 4) ประหยัดความคิด คือ ไม่คิดฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไปในทางที่ไร้ประโยชน์ เช่น สร้างวิมานในอากาศ ให้คิดแต่ในเรื่องที่เป็นความดี ความถูกต้อง และเป็นประโยชน์ เช่น คิดหาแนวทางที่จะพัฒนาตัวของเราให้เจริญก้าวหน้า 5) ประหยัดแรงงาน แม้ว่าแรงงานของเรา ไม่ต้องซื้อหาให้เสียเงินทองก็ตาม แต่ก็ควรให้แรงงานอย่างประหยัด การปฏิบัติงานใดก็ตามถ้าเราสามารถตัดขั้นตอนที่ไม่มีจำเป็นออก จะทำให้เราประหยัดแรงงานของเราได้มากและงานก็จะเสร็จเร็วขึ้น 6) ประหยัดชีวิต ชีวิตเป็นสิ่งที่มีความวันเวลาจำกัด ฉะนั้น เราต้องใช้ชีวิตอย่างประหยัด ไม่ทำการใด ๆ ที่เป็นการบั่นทอนและทำลายชีวิต เช่น 6.1) ไม่เป็นผู้ประมาท เพราะความประมาททำให้เกิดอันตรายถึงแก่ชีวิตได้ เช่น ขับรถ ประมาทอาจถึงตาย 6.2) ไม่เป็นผู้เสพยาเสพติด เพราะยาเสพติดทุกชนิด เมื่อเสพแล้วต้องเพิ่มปริมาณมากขึ้น อาจทำลายประสาทและทำลายชีวิตผู้เสพด้วย 6.3) ไม่รับประทานผักสดที่ยังไม่หมดฤทธิ์ยาฆ่าแมลง และ 6.4) เมื่อประสบความผิดหวัง ไม่ประชดชีวิตด้วยการประพடுத்தตนไปในทางเสื่อมเสีย เล่น เสพสุรา ประพடுத்தตนเป็นคนเสเพล 7) ประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ 7.1) ไม่โค่นไม้ทำลายป่า เพราะถ้าเราโค่นทำลายป่า ถางป่า เผาป่ากันอย่างไม่ประหยัด เราจะต้องสั่งซื้อไม้จากต่างประเทศเข้ามาใช้ เวลาฝนตกหนักปัญหาน้ำท่วมอย่างฉับพลันก็เกิดขึ้น เพราะไม่มีป่าไม้และต้นไม้ช่วยชะลอการไหลของน้ำ 7.2) ไม่ระเบิดภูเขา เพราะภูเขาเป็นที่เกิดของต้นน้ำ ถ้าภูเขาหมดไปในประเทศของเราจะแห้งแล้ง ขาดน้ำ 7.3) ใช้กระแสไฟอย่างประหยัด ไม่เปิดไฟทิ้งไว้โดยมิได้ประโยชน์ ต้องศึกษาวิธีที่จะใช้กระแสไฟน้อยที่สุดแต่ได้ประโยชน์มาก ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การประหยัดและออมในทุก ๆ เรื่องเป็นสิ่งที่ต้องฝึกให้เกิดขึ้นในบุคคล เพราะเป็นวินัย ไม่ว่าจะเด็กหรือผู้ใหญ่ ยิ่งในปัจจุบันนี้จากสภาพเศรษฐกิจของประเทศเปลี่ยนแปลง ทุกคนต้องรู้จักประหยัดและออม

นอกจากนี้ สุเมธ ตันติเวชกุล (2541 : 4-5) ได้ให้หลักการพึ่งตนเอง โดยอาจแยกแยะโดยยึดหลักสำคัญอยู่ 5 ประการ คือ 1) ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง 2) ด้านสังคม แต่ชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรง เป็นอิสระ 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ใช้และจัดการอย่างฉลาดพร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน

4) ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้งดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน และเลือกใช้ที่สอดคล้องกับความต้องการ และสภาพแวดล้อม และควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง

5) ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มี การมุ่งที่การลดรายจ่าย ในเวลาเช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือ จะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญและยึดหลักพออยู่พอใช้การปฏิบัติตนตามแนวพระราชดำริ ซึ่งมีดังนี้ 5.1) ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้านลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจัง 5.2) ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องสุจริต แม้จะตกอยู่ภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม 5.3) ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์ และแข่งขันกันทางการค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีต 5.4) ไม่หยุดนิ่งที่หาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้ โดยต้องชวนขยายไฟหากความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ และ 5.5) ปฏิบัติตนเองในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วให้หมดไป ทั้งนี้ ด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายในหลายครั้งนี่ เพราะยังมีบุคคลจำนวนมิใช่น้อย ที่ดำเนินการ โดยปราศจากละอายต่อแผ่นดิน สอดคล้องกับ อภิชัย พันธเสน และคณะ (2549 : 46) ได้วิเคราะห์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนี้มีสถานภาพที่สำคัญสองประการ คือ 1) เป็นทิศทางสำคัญในการพัฒนาประเทศ ซึ่งจะต้องประกอบด้วยกิจกรรมที่ทำให้สามารถพึ่งตนเองได้โดยไม่จำเป็นต้องผ่านระบบตลาดอย่างน้อยหนึ่งในสี่ของกิจกรรมทั้งหมด 2) เป็นแนวคิดในการดำเนินชีวิตที่ประกอบด้วยความพอเพียงหรือความพอประมาณ คือ ไม่ฟุ่มเฟือย แต่ก็ไม่จำเป็นต้องกระเบียดกระเสียรจนเกิดความเดือดร้อน แต่ที่สำคัญที่สุดก็จะต้องมีเหตุผล แต่เป็นเหตุผลในพุทธธรรมหรือจริยธรรมของทุกศาสนา นั่นคือความไม่โลภจนเกินไป ชื่อสัตย์สุจริตและไม่เอาเปรียบผู้อื่น เพราะถ้าทุกคนในสังคมดำเนินชีวิตในลักษณะนี้สังคมโดยรวมก็จะมีความสุข ซึ่ง ปรียานุช พิบูลสรารุท (2549 : 1-3) และ จักรี ศรีประนอม (2552 : 45) กล่าวว่า ความประหยัด สามารถกำหนดตัวชี้วัดได้ดังนี้คือ 1) ใช้ทรัพย์สินของตนเองอย่างคุ้มค่า 2) ใช้ทรัพย์สินของส่วนรวมอย่างคุ้มค่า 3) ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ 4) ใช้น้ำและไฟฟ้าอย่างคุ้มค่า และ 5) ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ฯลฯ

ส่วน สมศักดิ์ ชาติ (2543 : 77-78) ได้ทำการวิจัยเรื่องการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี พบว่า โรงเรียนต้องการให้มีการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน ครูมีความรู้

ความเข้าใจ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงการได้รับงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ และ ผู้ปกครองเห็นความสำคัญและสนับสนุนให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม และ จารุณี เพชรเมือง (2550 : 67-68) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและคุณภาพชีวิต ในการทำงานของพนักงาน บริษัท ทีเคเค โลจิสติกส์ จำกัด พบว่า ด้านความพอประมาณ มีการปฏิบัติในระดับมาก ด้านความมีเหตุผลมีการปฏิบัติในระดับมาก ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ในตัวมีการปฏิบัติในระดับปานกลาง ด้านความรู้มีการปฏิบัติในระดับมาก ด้านคุณธรรม มีการปฏิบัติในระดับมาก และคุณภาพชีวิตในการทำงาน ส่วน วรวัฒน์ เกตุเพชร (2550 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเรียนรู้การใช้ชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาประชาชนในเขตตำบลแซร์อ้อ อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว พบว่า ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนมากมีการเรียนรู้การใช้ชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับปานกลาง และสมคิด สมพงษ์ภักดี (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพ การดำเนินงานตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามการรับรู้ของผู้บริหารและครูผู้สอน ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี พบว่า สภาพ การดำเนินงานตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามการรับรู้ของผู้บริหารและครูผู้สอน ใน โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี โดยรวมอยู่ใน ระดับมาก นอกจากนี้ เสาวลักษณ์ มาพร (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความพร้อม ในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 พบว่า ความพร้อมในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษาโดยภาพรวม ทั้ง 6 ด้าน พบว่า มีความพร้อม ในการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้ที่มีการประหยัด

และอยู่อย่างพอเพียง ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และสรุปว่า ตัวชี้วัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านการประหยัดและอยู่อย่างพอเพียง ประกอบด้วย

1. ดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล รอบคอบ มีคุณธรรม
2. มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

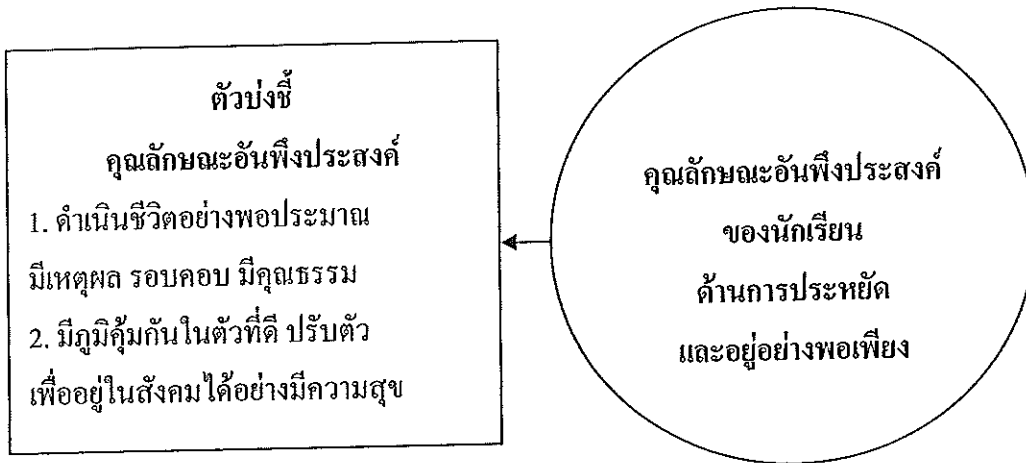
ตารางที่ 11 การตั้งเคราะห์ดวงที่ดูลักษณะอันพึงประสงค์ตามการประหยัดและอยู่อย่างพอเพียง

แหล่งข้อมูล	การตรวจสุขภาพ (2546 : 161-162)	สถาบันสุขภาพราชการ (ม.ป.ช. : 17-9)	ศูนย์ ศัลยศาสตร์ (2541 : 4-5)	อำนวยการพยาบาล และคณะ (2549 : 46)	บริหารสุขภาพ (2549 : 1-3)	สมศักดิ์ ฤกษ์ (2543 : 77-78)	จารุณี เพชรเมือง (2550 : 67-68)	กรมวิชาการ (2544 : 3-5)	กรมวิชาการ (2545 : 5-11)	กรมวิชาการ (2546 : 49)	สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (2545 : 6-10)	กรมวิชาการ (2546 : 50)	เก็บงักดูเจริญงอกงาม (2546 : 52-107)	วราวุฒิกุล เกตุเพชร (2550 :)	เลขาธิการ องค์การอนามัยโลก และคณะ (2549 : 13-14)	สมศักดิ์ สมพงษ์ (2550 :)	เทวัญ งามพร (2551 :)	กระทรวงสาธารณสุข (2550 : 1-3)	กระทรวงสาธารณสุข (2551 : 7)	จตุรพร (2552 : 45)	ผล	
ตำแหน่งข้อมูล	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20

ตำแหน่งข้อมูล

ตำแหน่งข้อมูล

- ตำแหน่งข้อมูล
1. ดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล รอบคอบ มีคุณธรรม
  2. มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

แผนภาพที่ 11 องค์ประกอบย่อยคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน
ด้านการประหยัดและอยู่อย่างพอเพียง

3. ด้านที่ 3 การพัฒนาการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม ประกอบด้วย

3.1 ความสามัคคี

3.1.1 ความหมายของความสามัคคี

ความสามัคคี (Harmony) มีผู้ให้ความหมายไว้ เช่น นิบดา สุวิชาวรพันธุ์ (2541 : 37) กล่าวว่า ความสามัคคี หมายถึง การรวมกลุ่มกำลังเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม และกำลังที่รวมกันนั้น เป็นทั้งกำลังกาย กำลังความคิดเห็น กำลังความรู้ โดยใช้กำลังความสามารถเหล่านี้ ร่วมกัน ปฏิบัติตามด้วยความกลมเกลียว ไม่ทะเลาะวิวาท เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เป็นที่ตั้ง ตามความหมายดังกล่าว ความสามัคคีเป็นการรวมกัน เพื่อสร้างประโยชน์สุข ไม่ใช่รวมกัน เพื่อทำลาย หรือสร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น และกระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 51) ให้ความหมายความสามัคคีว่า หมายถึง ความรู้สึกพอใจ ชื่นชมยินดี ความพร้อมเพียง ประองคอง เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมมือกันกระทำการให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยเห็นกับประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว ซึ่ง ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 157) ให้ความหมายไว้สอดคล้องกันว่า ความสามัคคีคือ ความพร้อมเพียง ความประองคอง แต่ถ้าคำนึงในแง่พฤติกรรม อาจจะทำให้จำกัดความได้ว่า “เป็นการร่วมแรงร่วมใจ ในการคิดและปฏิบัติ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อให้กลุ่มบรรลุผลสำเร็จ” หรืออีกนัยหนึ่ง ความสามัคคี หมายถึง ความร่วมมือในการทำงานหรือกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของกลุ่มคนในสังคม มีความรักใคร่ผูกพันในหมู่คณะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน รับผิดชอบต่อน้ำที่ที่ได้รับ มอบหมายและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว สอดคล้องกับ มลฤดี จิระสันติกุล (2549 : 24) ให้ความหมายความสามัคคีว่า หมายถึง การที่บุคคลแสดงออก ต่อหมู่คณะ โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออก มีลักษณะที่แสดงถึงความรักใคร่ กลมเกลียว เห็นอกเห็นใจ ไม่ก่อการทะเลาะวิวาท แย่งชิงดี ร่วมกันแสดงความคิดเห็น และความเคารพในเหตุผลของคนส่วนใหญ่ มีความสามารถในการปรับตนเองเข้ากับผู้อื่นได้ ร่วมกันรับผิดชอบงานที่ทำ และร่วมมือกันทำงานเพื่อประโยชน์ของหมู่คณะ

สรุปได้ว่า ความสามัคคี หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการละ ความเห็นแก่ตัว มุ่งทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม ร่วมมือกันทำงาน และมีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์

3.1.2 คุณลักษณะของความสามัคคี

กรมวิชาการ (2545 : 27) กล่าวถึงพฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งความสามัคคี มีดังนี้คือ 1) ปรับตนเองให้เข้ากับผู้อื่น ได้ดี 2) รับผิดชอบต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว 3) เข้ามามีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกิจการของส่วนรวม 4) เป็นผู้มีการประสานความสามัคคีในหมู่คณะ 5) ไม่แบ่งแยกเป็นพวกเขาพวกเรา 6) รักหมู่คณะ มีใจหวังดี และช่วยเหลือเกื้อกูลในทางไม่ผิดศีลธรรม และ 7) มองคนอื่นในแง่ดีเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับ นิยดา สุวิชาวรพันธุ์ (2541 : 37) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมของผู้มีความสามัคคี ประกอบด้วย ผู้ที่รวมกำลังกาย กำลังความคิดเห็น และกำลังความรู้ ร่วมกันปฏิบัติตามด้วยความกลมเกลียว ไม่ทะเลาะวิวาท เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เป็นที่ตั้ง และ กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 31) มีการกำหนดขอบข่ายที่เกี่ยวข้องกับความสามัคคีคือ เน้นการร่วมมือกัน และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องที่เกิดขึ้นในสังคม ได้พัฒนาทักษะการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ทำงานร่วมกับผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมของห้องเรียน มีความพร้อมเพียง ประองคอง เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และได้ฝึกหัดการตัดสินใจต่าง ๆ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของชาติ ส่วน จิรวัดน์ แก้วมะ (2548 : 57) และ มลฤดี จิระสันติกุล (2549 : 24) กล่าวสอดคล้องกันว่า พฤติกรรมความสามัคคีมีดังนี้คือ 1) ปรับตัวเองให้เข้ากับผู้อื่น ได้ 2) รับผิดชอบต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว 3) เข้ามีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกิจการของส่วนรวม 4) เป็นผู้ประสานความสามัคคีในหมู่คณะ 5) ไม่แบ่งแยกเป็นพวกเขาพวกเรา 6) รักหมู่คณะ มีใจหวังดี และช่วยเหลือเกื้อกูลในทางไม่ผิดศีลธรรม และ 7) มองคนอื่นในแง่ดีเสมอ สอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ (2550 : 1-8) ที่ว่า ความสามัคคีเป็นลักษณะของผู้ที่เปิดใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตนทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลัง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้การงานสำเร็จลุล่วง สามารถแก้ปัญหาและจัดการความขัดแย้งได้ เป็นผู้มีเหตุผล ยอมรับความแตกต่าง ความคิดเห็น ความเชื่อ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม พร้อมทั้งจะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติ และสมานฉันท์ ซึ่ง สันติ ดาวเรือง (2552 : 10) กล่าวว่า บุคคลที่มีพฤติกรรมด้านความรักสามัคคี ได้แก่ ความรู้สึกพึงพอใจ ซินชมยินดี ความพร้อมเพรียงประองคองกันของบุคคลที่มีต่อกันและกันและที่มีต่อองค์กร ส่วน กนก จันทร์ขจร (2553 : 5) กล่าวว่า การที่จะมีความสามัคคีได้นั้นจะต้องยึดหลักธรรมธรรมที่เสริมสร้างสามัคคีของหมู่คณะคือ สังกหัตถ์ 4 ประการ ได้แก่ ทาน คือ การให้ปันของแก่ผู้อื่นที่ควรให้ปัน ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจ และศิลปวิทยา ปิยวาจา คือ พูดยาปรารับด้วยถ้อยคำอ่อนหวานไพเราะเป็นที่เจริญใจ มีวาจาที่นมนวลไพเราะ อ่อนหวาน เป็นคุณ ทำให้เกิดความพอใจแก่ผู้ได้ยินได้ฟัง อัถถจริยา คือ

การประพุดิสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กันและกัน ช่วยเหลือกันด้วยกำลังกาย กำลังความคิด และกำลังทรัพย์ เป็นต้น สมานัตตดา คือ ความเป็นผู้วางตนเหมาะสม ประพุดิปฏิบัติ ตามที่ควรจะเป็น วางกิริยาอธรรายให้เหมาะกับฐานะ หรือตำแหน่งหน้าที่ ดังนั้นการเสริมสร้าง ความสามัคคี มีแต่ได้ ไม่มีเสียหาย ขอให้ปรารถนาดีต่อกันอย่างจริงจัง และปฏิบัติตามธรรม 4 ประการ ข้างต้น เมื่อได้ประพุดิปฏิบัติ ความสามัคคีย่อมจะเกิดขึ้น เมื่อเกิดความสามัคคี ขึ้นแล้ว การงานทุกอย่างแม้จะยากสักเพียงใด ก็กลายเป็นง่าย ชีวิตมีแต่ความราบรื่น แม้จะเกิด อุปสรรคก็สามารถขจัดให้หมดสิ้นได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “สามัคคีคือพลัง” เพียงแต่ทุกคน ดำรงชีวิตบนพื้นฐานแห่งคุณธรรม ให้ทุกคนมีความรัก และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีและเสียสละเพื่อส่วนรวม ดังพุทธภาษิตว่า “สุขา สงฆสส สามคี แปลว่า ความสามัคคีของหมู่ทำให้เกิดสุข” สอดคล้องกับ จีรวรรณ เนื่องจันทิก และคณะ (2552 : 33) กล่าวไว้ว่า ความสามัคคีเป็นการแสดงออกถึงความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกัน ร่วมใจกันปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามที่ต้องการ เกิดงานอย่างสร้างสรรค์ ปราศจากการทะเลาะ

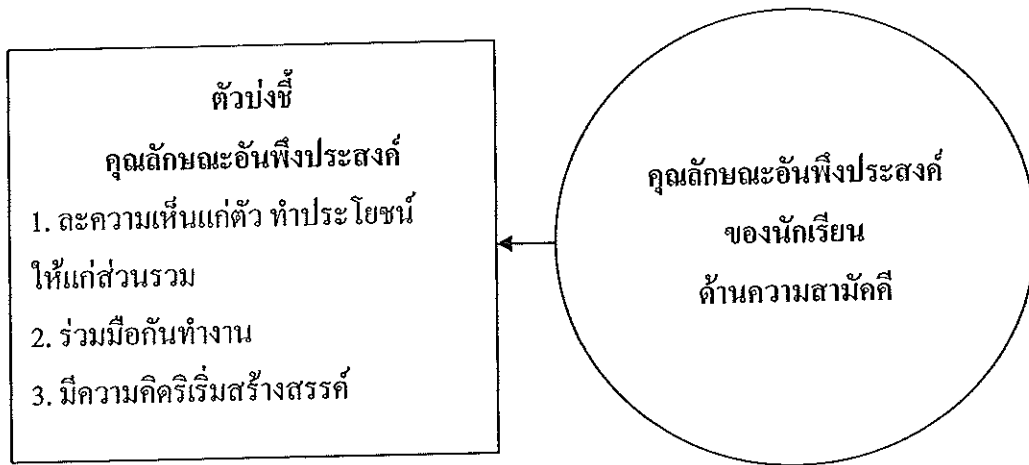
นอกจากนี้ เฮวัตต์และเจนกิน (Hewitt and Jenkin. 1976 : 8-17) ที่พบว่า ลักษณะเบี่ยงเบน โดยสังคมประกิด (Socialized Deviance) เป็นพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ที่มาจากครอบครัวที่แตกแยก ทำให้ภายในครอบครัวปราศจากความสุข ดังนั้นการส่งเสริม ความสัมพันธ์ในครอบครัวจึงเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งจะก่อให้เกิดความนับถือซึ่งกันและกัน ส่งเสริมให้การตัดสินใจภายในครอบครัวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (Jayaratne. 1975 : 6964-A) สอดคล้องกับ จอห์น (John. 1997 : 2679-A) ได้ศึกษาการใช้ทีมงานร่วมกันรักษา ระเบียบวินัยด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนและจัดกลุ่มให้คำปรึกษาของครู จะช่วยลดจำนวน พฤติกรรมเกี่ยวกับการกระทำผิดต่าง ๆ และส่งผลต่อการหยุด และเลิกพฤติกรรมเหล่านั้น

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้ที่มีความสามัคคี ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และสรุปว่า ตัวชี้วัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านความสามัคคี ประกอบด้วย

1. ละความเห็นแก่ตัว ทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม
2. ร่วมมือกันทำงาน
3. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

ตารางที่ 12 การตั้งโครงสร้างที่ต่างประเทศอันพึงประสงค์ด้านความสามัคคี

แหล่งข้อมูล	ด้านความสามัคคี															รวม						
	Hewitt and Jenkin (1976 : 8-17)	Jayaratne (1975 : 6964-A)	Kleinfield (1983 : 53)	John (1997 : 2679-A)	ทิศา สุวราชพรหม (2541 : 37)	กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 31)	มณฑล ชีระตันกุล (2549 : 24)	กรวิชการ (2544 : 3-5)	กรวิชการ (2545 : 5-11)	ภาค ชีระชง (2553 : 5)	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา (2545 : 6-10)	สถิติ คำเรือง (2552 : 10)	จิรัชเม่ แก้วมะ (2548 : 57)	กระทรวงศึกษาธิการ (2547 : 3-4)	สุรางค์ ร่มสิริ (2547 : 4)		ธีระวรรษ เมืองจันทบุรี และคณะ (2552 : 33)	กระทรวงศึกษาธิการ (2550 : 1-3)	ผู้อำนวยการ องค์กตอยู่ และคณะ (2549 : 13-14)	กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 1-7)	จักร์ สุประนม (2552 : 45)	
ที่ตั้ง	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
1. จะความเห็นแก่ตัว ทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
2. ร่วมมือกันทำงาน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
3. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20
	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	20

แผนภาพที่ 12 องค์ประกอบย่อยคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนด้านความสามัคคี

3.2 ความกตัญญูกตเวทิต

3.2.1 ความหมายของความกตัญญูกตเวทิต

ความกตัญญูกตเวทิต มีผู้ให้ความหมายไว้หลายทัศนะ เช่น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 6) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความกตัญญู หมายถึง (ผู้) รู้อุปการะที่ท่านทำให้, (ผู้) รู้คุณท่าน, เป็นคำคู่กันกับกตเวทิต หมายถึง (ผู้) ประกาศคุณท่าน, (ผู้) สนองคุณท่าน เป็นคำคู่กันกับกตัญญู ที่ท่านทำแล้ว+เวทิต ว่า ผู้ให้รู้, ผู้ประกาศ และ โขติ จินตเสวณ (2543 : 91) ให้ความหมายความกตัญญูไว้ว่า หมายถึง การรู้จักบุญคุณ คือ เมื่อนุคคลใดก็ตามที่ท่านทำให้แก่ตนแล้วรู้จักอุปการะคุณ ซึ่งสอดคล้องกับนรินทร์ ขวัญทอง (2547 : 8) กล่าวว่า “กตัญญูกตเวทิต” ประกอบด้วยคำ 2 คำ คือ “กตัญญู” และ “กตเวทิต” มารวมกันจึงหมายถึง การรู้จักของผู้อื่น หรือสิ่งอื่นที่กระทำประโยชน์แล้วแก่ตน ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่น บิคารมารคา เป็นต้น แล้วจดจำและตระหนักในพระคุณนั้น และหมั่นหาโอกาสประกาศ และตอบแทนพระคุณของผู้ให้ หรือสิ่งนั้นเสมอ ๆ โดยมีได้คิดว่าเป็นการใช้หนี้บุญคุณ โดยดีราคาเหมือนอย่างการซื้อขายสิ่งของ ส่วน พรหมพร วรรณลักษณ์ (2548 : 70) ให้ความหมายความกตัญญูกตเวทิตไว้ว่า หมายถึง คุณลักษณะของบุคคลที่แสดงออกเกี่ยวกับการรู้จักบุญคุณ ตอบแทนผู้มีพระคุณ และสิ่งอันที่มีบุญคุณ โดยการแสดงความเคารพนับถือ การปฏิบัติตามคำสั่งสอน และการรู้จักแบ่งเบากภาระช่วยเหลือในสิ่งที่สามารถช่วยได้ ซึ่ง อรพินทร์ สันติชัยอนันต์ (2548 : 11) ให้ความหมายความกตัญญูไว้ว่า หมายถึง การรู้จักสำนึกหรือการกระทำสิ่งที่ดีหรือเป็นประโยชน์ เพื่อตอบแทนในพระคุณของบิดามารดา ครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณอื่น ๆ ด้วยการกระทำ วาจา หรือสิ่งของ โดยมีพฤติกรรมการแสดงออก ดังนี้คือ แสดงความเคารพนับถือ ให้การดูแลรักษา และไม่ละทิ้งผู้มีพระคุณในยามที่ท่านลำบาก หรือเดือดร้อน ไม่ทำตนให้เป็นที่เสื่อมเสียชื่อเสียงแก่ผู้มีพระคุณและวงศ์ตระกูล ทำให้ผู้มีพระคุณมีความสุขใจปฏิบัติต่อ ทำให้ผู้มีพระคุณด้วยความเชื่อตรง ช่วยดูแลและรักษาสาธารณสมบัติ และทรัพย์สินกรรมชาติ และรักษาเกียรติยศ และนำชื่อเสียงมาสู่ครอบครัว สถาบันการศึกษา และประเทศชาติ สอดคล้องกับ พระมหาพิชิตชัย บุญเคน (2548 : 77) กล่าวว่า ความกตัญญู หมายถึง การที่เราารู้สึกสำนึกในอุปการะหรือบุญคุณที่ผู้อื่นมีต่อตัวเราซึ่งจัดอยู่ใน ส่วนของวาจา และทางใจเท่านั้น

สรุปได้ว่า ความกตัญญูกตเวทิต หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการรำลึกถึงบุญคุณของผู้มีพระคุณและเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นเยาวชนที่ดีของชุมชน และสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

3.2.2 ประเภทของความกตัญญูทศเวท

นรินทร ขวัญทอง (2547 : 8-9) ได้จัดประเภทของความกตัญญูทศเวทไว้ 5 ประเภทดังนี้คือ 1) ความกตัญญูทศเวทต่อบุคคล คือชี้ทางพันทุกข์ให้แก่ชาวโลก ความกตัญญูทศเวทต่อบิณฑรรคา ในฐานะที่ให้กำเนิดและให้การอบรมเลี้ยงดูโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน จากบุตร และความกตัญญูทศเวทต่อครูอาจารย์ในฐานะที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้แก่ศิษย์ โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย 2) ความกตัญญูทศเวทต่อสัตว์ คือการตระหนักในคุณ และหมั่นตอบแทนคุณของสัตว์ที่มีคุณ เช่น สุนัข ซึ่งเลี้ยงไว้เฝ้าบ้าน โค กระบือ ซึ่งใช้เป็นพาหนะเทียมลากเข็นหรือไถนา ซึ่งการตอบแทนคุณของสัตว์ที่มีคุณนี้ สามารถทำได้โดยการเลี้ยงดู ให้มีความสุข ไม่ปล่อยให้หิวอดอยากอดโรย และใช้สัตว์เหล่านั้นด้วยความปรานี ไม่ใช่กินกำลัง เป็นต้น 3) ความกตัญญูทศเวทต่อสิ่งของ คือการตระหนักในคุณ และหมั่นตอบแทนคุณของสิ่งของเครื่องใช้ที่เคยให้คุณประโยชน์แก่ตน โดยหมั่นดูแลสิ่งเหล่านั้นไม่ให้ชำรุดเสียหาย เช่น บางคนเมื่อตั้งตัวได้ ก็นำไม้คานที่เคยใช้หาบขายของ ในช่วงที่เริ่มสร้างตัวใหม่ ๆ มาเลี่ยมทอง และเก็บไว้เป็นที่ระลึกอย่างดี เพื่อเป็นอนุสรณ์เตือนสติให้นึกถึงคุณของ ไม้คานนี้ที่ได้ใช้สร้างตัวจนกระทั่งตั้งตัวได้ในปัจจุบัน 4) ความกตัญญูทศเวทต่อบุญ คือ การตระหนักในคุณ และหมั่นตอบแทนคุณของบุญว่า เป็นที่มาของความสำเร็จทั้งปวง นับตั้งแต่การมีอายุยืนยาว การมีสุขภาพที่ดี การมีสติปัญญา การมีความสุขความเจริญ ตลอดจนกระทั่งตอบแทนคุณของบุญ โดยการไม่ดูถูกบุญ หมั่นระลึกถึงบุญเก่าให้จิตใจชุ่มชื่นและไม่ประมาทในการสร้างบุญใหม่ให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป 5) ความกตัญญูทศเวทต่อตนเอง คือการตระหนักในคุณ และหมั่นตอบแทนคุณของร่างกาย กล่าวคือ ตระหนักในคุณของร่างกายของตนเองว่า เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการทำ ความดีในการสร้างบุญนานาประการ เพื่อสร้างสรรค์ความสุขและความเจริญให้แก่ตนเอง และหมั่นตอบแทนคุณของร่างกายด้วยการดูแลรักษาสุขภาพตนเองให้ดี ไม่ทำลายร่างกายด้วยการเสพสิ่งเสพติด เทียวเตร็ดเตร่ คั่น ๆ และไม่นำร่างกายนี้ไปใช้ในการทำความชั่วทั้งปวง ดังนั้นผู้ที่จะได้ชื่อว่ามี ความกตัญญูทศเวทอย่างแท้จริง จึงจะต้องเป็นผู้ที่มีความกตัญญูทศเวท ทั้ง 5 ประเภท ซึ่งผู้ที่ปฏิบัติจะได้รับประโยชน์คือ ทำให้คนเป็นคนดี รู้จักตอบแทนคุณในทางที่ ถูกที่ควร ทำให้เป็นที่รักใคร่นับถือมีแต่คนสรรเสริญ ทำให้คนมีความรักใคร่กันช่วยเหลือกัน เมื่อยามยาก เกิดความสามัคคีกลมเกลียวกัน ส่วนคนที่อกตัญญูก็จะได้รับผลคือ เป็นที่รังเกียจ ของสังคม คนเกลียดชังมาก มักถูกเหยียดขาม ถูกดูหมิ่น ไม่มีใครคบค้าสมาคมด้วย และ ขาดพวกพ้องที่จะสนับสนุนช่วยเหลือ

3.2.3 คุณลักษณะของความกตัญญูทศเวที

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 52 – 53) ได้กล่าวถึงผู้มีบุญคุณ สิ่งที่มีบุญคุณ และวิธีตอบแทนไว้ดังนี้คือ บิดา-มารดา เป็นผู้ให้ชีวิตแก่เรา เลี้ยงดูเราด้วยความรัก ความเมตตา ไม่มีใครเสมอเหมือน เราต้องตอบแทนคุณด้วยการเคารพเพื่อฟัง ประพฤติตนอยู่ในโอวาท คำสั่งสอน เมื่อท่านแก่ชราต้องเลี้ยงท่านเป็นการตอบแทน ครู-อาจารย์ เป็นผู้อบรมสั่งสอน ให้ความรู้ เพื่อให้เราเติบโตเป็นคนดี มีความรู้ความสามารถที่จะไปประกอบอาชีพในวันข้างหน้า ฉะนั้นเราต้องตอบแทนพระคุณท่าน โดยการตั้งใจศึกษาเล่าเรียน เชื่อฟังคำสั่งสอน แสดงความเคารพอ่อนน้อม รับใช้ท่านตามโอกาส ไม่ลบหลู่บุญคุณท่าน บ้านและครอบครัว ให้ความสุขกายสบายใจ ฉะนั้น เราต้องคอยระวังรักษาความสะอาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ทำลายให้ชำรุดทรุดโทรม หรือก่อความไม่สงบสุขขึ้นภายในครอบครัว ต้องให้ความรัก ความร่วมมือกับสมาชิกทุกคน โรงเรียน เป็นสถาบันให้การศึกษาแก่นักเรียนทุกคน ถ้าไม่มีโรงเรียนก็ไม่มีสถานศึกษาหาความรู้ จึงนับว่า เราได้รับประโยชน์จาก โรงเรียนมาก ซึ่งเราอาจตอบแทนได้โดยการบำรุงรักษาทำความสะอาด ไม่ทำให้ห้องเรียน อาคารเรียน ตลอดจนบริเวณโรงเรียนสกปรกเลอะเทอะต้องคอยดูแลให้สะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ ซึ่ง กรมวิชาการ (2544 : 3-5) กล่าวถึง ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ว่าเป็นสถาบันอันยิ่งใหญ่ที่มีคุณค่าต่อเราทุกคน เราอยู่ได้อย่างมีความสุขเพราะเรามีชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เป็นหลัก เป็นที่พึ่งทางจิตใจ ฉะนั้นเราต้องตอบแทนบุญคุณ โดยปฏิบัติหน้าที่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี มีจริยธรรม บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของศาสนาด้วยความเลื่อมใส ไม่ลบหลู่และละเลยต่อการเป็นศาสนิกชนที่ดี และถวายความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระบรมราชวงศ์ด้วยการเทิดพระเกียรติ ถวายการรักษา ตลอดจนพร้อมใจกันปฏิบัติตามพระราชประสงค์อันมุ่งความเจริญและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ซึ่งสอดคล้องกับ โชติ จินตแสวง (2543 : 91) ; นรินทร์ ขวัญทอง (2547 : 8) ; พรรณพร วรรณลักษณ์ (2548 : 70) และ อรพินทร์ สันติชัยอนันต์ (2548 : 11) ที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ความกตัญญูเป็นความรู้สึกลึกซึ้งหรือการกระทำสิ่งที่ดีหรือเป็นประโยชน์ เพื่อตอบแทนในพระคุณของบิดามารดา ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณอื่น ๆ ด้วยการกระทำ วาจา หรือสิ่งของ โดยมีพฤติกรรมกรรมการแสดงออก ดังนี้คือ (สุจินดา มูลผล. 2548. 11 – 12) แสดงความเคารพนับถือ ให้การดูแลรักษา และไม่ละทิ้งผู้มีพระคุณ ในยามที่ท่านลำบากหรือเดือดร้อนไม่ทำตนให้เป็นที่เสื่อมเสียชื่อเสียงแก่ผู้มีพระคุณและวงศ์ตระกูล

ทำให้ผู้มีพระคุณมีความสุขใจปฏิบัติต่อ ทำให้ผู้มีพระคุณด้วยความซื่อตรง ช่วยดูแลและรักษา
 สาธารณะสมบัติ และทรัพยากรธรรมชาติ และรักษาเกียรติยศ และนำชื่อเสียงมาสู่ครอบครัว
 สถาบันการศึกษา และประเทศชาติ

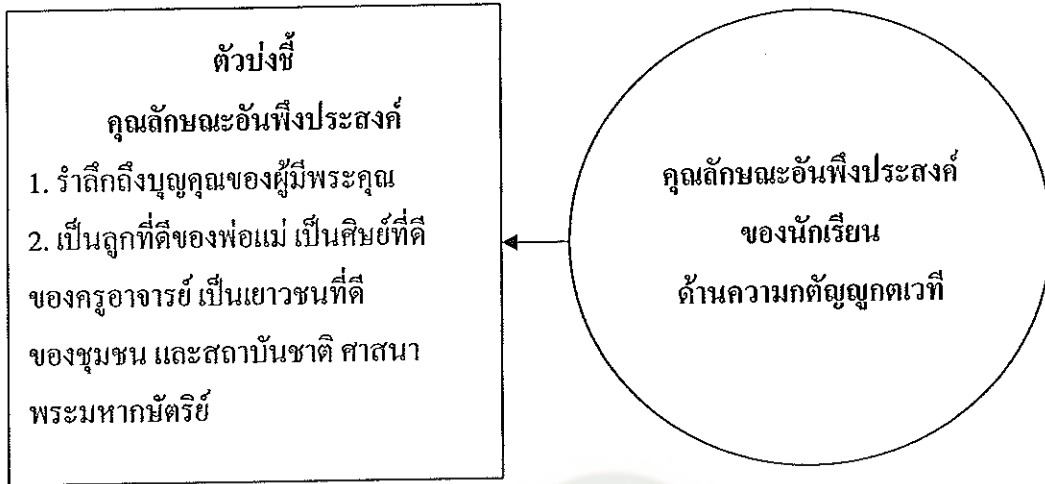
นอกจากนี้ นवलลอ อวชินา (2550 : 14-15) ยังกล่าวว่า ความกตัญญูกตเวที
 เป็นสภาพความดีงามที่มีอยู่ในจิตใจของแต่ละบุคคล เป็นความรู้สึกลึกซึ้งที่จะประพาศปฏิบัติ
 ในสิ่งที่ดีงาม เป็นความประพาศที่ดีงามแสดงออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรม และเป็นไปตาม
 บรรทัดฐานของสังคม อีกทั้งยังเป็นตามความสำนึกที่ดีในจิตใจ กระทำเพราะเป็นสิ่งที่ดีงาม
 ถูกต้อง ไม่ใช่กระทำเพราะมีกฎระเบียบหรือสถานการณ์บีบบังคับ และเพื่อประโยชน์
 ของตนเองและส่วนรวม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของผู้ที่มีความกตัญญู
 กตเวที ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และสรุปว่า ตัวชี้วัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านความกตัญญู
 กตเวที ประกอบด้วย

1. รำลึกถึงบุญคุณของผู้มีพระคุณ
2. เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นเยาวชนที่ดี
 ของชุมชน และสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ตารางที่ 13 การสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพตามความถี่ของข้อมูล

แหล่งข้อมูล	จำนวนครั้ง	ความถี่
แหล่งข้อมูล	Hewitt and Jenkin (1976 : 8-17)	✓
	Jayaratne (1975 : 6964-A)	✓
	Kleinfield (1983 : 53)	✓
	John (1997 : 2679-A)	✓
	กระทรวงศึกษาธิการ (2543 : 52-53)	✓
	โศภิต วัฒนางกูร (2543 : 91)	✓
	กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 3-5)	✓
	กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 5-11)	✓
	กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 49)	✓
	กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ (2546 : 52-107)	✓
	นันทิพร ขวัญทอง (2547 : 8)	✓
	กระทรวงศึกษาธิการ (2547 : 3-4)	✓
	สุจินดา มุสิกผล, 2548, 11 - 12)	✓
	พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2550 : 14-15)	✓
	พรอศพร วรชัยลักษณ์ (2548 : 70)	✓
	อภิญญา สุทธิชัยวัฒน์ (2548 : 11)	✓
	เลอจันทร์ จงสถิตอยู่ และคณะ (2549 : 13-14)	✓
จังหวัดมหาสารคาม (2550 : 12)	✓	
กระทรวงศึกษาธิการ (2550 : 1-3)	✓	
จักร์ ศรีประทุม (2552 : 45)	✓	
NELE	20	✓

แผนภาพที่ 13 องค์ประกอบย่อยคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน
 ด้านความกตัญญูทศเวที

3.3 มีจิตสาธารณะ

3.3.1. ความหมายของจิตสาธารณะ

จิตสาธารณะ (Public Mind) มีผู้เรียกคำนี้แตกต่างกันออกไป เช่น จิตสำนึกสาธารณะ จิตสำนึกต่อส่วนรวม จิตสำนึกทางสังคม ความสำนึกทางสังคม รวมไปถึงคำที่เกี่ยวข้อง เช่น การเห็นประโยชน์ส่วนรวม เป็นต้น ซึ่งคำเหล่านี้ มีความหมายใกล้เคียงกัน ดังนี้คือ ศักดิ์ชัย นิรัฐทวี (2541 : 57) ให้ความหมายของจิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง จิตใจที่คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม คำนึงความสำคัญของสิ่งอันเป็นของที่ต้องใช้ หรือมีผลกระทบร่วมกันในชุมชน เช่น ป่าไม้ ความสงบสุขของชุมชน สอดคล้องกับ มัลลิกา มัติโก (2541 : 5) ให้ความหมายของจิตสำนึกทางสังคมว่า เป็นการตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน หรือคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกันกับตน และกนิษฐา นิตพันธ์พัฒนา และคณะ (2541 : 8) ได้ให้ความหมายของจิตสำนึกสาธารณะว่า เป็นคำเดียวกับคำว่า จิตสำนึกทางสังคม หมายถึง การตระหนักรู้ และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกันหรือคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกันกับตน ส่วน คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2542 : 14) ได้ให้ความหมายของจิตสาธารณะว่าเป็นการรู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อชาติ นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 3) ให้คำนิยามว่า จิตสาธารณะหรือจิตสำนึกสาธารณะ (Public Consciousness) คำว่า “สาธารณะ” หมายถึง กิจสมบัติ สิ่งของสถานที่ ที่มีได้เป็นของปัจเจกบุคคลใด ทั้งยังอาจหมายความรวมถึงความเป็นส่วนรวมและสังคมได้อีกโสดหนึ่ง ซึ่งจิตสาธารณะมีความหมายในแง่ความเป็นพลเมืองผู้ตื่นรู้ ตระหนักในสิทธิและความรับผิดชอบที่จะสร้างสรรค์สังคมส่วนรวมของคนสามัญ พลเมืองที่เรียกร้องการมีส่วนร่วม และต้องการที่จะจัดการดูแลกำหนดชะตากรรมของตนและชุมชน และเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2544 : 17) ให้ความหมายของจิตสาธารณะ หมายถึง ความคิดเห็นที่ไม่เห็นแก่ตัว มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือ ช่วยแก้ปัญหาให้แก่ผู้อื่น หรือสังคมพยายามฉวยโอกาสที่จะช่วยเหลืออย่างจริงจังและมองโลกในแง่ดีบนพื้นฐานของความจริง

จากความหมายของจิตสาธารณะดังกล่าว ผู้วิจัยได้สังเคราะห์สรุปได้ว่า มีจิตสาธารณะ หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการอุทิศตน การมีส่วนร่วมในกิจกรรม หรือการปฏิบัติงานที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ชุมชน และสังคม ด้วยเสียสละกระตือรือร้น และด้วยความเต็มใจไม่หวังผลตอบแทน

3.3.2 องค์ประกอบของจิตสำนึกสาธารณะ

เดวิด ไรส์แมน (ณรงค์ อุ้ยหนอง. 2546 : 13 ; อ้างอิงมาจาก David Riseman.

1983) ได้จำแนกจิตสำนึกสาธารณะของบุคคลไว้เป็น 3 แบบ คือ 1) จิตสำนึกแบบประเพณีนำ หมายถึง จิตสำนึกที่ยึดถือเอาขนบธรรมเนียมประเพณี ความเป็นเครือญาติ ความอาวุโส เป็นเครื่องชี้นำวิถีปฏิบัติ จิตสำนึกแบบนี้มีอยู่ทั่วไปโดยเฉพาะในสังคมชนบทของไทย

2) จิตสำนึกแบบหลักการนำ เป็นจิตสำนึกที่ยึดถือหลักปฏิบัติงานให้บรรลุจุดหมายปลายทาง โดยละทิ้งความอาวุโสและขนบประเพณีที่เห็นว่าเป็นเครื่องกีดขวางการบรรลุเป้าหมายของชีวิต และ 3) จิตสำนึกแบบผู้อื่นนำ เป็นจิตสำนึกแบบพึ่งพิง โดยบุคคลจะต้องประพฤติปฏิบัติ

ตามกลุ่มหรือตามผู้นำของกลุ่มด้วยมุ่งหวังจะให้ตนเองได้รับการยอมรับจากกลุ่ม จิตสำนึก

สาธารณะของบุคคลมีพื้นฐานมาจากอัตมโนทัศน์ (Self-concept) ซึ่งหมายถึง การมองเห็น

คุณค่าในตนเองประกอบกับความเชื่อ (Belief) ค่านิยม (Values) และเจตคติ (Attitude)

ซึ่งมีความหมายรวมกันว่า คือ ท่าทีหรือความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ รอบตัว เกิดเป็น

ปรากฏการณ์ที่บุคคลแสดงออกในลักษณะของอารมณ์ความรู้สึก (Affective) สติปัญญา

(Cognitive) และพฤติกรรม (Behavior) ซึ่งมีทั้งผลดี และผลเสียต่อตนเองและสังคมที่ตนเอง

เป็นสมาชิกอยู่ ดังนั้น วิทย์พัฒนท สี่หา (2551 : 11) จึงได้จำแนกองค์ประกอบจิตสำนึกของ

บุคคล ไว้ดังนี้คือ 1) องค์ประกอบทางด้านความคิด (Cognition) เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับ

ความคิดที่เป็นส่วนของการรู้หรือเกิดความรับรู้ของความสำนึกเป็นหลัก เช่น การรับรู้

(Perception) ความทรงจำ (Memory) ความมีเหตุผล (Reasoning) และการใช้ปัญญา (Intellect)

2) องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective) เป็นส่วนที่ประกอบทางด้านอารมณ์ความรู้สึก

ซึ่งเป็นสิ่งกระตุ้นความคิดอีกต่อหนึ่ง เป็นส่วนของความรู้สึกทางใจของความสำนึกที่รวมเอา

ความรู้สึกของบุคคลในด้านบวกหรือด้านลบ และ 3) องค์ประกอบทางการปฏิบัติหรือ

การกระทำ (Behavior) เป็นองค์ประกอบที่ก่อเกิดแนวโน้มในทางปฏิบัติหรือปฏิบัติกริยา

ตอบสนองเมื่อมีสิ่งเร้าที่เหมาะสม ซึ่งส่วนนี้ต้องอาศัยความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด

(Concept) เกี่ยวกับสิ่งนั้นเป็นพื้นฐาน

3.3.3 คุณลักษณะของจิตสาธารณะ

อนุชาติ พวงลำติ และวีรบุรุษ วิสารทสกุล (2540 : 42-44) กล่าวว่า

การมีจิตสาธารณะซึ่งเรียกอีกคำหนึ่งว่า จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม ว่าเป็นคุณลักษณะที่สำคัญ

และมีความหมายอย่างยิ่งในสังคม ทำให้เกิดประชาสังคม คือเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง

ซึ่งหมายถึงชุมชนแห่งสำนึก (Consciousness Community) ที่สมาชิกของชุมชนต่างเป็น

ส่วนหนึ่งของระบบโดยรวมที่มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น ซึ่งมืองค์ประกอบดังนี้

- 1) มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน คนในชุมชนต้องมองอนาคตร่วมกัน เรียนรู้และทำความเข้าใจร่วมกัน โดยอาศัยการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ให้เห็นถึงสถานการณ์ แนวโน้มความเปลี่ยนแปลง พร้อมควบคู่ไปกับการปฏิบัติ 2) ประชาชนสำนึกถึงพลังของตนเองว่าจะสามารถร่วมแก้ไขเปลี่ยนแปลงสังคมได้คือ การทำให้เกิดกลุ่มที่ให้ความสนใจต่อสาธารณะจำนวนมาก ทำให้เกิดความเข้มแข็งเป็นพลังทางสังคม ไม่รอคอยให้ผู้อื่นแก้ปัญหาให้กับตนเอง ซึ่งการที่บุคคลจะสำนึกถึงพลังของตน ต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสังคม (Civic Education) 3) ความรัก เอื้ออาทร สามัคคี การรวมกลุ่มของบุคคลในสังคมมีความหลากหลาย จึงจำเป็นต้องสร้างขึ้นบนฐานแห่งความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทรและสามัคคี ความแตกต่างระหว่างบุคคลย่อมเกิดขึ้นได้ ซึ่งความแตกต่างนี้เป็นสิ่งดีและไม่จำเป็นต้องนำไปสู่ความแตกแยกเสมอไป ดังนั้นเงื่อนไขแห่งความรักสามานฉันท์จะเป็นส่วนเชื่อมโยงให้เกิดความร่วมมืออย่างมีพลัง 4) การเรียนรู้ที่มีการปฏิบัติร่วมกัน (Interactive Learning Through Action) สำนึกสาธารณะนั้นเป็นนามธรรมไม่สามารถบังคับให้เกิดได้ ดังนั้นต้องสร้างเงื่อนไขหรือกิจกรรมร่วมกันที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ตลอดจนการพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่อง 5) การมีเครือข่ายและการติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ สื่อสารและเครือข่ายเป็นส่วนที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นทางซึ่งทำให้เกิดจิตสาธารณะ ส่วน ยุทธนา วรณปิติกุล (2542 : 181-183) กล่าวถึงบุคคลที่มีจิตสำนึกสาธารณะว่าต้องมีคุณลักษณะดังนี้คือ 1) การทุ่มเท และอุทิศตน สิทธิของพลเมืองจะต้องสอดคล้องกับความรับผิดชอบต่อสังคม บุคคลไม่เพียงแต่ปฏิบัติตามสิทธิเท่านั้น แต่ต้องปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือให้บริการแก่บุคคลอื่นเพื่อพัฒนาสังคมด้วยอาทิ ถ้าต้องการให้ผู้แทนราษฎรมีความรับผิดชอบต่อความต้องการและประโยชน์ของประชาชน ประชาชนก็ต้องให้ความใส่ใจและติดตาม ไม่เพียงทำการหย่อนบัตรเลือกตั้งเท่านั้น ต้องเสียสละเวลาให้ในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับการเมืองระดับท้องถิ่นและในสถาบันต่างๆ 2) เคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล จากกระแสปัจเจกชนนิยม ส่งผลให้คนในสังคมมีลักษณะปิดกั้นตนเอง ไม่ไว้วางใจผู้อื่น เลือกลงเฉพาะกลุ่มที่มีความเหมือนกัน ไม่สนใจการเมือง ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติการกิจของสังคมเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม เกิดข้อขัดแย้งการยุติข้อขัดแย้ง โดยการฟังเสียงข้างมาก ไม่นำไปสู่ประโยชน์ของส่วนรวม ดังนั้นผู้มีจิตสาธารณะต้องเป็นพลเมืองในฐานะที่เป็นเอกลักษณ์ทางการเมืองสมัยใหม่ มีความอดทน ตระหนักว่า การมีส่วนร่วมไม่ทำให้ได้อย่างที่ต้องการเสมอไป ต้องเคารพและยอมรับความแตกต่างที่หลากหลายและหาวิธีอยู่ร่วมกับความขัดแย้ง โดยการแสวงหา

ทางออกร่วมกัน การจำแนกประเด็นปัญหา การใช้เหตุผลในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การตัดสินใจต้องมีการพูดแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันให้มากที่สุด เพื่อหาข้อยุติ (Dialogue and Debates) สร้างการเข้าร่วมรับรู้ ตัดสินใจและผนึกกำลัง (Political Dialogue) เพื่อให้เกิดการยอมรับจากทุกฝ่าย 3) คำมั่นถึงผลประโยชน์ส่วนตัวและส่วนรวม คนในสังคม ต้องคิดถึงการเมืองในฐานะกิจการเพื่อส่วนรวมและเพื่อคุณธรรมมากขึ้น 4) การลงมือกระทำ การวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นเพียงอย่างเดียวไม่สามารถทำให้สถานการณ์ดีขึ้นต้องลงมือกระทำ โดยเริ่มจากครอบครัวในการวางพื้นฐานให้การอบรมด้านจริยธรรมของพลเมือง สถาบันการศึกษาไม่เพียงเป็นสถานที่ฝึกทักษะและให้ความรู้รับช่วงต่อในการสร้างค่านิยมที่เหมาะสมต่อจากครอบครัว รวมทั้งเครือข่ายสังคมที่เกิดขึ้น ระหว่างเพื่อนบ้านที่ทำงานสโมสร สมาคมต่างๆ เชื่อมโยงบุคคลที่สนใจเรื่องของคุณเข้าเป็นกลุ่มที่ใส่ใจผู้อื่น ช่วยดำรงรักษา ประชาคม สังคม และกฎจริยธรรม รวมทั้งสถาบันที่มีอิทธิพลสูงต่อสังคม คือ สถาบันศาสนา และสื่อมวลชนนับว่า มีบทบาทสำคัญในการร่วมสร้างให้สังคมเข้มแข็ง จิตสาธารณะ หรือ จิตสำนึกทางสังคม อยู่ภายใต้อิทธิพลทั้งปัจจัยภายนอกและภายใน (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจกร. 2543 : 13)

นอกจากนี้ วิรัตน์ คำศรีจันทร์ (2544 : 15) ได้ทำการศึกษาจิตสำนึกสาธารณะ ในบริบทประชาสังคมไทยเป็นการวิจัยเชิงพัฒนาและสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในชุมชนเมือง และชุมชนชนบท พบว่า คุณลักษณะของการมีจิตสาธารณะ ประกอบด้วย 1) ความรัก ความเอื้ออาทร 2) ความเชื่อใจ 3) การเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง 4) การยอมรับความแตกต่าง ระหว่างบุคคล 5) การมีปฏิสัมพันธ์กันโดยใช้ความสามารถ เครือข่ายและการมีส่วนร่วม สอดคล้องกับ พิริยา นิลมาต (2550 : 74-75) ให้ความหมายเกี่ยวกับผู้ที่มีจิตสำนึกสาธารณะนั้น จะมีความรับผิดชอบต่อสังคม เคารพกฎหมาย กฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ของสังคม โดยรวมและหน่วยงานองค์กรที่ตนเองเป็นสมาชิกสังกัดอยู่ โดยพยายามยึดมั่นต่อกฎเกณฑ์ และกฎหมายอย่างเคร่งครัด พยายามหลีกเลี่ยงการละเมิดให้น้อยที่สุดด้วยการปฏิบัติหน้าที่ อย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม และยังสอดคล้องกับ คราฟ (Kraft. 1992 : 1465-A) ได้ศึกษา การฝึกอบรมด้านการมีจิตสำนึกทางสังคม โดยการศึกษาทางคริสต์ศาสนา พบว่า ศาสนา มีส่วนสัมพันธ์กับคุณลักษณะทางจิตสังคม และสิ่งที่มีผลต่อจิตสังคมคือ การอบรมเกี่ยวกับ ภาวะผู้นำ การให้ความสำคัญกับศาสนา การพัฒนาชุมชนให้เน้นกระบวนการคิด การมี ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และการมุ่งมั่นในการกระทำ ส่วน พาตัน และ โจฮันน์สัน (Padun & Johansen. 2004 : 1184 - A) ได้วิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้บทละครเชิงสร้างสรรค์

ในการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่า การใช้ละครรูปแบบต่าง ๆ สามารถพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของนักเรียนในลักษณะของความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การเคลื่อนไหวสู่ปฏิบัติการทางสังคมได้จริง ส่วน คาร์ทอน (Carthon, 2007 : unpagged) ได้ศึกษาวัฒนธรรมของชาวบ้านและจิตสำนึกทางสังคมของชาวพื้นเมืองเชื้อสายแอฟริกัน โดยศึกษาผ่านวรรณกรรม การแสดง บทกวี นวนิยาย ที่กล่าวถึงการประท้วงผ่านมาเป็นระยะยาวนานจนกลายเป็นวัฒนธรรมของคนในชุมชน การประท้วงส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการเรียกร้องความยุติธรรมในสังคม เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกทางสังคมให้เกิดขึ้นภายในจิตใจของผู้คน

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะหรือจิตสำนึกสาธารณะ ด้านจิตสาธารณะการปลูกฝังจิตสาธารณะของนักเรียน บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง จะต้องเป็นผู้ที่มีความพยายามและ ระมัดระวัง และไม่เพิกเฉย ควรหมั่นอบรมสั่งสอนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเด็ก เพราะครอบครัวเป็นแหล่งกำเนิดเบื้องต้นของจิตสำนึกสาธารณะ และการปลูกฝังจิตสาธารณะในโรงเรียนต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจระหว่างครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน โดยสร้างจุดมุ่งหมายร่วมกัน สร้างความเข้าใจ รวมถึงแนวทางอันก่อให้เกิดการมีจิตสาธารณะทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อให้เกิดแบบอย่างจิตสาธารณะเป็นแรงบันดาลใจกับเยาวชนที่จะปฏิบัติตนด้วยความเต็มใจและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างถาวร (นันทวัฒน์ ชุนชี, 2546 : 4 และ ธรรมนันทิกา แจ่มสว่าง, 2547 : 8)

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของผู้ที่มีจิตสาธารณะ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และสรุปว่า ตัวชี้วัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านจิตสาธารณะ ประกอบด้วย

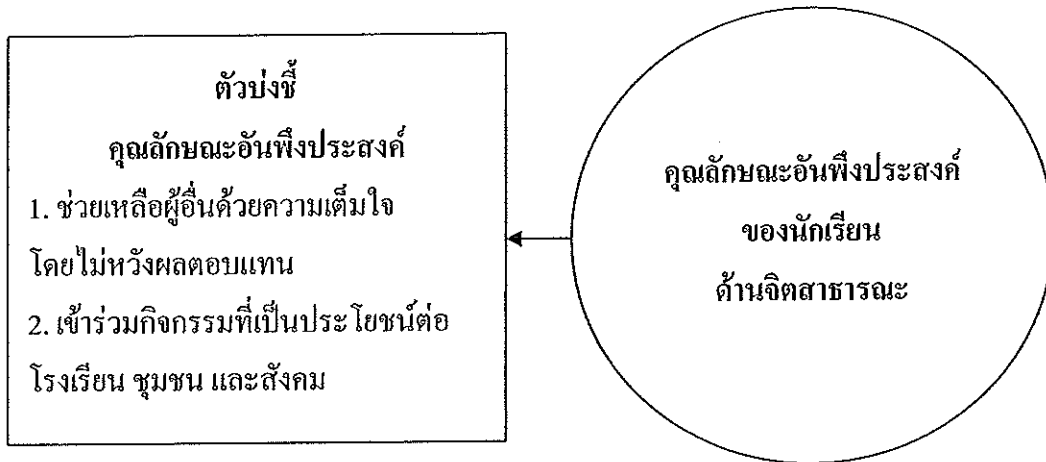
1. ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจโดยไม่หวังผลตอบแทน
2. เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชน และสังคม

ตารางที่ 14 การตั้งตราหัตถ์ปางที่อุดมลักษณะอันพึงประสงค์ด้านจิตสาธารณะ

แหล่งข้อมูล	คำขวัญ	ด้านจิตสาธารณะ	
แหล่งข้อมูล	คำขวัญ	Kaif (1992 : 1465-A)	✓
		Rice (1978 : 128)	✓
		Kleinfield (1983 : 53)	✓
		Padon-Johansen (2004 : 1184 - A)	✓
		Carbon (2007 : unpagel)	✓
		อัญชลี ทวีวงศ์ และ วรวิมล วัชรานฤชา (2540 : 42-43)	✓
		ยุทธนา วรวิมลฤชา (2542 : 181-183)	✓
		ทิพย์ รัตติศรีธรรม และ สันตมา สัตยง (2543 : 13)	✓
		ฤทัย อจายุ (2544 : 47)	✓
		วิรัตน์ คำศรีจันทร์ (2544 : 15)	✓
		ศุภิษา นิลมาศ (2550 : 74-75)	✓
		วิมลพัฒน์ สีทา (2551 : 12-13)	✓
		กรรวิษากร (2546 : 49)	✓
		สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2545 : 6-10)	✓
		เกษียณศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546 : 52-107)	✓
กระทรวงศึกษาธิการ (2547 : 3-4)	✓		
เชื้อจันทร์ จงสถิตย์ และคณะ (2549 : 13-14)	✓		
กระทรวงศึกษาธิการ (2550 : 1-3)	✓		
กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 7)	✓		
19	✓	✓	
19	✓	✓	

1. ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน
2. เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชน และสังคม

แผนภาพที่ 14 องค์ประกอบย่อยคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนด้านจิตสาธารณะ

5. แนวทางและกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์

5.1 แนวทางการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในระดับสถานศึกษา

การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์สถานศึกษาควรดำเนินการ โดยคณะกรรมการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา อาจเป็นชุดเดียวกับ คณะกรรมการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในกรณีสถานศึกษานขนาดเล็กอาจจะให้ ครูผู้สอน ครูประจำชั้น ครูที่ปรึกษา เป็นผู้รับผิดชอบในการพัฒนา ทั้งนี้ให้สถานศึกษาแต่งตั้ง คณะกรรมการดำเนินการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา โดยมี หน้าที่ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 : 68-76)

5.1.1 ศึกษา นิยาม ตัวชี้วัด และพฤติกรรมบ่งชี้ของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทั้ง 8 ประการ

5.1.2 วิเคราะห์ตัวชี้วัดและพฤติกรรมบ่งชี้ เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนา คุณลักษณะอันพึงประสงค์ แต่ละคุณลักษณะ

5.1.3 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียนรายบุคคลก่อนการพัฒนา เพื่อกำหนด แนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องและเหมาะสมกับพฤติกรรมของผู้เรียน

5.1.4 สร้างหรือเลือกเครื่องมือในการวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึง ประสงค์

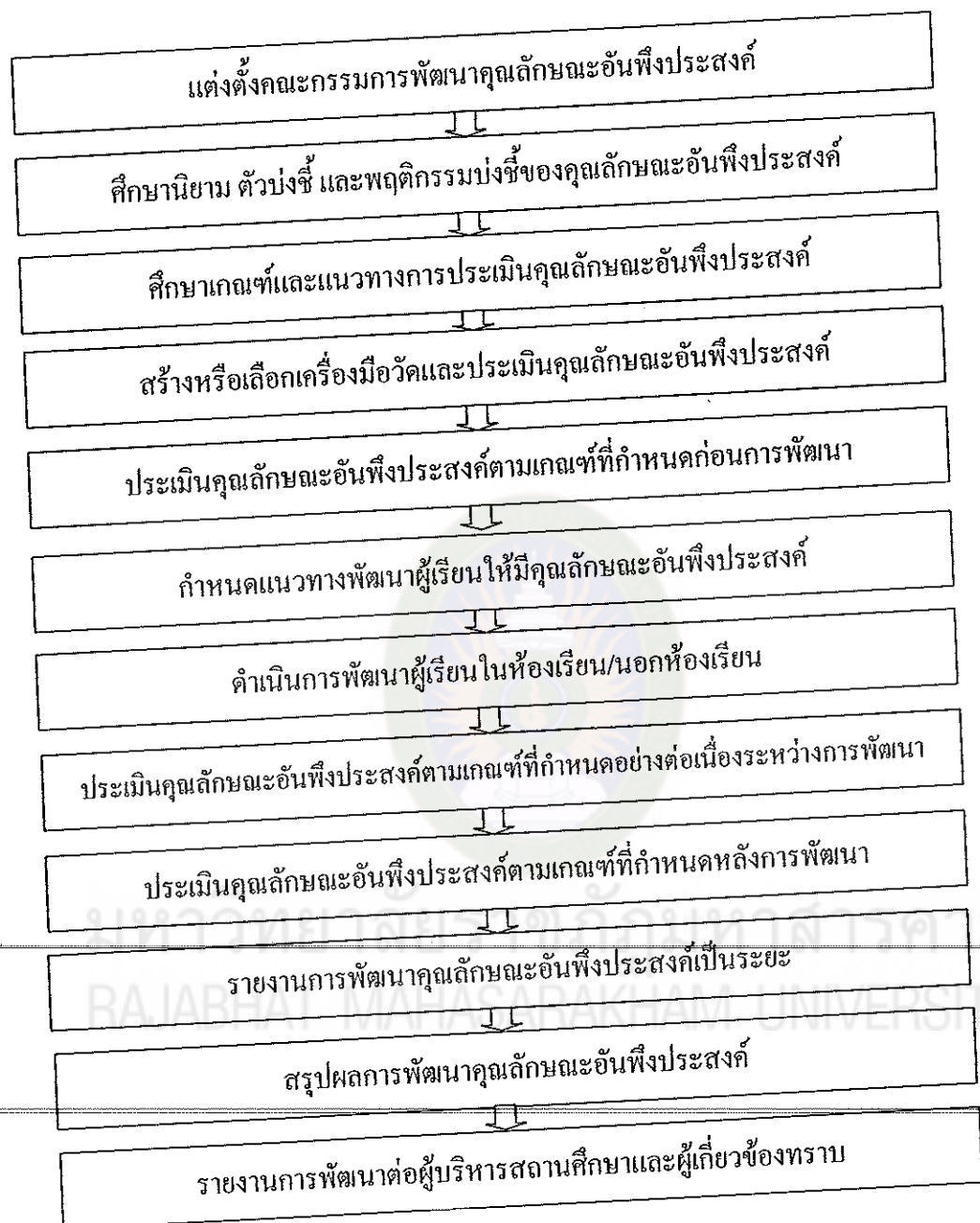
5.1.5 กำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เรียนที่ต้องการพัฒนา

5.1.6 ดำเนินการพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางที่กำหนดไว้ และประเมินผู้เรียน เป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้า

5.1.7 ดำเนินการประเมินผู้เรียนหลังการพัฒนาและสรุปผลการประเมิน

5.1.8 รายงานผลการพัฒนาต่อผู้บริหารสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้อง

ดังแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 15 แนวทางการดำเนินการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

5.2 กิจกรรมการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้ง 8 ประการ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ในการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ จำเป็นต้องอาศัยการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ร่วมอย่างหลากหลาย และเกิดผลในการพัฒนาผู้เรียนได้ตรงตามจุดประสงค์ โดยให้ทุกฝ่าย เช่น ครูผู้สอน ครูประจำชั้น ผู้ปกครอง และชุมชนมีความร่วมมือกันปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจดำเนินการพัฒนาด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้คือ 1) บูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ 2) จัดในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 3) จัดโครงการเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 4) ปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยสอดแทรกในกิจวัตรประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับ พรสันต์ เลิศวิทย์วิวัฒน์ (2550 : 31-32) ที่ได้กำหนดแนวทางสำคัญของครูผู้สอนคือ การกำหนดกิจกรรมในการพัฒนา ซึ่งการกำหนดกิจกรรมในการพัฒนาสามารถกำหนดได้หลายแนวทาง ดังนี้คือ แนวทางที่ 1 การผลิตเอกสาร เป็นการผลิตเอกสารที่จะนำมาใช้เป็นคู่มือในการดำเนินการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ตัวอย่างเอกสาร เช่น คู่มือการบริหารและดำเนินการพัฒนาศักยภาพ คู่มือครูในการดำเนินการพัฒนาศักยภาพเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน แนวทางที่ 2 การสอน โดยใช้กิจกรรมเป็นการสอนโดยใช้ชุดการสอนเพื่อปลูกฝังให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และมีขั้นตอนในการปลูกฝังและพัฒนา 3 ขั้นตอน ดังนี้ขั้นตอนที่ 1 ให้ความหมาย ความสำคัญ ประโยชน์ และวิธีการปฏิบัติตน ขั้นตอนที่ 2 ให้คิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และทำความเข้าใจในคำนิยาม ขั้นตอนที่ 3 ปลูกฝังและสร้างเสริมให้ควบคุมตนเอง ประพฤติและปฏิบัติได้ถูกต้อง เป็นกิจนิสัย แนวทางที่ 3 การสอนโดยสอดแทรกในรายวิชาต่าง ๆ ครูผู้สอนควรปลูกฝังให้กับนักเรียนในคาบที่สอนในเรื่องต่าง ๆ เช่น การตรงต่อเวลา การตั้งใจเรียน การช่วยเหลืองาน การเข้าร่วมกิจกรรมและการปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของโรงเรียน แนวทางที่ 4 การใช้เทคนิคการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เป็นการจัดกิจกรรมประสบการณ์การเรียนรู้ในรายวิชาต่าง ๆ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เช่น การเรียนแบบร่วมมือ เช่น Stad, Jigsaw การสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ บทบาทสมมติ สถานการณ์จำลอง การสอนโดยการอภิปรายปัญหา และการเล่านิทาน เป็นต้น แนวทางที่ 5 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร/โครงการต่าง ๆ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร/โครงการต่าง ๆ โรงเรียนอาจดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรม โฮมรูม (Home

Room) ชุมชนพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ชุมชนได้ว่าที่ โครงการเพื่อนช่วยเพื่อน โครงการ
เชิญวิทยากรท้องถิ่นมาบรรยาย โครงการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน โครงการศึกษาดูงาน
นอกสถานที่ และ แนวทางที่ 6 การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน การจัดบรรยากาศ
และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ควรจัดให้เอื้อต่อการพัฒนาความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเอง
ของนักเรียน เช่น จัดที่นั่งขยะไว้ตามจุดต่าง ๆ จัดที่จอดรถให้เป็นระเบียบ และจัดป้ายนิเทศ

6. การวัดและประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์

6.1 การดำเนินการวัดและประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา

การดำเนินการวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษาจะบรรลุผล ได้นั้น
จะต้องอาศัยการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย ดำเนินการพัฒนาทั้งในและ
นอกห้องเรียน โดยมอบหมายภารกิจในการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์
ในห้องเรียน ให้ครูผู้สอนแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้เป็นผู้รับผิดชอบโดยสอดคล้องการพัฒนา
คุณลักษณะอันพึงประสงค์ในช่วงโมงการเรียนการสอน/กิจกรรมโครงการ หรือในโอกาสอื่น ๆ
ซึ่งมีแนวทางการดำเนินการหลายยุทธศาสตร์ สถานศึกษาสามารถเลือกนำไปใช้ได้ตาม
ความเหมาะสม ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2553 : 113-117)

ยุทธศาสตร์ที่ 1 เป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมสำหรับสถานศึกษาที่มีความพร้อม
ในด้านทรัพยากรต่าง ๆ ค่อนข้างสูงถึงสูงมาก และเหมาะสมสำหรับสถานศึกษาที่ต้องการเน้น
ด้านการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์สู่ความเป็นเลิศ โดยมีนโยบายที่จะพัฒนา
ให้บุคลากรและครูทุกคนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์
ทุกข้อตามที่สถานศึกษากำหนด โดยจะมีคณะกรรมการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึง
ประสงค์ของสถานศึกษา เป็นองค์คณะบุคคลในสถานศึกษาที่คอยช่วยเหลือคณะครู ในกรณีที่
พบว่า นักเรียนบางคนมีปัญหาที่ซับซ้อนและไม่สามารถจะพัฒนาด้วยกระบวนการธรรมดาได้
มีความจำเป็นต้องทำกรณีศึกษา คณะกรรมการชุดนี้จะทำงานร่วมกับครูประจำชั้น หรือ
ครูที่ปรึกษา หรือครูคนอื่นที่สนใจจะทำกรณีศึกษาร่วมกัน นอกจากนี้อาจนำสถานักเรียนเข้ามา
มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้วย โดยสถานศึกษารับฟังความคิดเห็น
ของสถานักเรียนถึงวิธีที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนด้วยกิจกรรมเสริม ซึ่งจะเน้นการพัฒนา
และตรวจสอบคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทุกประการตลอดเวลา ทั้งนี้สถานศึกษาอาจมี
เป้าหมายว่า นักเรียนร้อยละ 90 ขึ้นไป จะต้องมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์อยู่ในระดับ “ดี”

เป็นอย่างน้อยการประเมินยุทธศาสตร์นี้ดำเนินการดังนี้คือ 1) คณะกรรมการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา ทำความเข้าใจกับคณะครูผู้สอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้/รายวิชา ครูที่ปรึกษา ครูผู้ดูแลกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนร่วมกันพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนทุกคุณลักษณะ และร่วมกำหนดตัวชี้วัดหรือพฤติกรรมบ่งชี้ หรือพฤติกรรมที่แสดงออกของแต่ละคุณลักษณะตามที่คณะกรรมการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษาเพิ่มเติม ให้เหมาะสมกับธรรมชาติของวัยและวุฒิภาวะของนักเรียน 2) กำหนดวิธีการประเมิน เกณฑ์ และเครื่องมือ คำอธิบายคุณลักษณะที่สถานศึกษาเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับเกณฑ์การประเมินที่หลักสูตรแกนกลางกำหนด 3) กำหนดระดับของพฤติกรรมที่บ่งชี้ว่า พฤติกรรมนักเรียนอยู่ในระดับ “เสี่ยง” กล่าวคือ การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนด้วยวิธีปกติอาจจะไม่สามารถทำให้ผู้เรียนบรรลุตามเกณฑ์ได้ มีความจำเป็นที่ครูที่ปรึกษา หรือครูผู้สอนร่วมกับคณะกรรมการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษาต้องใช้กระบวนการอื่นเข้ามาช่วยในการแก้ปัญหา โดยทำกรณีศึกษา 4) เมื่อสิ้นภาคเรียน/สิ้นปี ครูผู้สอนส่งผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนทุกคนที่รับผิดชอบ ให้คณะกรรมการของสถานศึกษา ซึ่งมีครูวัดผลเป็นเลขานุการ 5) ครูวัดผลดำเนินการประมวลผลตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด และ 6) นำเสนอผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อพิจารณาอนุมัติ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 เป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับ โรงเรียนที่มีความพร้อมปานกลาง กล่าวคือ มีจำนวนบุคลากรที่ครบชั้นเรียน มีครูพิเศษบ้างแต่ไม่มากนัก ครูคนหนึ่งอาจต้องเป็นทั้งผู้สอนและทำงานส่งเสริม รวมทั้งรับผิดชอบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอื่นๆ ด้วย สถานศึกษาประเภทดังกล่าวสามารถเลือกใช้ยุทธศาสตร์การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ยุทธศาสตร์นี้ โดยการเลือกคุณลักษณะอันพึงประสงค์เฉพาะข้อที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกับมาตรฐานหรือตัวชี้วัดในกลุ่มสาระนั้น ๆ ที่ครูแต่ละคนรับผิดชอบเพื่อบูรณาการจัดทำแผนการเรียนรู้ และแผนการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในข้อนั้น ๆ ด้วยในคราวเดียวกัน การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ก็ดำเนินการประเมินร่วมกับตัวชี้วัดในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยสถานศึกษาคาดหวังว่าเมื่อได้ดำเนินการในภาพรวมแล้ว การพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์จะครบทุกข้อตามที่สถานศึกษากำหนด โดยดำเนินการดังนี้คือ 1) คณะกรรมการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา ร่วมกับครูผู้สอน ร่วมกันวิเคราะห์มาตรฐาน/ตัวชี้วัด เนื้อหาในกลุ่มสาระวิชา และพิจารณาเลือกคุณลักษณะอันพึงประสงค์ว่า มีข้อใดบ้างที่สอดคล้องกับธรรมชาติที่ครูแต่ละคนรับผิดชอบ

รวมทั้งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้วย 2) ครูผู้สอนนำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่คัดเลือกไว้ไปบูรณาการกับตัวชี้วัดของกลุ่มสาระการเรียนรู้ ดำเนินการพัฒนาและประเมินร่วมกัน และ 3) ครูผู้สอนส่งผลการประเมินให้ครูวัดผลเพื่อสรุปผลการประเมินและนำเสนอผู้บริหารเพื่อพิจารณาอนุมัติต่อไป

ยุทธศาสตร์ที่ 3 เป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับโรงเรียนขนาดเล็กที่มีครูไม่ครบชั้นหรือครบชั้นพอดี แต่ครูคนหนึ่งต้องทำหลายหน้าที่ อีกทั้งความพร้อมของทรัพยากรด้านอื่นๆ มีน้อย ดังนั้นการดำเนินการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนควรเปิดโอกาสให้ชุมชน อันได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินด้วย ซึ่งจะทำให้ผลการประเมินมีความเที่ยงตรงมากขึ้น การพัฒนาและการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามยุทธศาสตร์นี้ ครูประจำชั้นและหรือครูประจำวิชาร่วมกันพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนทุกคน ทุกประการ โดยดำเนินการดังนี้คือ 1) ครูประจำชั้นและหรือครูประจำวิชาซึ่งรับผิดชอบการสอนมากกว่าหนึ่งชั้นหรือหนึ่งกลุ่มสาระ ใช้การบูรณาการทุกกลุ่มสาระและคุณลักษณะอันพึงประสงค์เข้าด้วยกัน ร่วมกันพัฒนาและประเมิน โดยอาจใช้การสังเกตพฤติกรรมตามสภาพจริง เปิดโอกาสให้ชุมชน ได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านร่วมประเมินด้วย ทั้งนี้กรณีที่มีนักเรียนบางคนไม่ผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ข้อใด ครูร่วมกับชุมชนดำเนินการพัฒนาจนกระทั่งทั้งสองฝ่ายมีความเห็นตรงกันว่านักเรียนมีคุณสมบัติตามเกณฑ์แล้วจึงให้ผ่านการประเมิน และ 2) ครูประจำชั้นและหรือครูประจำวิชา ร่วมกันประเมิน และนำเสนอผู้บริหารสถานศึกษาเพื่ออนุมัติต่อไป

6.2 แนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ในการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนนั้น สถานศึกษาสามารถนำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดขึ้นรวมทั้งคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สถานศึกษาอาจกำหนดเพิ่มเติม เพื่อให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ ของสถานศึกษาสภาพปัญหาความต้องการหรือความจำเป็นของชุมชนมาพัฒนาผู้เรียนตลอดปีการศึกษา ทั้งนี้ครูผู้สอนสามารถดำเนินการวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในชั้นเรียน ได้ดังนี้

6.2.1 ศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์

การนำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนด ทั้ง 8 ประการ มาศึกษานิยาม/ตัวชี้วัด/พฤติกรรมบ่งชี้
เพื่อพิจารณาว่าพฤติกรรมบ่งชี้ที่กำหนดครอบคลุมตัวชี้วัดและนิยามของคุณลักษณะที่ต้องการ
ให้เกิดกับผู้เรียนหรือไม่ ซึ่งผู้สอนอาจเพิ่มเติมหรือปรับได้ตามความเหมาะสม เช่น คุณลักษณะ
ข้อที่ 3 มีวินัย ซึ่งได้นิยามไว้ว่า มีวินัย หมายถึง คุณลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่น
ในข้อตกลง กฎเกณฑ์ และระเบียบ ข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม และผู้มีวินัย
คือ ผู้ที่ปฏิบัติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม
เป็นปกติวิสัย ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

ตัวบ่งชี้	พฤติกรรมบ่งชี้
3.1 ปฏิบัติตนตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม	3.1.1 ปฏิบัติตนตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น 3.1.2 ตรงต่อเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันและรับผิดชอบในการทำงาน

6.2.2 วิเคราะห์พฤติกรรมสำคัญจากพฤติกรรมบ่งชี้

เมื่อทำความเข้าใจกับนิยาม ตัวชี้วัด และพฤติกรรมบ่งชี้แล้ว ครูผู้สอน
ควรวิเคราะห์พฤติกรรมสำคัญจากพฤติกรรมบ่งชี้ เพื่อให้เห็นพฤติกรรมที่จะสามารถวัด
และประเมินได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

6.2.3 เลือกยุทธศาสตร์ของเครื่องมือวัด

เครื่องมือวัดและประเมินที่นิยมใช้ในสถานศึกษา เนื่องจากใช้ได้ง่าย
และสะดวก ได้แก่ แบบสังเกต (Observation) แบบสัมภาษณ์ (Interview) แบบตรวจสอบ
รายการ (Check List) แบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) แบบวัดสถานการณ์ (Situation)
แบบบันทึกพฤติกรรม (Anecdotal Records) และแบบรายงานพฤติกรรมตนเอง (Self Report)
ซึ่งในการวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้น ควรใช้เครื่องมือและวิธีการวัด
ที่หลากหลาย ข้อมูลจึงจะน่าเชื่อถือ ดังนั้นครูผู้สอนจึงควรเลือกเครื่องมือวัดและประเมิน
ให้เหมาะสมกับพฤติกรรมบ่งชี้/พฤติกรรมสำคัญว่าควรจะใช้เครื่องมือชนิดใด

6.2.4 การสร้างและพัฒนาเครื่องมือประเมิน

ถ้าต้องการสร้างเครื่องมือที่มีคุณภาพ นำเชื่อถือ ครูผู้สอนอาจนำเครื่องมือที่สร้างขึ้น ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องของพฤติกรรมที่จะประเมินกับตัวชี้วัด และความถูกต้องในการใช้ภาษา แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง I.O.C (Index of Item-Objective Congruence) ซึ่งอาจเป็นดังนี้

แบบประเมินความสอดคล้องของพฤติกรรมที่จะประเมินกับตัวบ่งชี้

คำชี้แจง ขอให้ท่านพิจารณารายการพฤติกรรมแต่ละข้อว่าตรงกับตัวชี้วัดที่กำหนดให้หรือไม่ แล้วใส่เครื่องหมายถูก (✓) ตรงกับที่เป็นจริงในแต่ละช่อง

- 1 หมายถึง พฤติกรรมตรงกับตัวชี้วัด
- 0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าพฤติกรรมตรงกับตัวชี้วัด
- 1 หมายถึง พฤติกรรมไม่ตรงกับตัวชี้วัด

ตัวชี้วัด	พฤติกรรมบ่งชี้	ระดับ			ข้อเสนอแนะ
		1	0	-1	
3.1 ปฏิบัติตนตาม ข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับ ของครอบครัว โรงเรียน และสังคม	3.1.1 ปฏิบัติตนตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับ ของครอบครัว โรงเรียน และสังคม ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น				

ข้อเสนอแนะ .....

.....

.....

ลงชื่อ..... ผู้ประเมิน

(.....)

ตำแหน่ง.....

6.3 การออกแบบการวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

เมื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เครื่องมือที่จะใช้ในการวัดและประเมิน และวิธีการหาคุณภาพของเครื่องมือแล้ว ครูผู้สอนสามารถออกแบบการวัดและประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในชั้นเรียนได้ดังนี้คือ 1) กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์/ตัวชี้วัด/พฤติกรรมบ่งชี้ที่จะประเมิน 2) วิเคราะห์พฤติกรรมสำคัญจากพฤติกรรมบ่งชี้ที่จะประเมิน 3) เลือกใช้วิธีการ เครื่องมือให้เหมาะสมกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่จะประเมิน และ 4) กำหนดเกณฑ์การให้คะแนน (Scoring Rubrics)

6.4 การสร้างเครื่องมือประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

การสร้างเครื่องมือประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ควรคำนึงถึงการเขียนข้อความหรือรายการที่จะวัดว่ามีความชัดเจน และเป็นพฤติกรรม/รายการที่ครอบคลุมตัวชี้วัด โดยพิจารณาพฤติกรรมบ่งชี้ที่กำหนดไว้แล้วในคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ถ้าเป็นข้อความที่แสดงพฤติกรรมสำคัญและยังไม่สามารถประเมินได้ ครูผู้สอนต้องวิเคราะห์เป็นพฤติกรรมย่อยๆ เช่น คุณลักษณะการมีวินัย พฤติกรรมบ่งชี้มี 2 ข้อ คือ ข้อ 1 ปฏิบัติตนตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่นและ ข้อ 2 ตรงต่อเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันและรับผิดชอบในการทำงาน ซึ่งเมื่อพิจารณาจากตัวบ่งชี้จะพบว่า บางพฤติกรรมไม่สามารถดูรายละเอียดและประเมินได้ ดังนั้นจะต้องวิเคราะห์พฤติกรรมดังกล่าวให้เป็นพฤติกรรมที่สังเกตและวัดได้ในสถานศึกษา ดังนี้ เช่น จัดเก็บสิ่งของในที่ที่เป็นทาง แต่งกายถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน มีมารยาทในการเข้าประชุม เข้าแถวซื้ออาหารตามลำดับ ทิ้งขยะในที่ที่จัดเตรียมไว้ ทำกิจวัตรของตนตามเวลา ไปโรงเรียนทันเวลา เมื่อถึงชั่วโมงเรียนเข้าเรียนตามเวลา ทำงานเสร็จตามเวลาที่กำหนด และเข้าร่วมกิจกรรมตามเวลาที่นัดหมาย

6.5 การสร้างเกณฑ์การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์จะต้องกำหนดเกณฑ์การประเมินให้ชัดเจนเหมาะสม เพราะเกณฑ์การประเมินเป็นแนวทางในการให้คะแนนที่ประกอบด้วยเกณฑ์ด้านต่างๆ เพื่อให้ประเมินค่าผลการประพฤติปฏิบัติของผู้เรียน เกณฑ์เหล่านี้ คือสิ่งที่ผู้เรียนควรประพฤติจนกลายเป็นลักษณะนิสัยได้ เกณฑ์การประเมินมี 2 ลักษณะ คือ

6.5.1 เกณฑ์การประเมินแบบภาพรวม (Holistic Rubrics) คือแนวทาง การให้คะแนนโดยพิจารณาจากภาพรวมการปฏิบัติ โดยจะมีคำอธิบายลักษณะของการปฏิบัติในแต่ละระดับได้อย่างชัดเจน เช่น มีวินัย

ระดับ 3 ปฏิบัติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับของครอบครัว และโรงเรียน ปฏิบัติกิจกรรมหรือทำงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จทันเวลาได้ด้วยตนเอง

ระดับ 2 ปฏิบัติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับของครอบครัว และโรงเรียน โดยต้องมีการเตือนเป็นบางครั้ง

ระดับ 1 ปฏิบัติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับของครอบครัว และโรงเรียน โดยต้องมีการเตือนเป็นส่วนใหญ่

6.5.2 เกณฑ์การประเมินแบบแยกประเด็น (Analytic Rubrics) คือแนวทางการให้คะแนน โดยพิจารณาแต่ละส่วนของการปฏิบัติ ซึ่งแต่ละส่วนจะต้องกำหนดคำอธิบาย ลักษณะของการปฏิบัติในส่วนนั้นๆ ไว้อย่างชัดเจน

6.6 การสรุปผลการประเมิน

การวัดและประเมินผลด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้น มีความละเอียดอ่อน เพราะเป็นเรื่องของการพัฒนาคุณลักษณะที่ต้องการปลูกฝังให้เกิดในตัวผู้เรียน การวัดและประเมินผลจึงต้องคำนึงถึงผลที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนเมื่อได้รับการพัฒนาเป็นระยะ หรือเมื่อสิ้นปีการศึกษา ดังนั้นเพื่อให้มีแนวทางการสรุปผลการประเมินที่ชัดเจน เป็นธรรมสำหรับผู้เรียน จึงขอเสนอแนวทางการกำหนดเกณฑ์พิจารณาสรุปผลการประเมินในแต่ละชั้นตอน ดังนี้

6.6.1 เกณฑ์พิจารณาสรุปผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

แต่ละคุณลักษณะ

6.6.2 เกณฑ์พิจารณาสรุปผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

แต่ละคุณลักษณะของผู้เรียนจากคณะกรรมการ

6.6.3 เกณฑ์พิจารณาสรุปผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์รายปี/

รายการของผู้เรียนรายบุคคล

6.6.4 เกณฑ์พิจารณาสรุปผลการประเมินรวมทุกคุณลักษณะอันพึงประสงค์

แต่ละระดับการศึกษา

6.7 การรายงานผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

เมื่อสถานศึกษาได้ดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายแนวทาง เช่น บูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ จัดในกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน จัดเป็นโครงการหรือกิจกรรม หรือปลูกฝังโดยสอดแทรกในกิจวัตรประจำวัน ตามความเหมาะสมของแต่ละสถานศึกษาแล้ว คณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งจาก สถานศึกษาหรือผู้ที่รับผิดชอบต้องดำเนินการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

เพื่อให้เป็นไปตามเกณฑ์การจบการศึกษาทั้ง 3 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา
 ตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเป็นเกณฑ์กลางการจบการศึกษาตามหลักสูตร
 แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งกำหนดไว้ว่าผู้เรียนทุกระดับจะต้องมี
 ผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในระดับผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่สถานศึกษา
 กำหนด และในการวัดและประเมินผลตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 พุทธศักราช 2551 นั้น ต้องอยู่บนหลักการพื้นฐาน 2 ประการ คือ การประเมินเพื่อพัฒนาและ
 เพื่อตัดสินผลการเรียน ข้อมูลการประเมินจะเป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาในการตรวจสอบ
 ทบทวน พัฒนาคุณภาพผู้เรียน ซึ่งถือเป็นภาระความรับผิดชอบของสถานศึกษาที่จะต้อง
 จัดระบบดูแล ช่วยเหลือ ปรับปรุง แก้ไข ส่งเสริม สนับสนุน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตาม
 ศักยภาพ ดังนั้นเมื่อมีการประเมินผู้เรียนในด้านต่างๆ ตามที่หลักสูตรกำหนด จึงจำเป็นต้องมี
 การรายงานผลให้ผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบในการพัฒนาผู้เรียนได้รับทราบผลของการประเมินด้วย
 ดังนั้นการรายงานผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์มีจุดมุ่งหมายเพื่อแจ้งคุณภาพ
 ของผู้เรียนในส่วนของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ เพื่อใช้เป็นข้อมูล
 ในการปรับปรุง แก้ไข ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียน ตลอดจนใช้เป็นข้อมูลของสถานศึกษา
 ในการกำหนดนโยบาย วางแผนในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การดำเนินการครอบคลุม
 เรื่องต่าง ๆ ดังนี้คือ 1) ผู้รับผิดชอบในการรายงานผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์คือ
 ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษา โดยมีครูวัดผลเป็นผู้ตรวจสอบและประเมินผลข้อมูลของผู้เรียน
 แต่ละคน 2) กลุ่มเป้าหมายในการรายงานผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน
 ควรแจ้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนี้คือ ผู้เรียน ครูที่ปรึกษา/ครูประจำชั้น ครูผู้สอน ครูวัดผล/
 ครูฝ่ายวิชาการ นายทะเบียน ครูแนะแนว คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและวิชาการ
 คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้ปกครอง ฯลฯ 3) ระยะเวลา
 ในการรายงาน การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นการประเมินอย่างต่อเนื่อง อาจเป็น
 รายสัปดาห์ รายเดือน รายภาค และรายปี ส่วนการรายงานผลการประเมินควรสรุปและรายงาน
 ให้กลุ่มเป้าหมายทราบเป็นระยะๆ หรืออย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง และ 4) แบบรายงานผล
 การประเมิน ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้รายงานผล ควรดำเนินการเก็บข้อมูลในช่วงเวลาหนึ่ง
 แล้วนำผลมาวิเคราะห์ แปลผลเพื่อรายงานผู้เกี่ยวข้อง โดยบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสรุปผล
 ให้ครบถ้วน ในกรณีที่ผู้เรียนคนใดควรได้รับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ก็บันทึก
 ไว้ด้วย

กฎหมายและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้มีบทบัญญัติว่า
 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ หมายถึง แนวนโยบายขั้นพื้นฐานที่รัฐ ฝ่ายบริหาร หรือองค์กร
 ของรัฐจะต้องดำเนินการให้เกิดประโยชน์กับประเทศชาติและประชาชน โดยแนวนโยบาย
 พื้นฐานแห่งรัฐมีความสำคัญหลายประการ ดังนี้

1.1 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ เป็นบทบัญญัติที่กำหนดภาระหน้าที่สำคัญ
 ของรัฐที่จะต้องปฏิบัติซึ่งครอบคลุม ภารกิจที่สำคัญอันเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่จำเป็นต่อ
 การพัฒนาประเทศและความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทย โดยรวมในระยะยาว

1.2 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ เป็นนโยบายกลางขั้นพื้นฐานผูกพันรัฐสภา
 และรัฐบาลทุกชุดให้ต้องดำเนินนโยบายและปฏิบัติตามกรอบหลักการของแนวนโยบาย
 พื้นฐานแห่งรัฐ ส่งผลให้กฎหมายและนโยบายสำคัญที่เป็นพื้นฐานของการพัฒนาประเทศ
 มีความต่อเนื่องและอำนวยการประโยชน์แก่ประชาชน

1.3 เมื่อเปรียบเทียบแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐกับแนวนโยบายแห่งรัฐ
 ของรัฐธรรมนูญ ในอดีตแม้จะเป็นเรื่องที่กำหนดกรอบภาระหน้าที่ของรัฐที่พึงปฏิบัติใน
 ด้านสำคัญ ๆ เช่นเดียวกัน แต่ก็มีความแตกต่างกันในรายละเอียด จึงอาจกล่าวได้ว่าแนวนโยบาย
 พื้นฐานแห่งรัฐเป็นแนวทางการบริหารราชการแผ่นดินในระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์กว่า
 แนวนโยบายแห่งรัฐในอดีตที่เคยมีมา

ดังนั้น นโยบายพื้นฐานแห่งรัฐในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช
 2550 มีความแตกต่างจากรัฐธรรมนูญในอดีต 2 ประการ คือ ประการแรก การกำหนดให้
 บทบัญญัติในแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐเป็นเจตจำนงเพื่อให้มีสภาพ บังคับให้คณะรัฐมนตรี
 ต้องดำเนินการตรากฎหมายหรือกำหนดนโยบายให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ ซึ่งแตกต่างจาก
 รัฐธรรมนูญในอดีตที่กำหนดเป็นเพียงแนวทางในการดำเนินการ ประการที่สอง การกำหนดให้
 มีสภาพบังคับ ได้แก่ การกำหนดหน้าที่ของคณะรัฐมนตรีที่ชัดเจนในการแถลงนโยบายต่อ
 รัฐสภาให้ชัดเจนว่าจะดำเนินการตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐนี้อย่างไร และในเรื่องใดบ้าง
 และในแต่ละปี คณะรัฐมนตรีจะจัดทำแผนการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อแสดงมาตรการ
 และวิธีการในการปฏิบัติ รวมทั้งต้องมีแผนกฎหมายที่จะแสดงว่าได้ดำเนินการให้เกิดผล

2. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 (ราชกิจจานุเบกษา, 2553 : 1 - 3) ได้ให้ความคิดเกี่ยวกับลักษณะผู้เรียนตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2553 สรุปเป็นสาระสำคัญได้ดังนี้ คือให้ยกเลิกความในมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทนมาตรา 37 การบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษาโดยคำนึงถึงระดับของการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน สถานศึกษา จำนวนประชากร วัฒนธรรมและความเหมาะสมด้านอื่นด้วย เว้นแต่การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการอาชีวศึกษา ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของ สภาการศึกษา มีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อการบริหาร และการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งเป็นเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา ในกรณีที่สถานศึกษาใดจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาการกำหนดให้สถานศึกษาแห่งนั้น อยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาใด ให้ยึด ระดับการศึกษาของสถานศึกษานั้นเป็นสำคัญ และลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์ คือ ผู้เรียน เป็นคนดี คนเก่งและคนมีความสุข คนดี คือ คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรมจริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล มีเหตุผล รู้หน้าที่ซื่อสัตย์ พากเพียร ขยัน ประหยัดมีจิตใจ เป็นประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นและสิทธิผู้อื่น มีความเสียสละรักษาสิ่งแวดล้อม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข คนเก่ง คือ คนที่มีสมรรถภาพสูง ในการดำเนินชีวิต โดยมีความสามารถด้านใดด้านหนึ่ง หรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เช่น ทักษะ และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ความสามารถทางคณิตศาสตร์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถด้านภาษา คนดี กีฬา มีภาวะผู้นำ รู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ เป็นต้น เป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์โลก ทันเทคโนโลยีมีความเป็นไทย สามารถพัฒนาตนเองได้ เต็มศักยภาพและทำประโยชน์ให้แก่ตน สังคมและประเทศชาติได้คนมีความสุข คือ คนที่มี สุขภาพดีทั้งกายและจิตใจ เป็นร่าเริงแจ่มใสร่างกาย แข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรักต่อทุกสรรพสิ่ง มีอิสรภาพ ปลอดจากความเป็นทาสของอบายมุขและสามารถ ดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงแก่อัตภาพเป้าหมายของการเรียนที่สมบูรณ์ จึงต้องทำให้ผู้เรียนแก่ เต็มศักยภาพของแต่ละบุคคลคือ ขยัน อดทน ซื่อสัตย์ ประหยัด กตัญญู รู้หน้าที่ มีสุข คือ สุขกายและใจ

3. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

3.1 วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

3.2 หลักการ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้ คือ

- 1) เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
- 2) เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมี โอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ
- 3) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
- 4) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัดการเรียนรู้
- 5) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และ
- 6) เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

3.3 จุดหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีจุดหมายดังนี้คือ 1) มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) มีความรู้ความสามารถในการสื่อสารการคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต 3) มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย 4) มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และ 5) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคมและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

3.4 สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้

3.4.1 สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ

5 ประการ ดังนี้คือ 1) ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม 2) ความสามารถในการคิดเป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิด อย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม 3) ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม 4) ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น และ 5) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือกและใช้ เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมีคุณธรรม

3.4.2 คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้คือ 1) รักษา ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย และ 8) มีจิตสาธารณะ

3.5 มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542 : 7-12) ได้พัฒนา มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อการปรับปรุงคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา เป็นตัวบ่งชี้ในการประเมินเด็กมีความสุข โดยได้จัดทำมาตรฐานการศึกษาและตัวบ่งชี้ด้านผู้เรียนไว้ 12 มาตรฐาน คือ

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ที่พึงประสงค์ ตัวบ่งชี้คือ 1) มีวินัย มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติตามระเบียบและหลักธรรมเบื้องต้นของแต่ละศาสนา 2) ซื่อสัตย์สุจริต (และมีจรรยาบรรณในวิชาชีพ สำหรับระดับอาชีวศึกษา) 3) ความเมตตากรุณา (เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนรวม) และ 4) ประหยัด (ใช้สิ่งของ และทรัพย์สินทั้งของตนเอง และส่วนรวมตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติ อย่างประหยัด และคุ้มค่า)

มาตรฐานที่ 2 เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และปฏิบัติตนตามระบบประชาธิปไตย ตัวบ่งชี้คือ 1) เคารพและรับฟังคำแนะนำของพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่และร่วมกิจกรรมครอบครัว 2) รักษาสิทธิเสรีภาพของตนเอง และเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น 3) มีความรู้และปฏิบัติตนตามกฎหมายไม่เป็นปัญหาของสังคม และอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข 4) ร่วมกิจกรรมในการพัฒนาโรงเรียนและท้องถิ่น และ 5) รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

มาตรฐานที่ 3 มีจิตสำนึกที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ตัวบ่งชี้คือ 1) รู้คุณค่าของสิ่งแวดล้อม และตระหนักถึงผลกระทบต่อตนเองและสังคม เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม 2) ปฏิบัติให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และรักษาสิ่งแวดล้อม และ 3) ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า

มาตรฐานที่ 4 มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ ตัวบ่งชี้คือ 1) สามารถจำแนกประเภทข้อมูล เปรียบเทียบและมีความคิดรวบยอด 2) สามารถประเมินค่าความน่าเชื่อถือ

ของข้อมูล รู้จักพิจารณา ข้อดี – ข้อเสีย ความถูกต้อง – ผิด ระบุสาเหตุ – ผล ค้นหาคำตอบ เลือกวิธี และมีปฏิภาณในการแก้ปัญหา และตัดสินใจได้อย่างสันติและมีความถูกต้องเหมาะสม และ

3) มีความคิดริเริ่ม มีจินตนาการ สามารถคาดการณ์และกำหนดเป้าหมายได้

มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร ตัวบ่งชี้คือ

1) มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มประสบการณ์ กลุ่มวิชาและหมวดวิชาที่สำคัญไม่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำ (คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สังคมศาสตร์ คอมพิวเตอร์ และวิชาเฉพาะสาขาสำหรับอาชีวศึกษา) และ 2) มีความสามารถในการใช้ภาษาสื่อสาร

มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้

และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ตัวบ่งชี้คือ 1) มีความกระตือรือร้น สนใจการเรียนรู้จากแหล่งต่าง ๆ รู้จักตั้งคำถามเพื่อหาเหตุผล 2) รักการอ่าน สามารถใช้ห้องสมุด แหล่งความและสื่อต่าง ๆ ทั้งในและนอกสถานศึกษา และ 3) สามารถสรุปประเด็นจากการเรียนรู้ และประสบการณ์ได้อย่างถูกต้องด้วยตนเอง

มาตรฐานที่ 7 เห็นคุณค่าและภูมิใจในภูมิปัญญาไทย ศิลปะและวัฒนธรรม

ที่ดีของไทย ตัวบ่งชี้คือ 1) รู้จักท้องถิ่น รักและร่วมพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง 2) มีความรู้ความเข้าใจในภูมิปัญญาไทย โดยเฉพาะภูมิปัญญาของท้องถิ่นและนำไปใช้ได้ และ 3) ชื่นชมและสืบสาน ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีที่ดีงามของท้องถิ่นของไทย

มาตรฐานที่ 8 รู้จักตนเองพึ่งตนเองได้ มีบุคลิกภาพที่ดี ตัวบ่งชี้คือ

1) รู้ถึงความถนัด ความสามารถ ความสนใจ ข้อดี ข้อด้อยของตนเอง พยายามปรับปรุงตนเอง
2) เป็นตัวของตัวเอง มีความสนใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม และให้เกียรติผู้อื่น
3) รู้กาลเทศะในการใช้คำพูด กิริยามารยาทและการแต่งกาย และ 4) สามารถกำหนดเป้าหมายแนวทาง ตัดสินใจ และแก้ปัญหาของตนได้

มาตรฐานที่ 9 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงาน

ร่วมกับผู้อื่นได้และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต ตัวบ่งชี้คือ 1) สามารถทำงานตามลำดับขั้นตอน และผลงานมีประสิทธิภาพ 2) ขยัน อดทน ละเอียดรอบคอบในการทำงาน พัฒนางาน สามารถทำงานอย่างมีความสุข และภูมิใจในผลงานของตนเอง 3) สามารถทำงานเป็นทีม (ช่วยเหลือผู้อื่น ไม่เอาเปรียบ ให้ความร่วมมือ ยอมรับฟังความคิดเห็น และความสามารถของผู้อื่นร่วมรับผิดชอบผลงานของกลุ่ม) และ 4) มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

มาตรฐานที่ 10 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี ตัวบ่งชี้คือ

1) มีน้ำหนัก ส่วนสูงตามเกณฑ์มาตรฐาน 2) มีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์มาตรฐาน 3) ร่างกายแข็งแรง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับครู เพื่อและบุคคลทั่วไป 4) รู้จักดูแลสุขภาพ และป้องกันตัวเอง ไม่ให้เกิดอุบัติเหตุ และ 5) มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของสิ่งเสพติด และสิ่งมอมเมา ไม่เสพสิ่งเสพติด และปลอดจากสิ่งมอมเมา

มาตรฐานที่ 11 ปลอดภัยจากสิ่งเสพติดให้โทษและสิ่งมอมเมา ตัวบ่งชี้คือ

1) มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับโทษของสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา 2) ไม่เสพติดสิ่งเสพติด และปลอดจากสิ่งมอมเมา 3) ไม่แสวงหาผลประโยชน์จากสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา

มาตรฐานที่ 12 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา ตัวบ่งชี้คือ

1) มีความชื่นชมและร่วมกิจกรรมด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา 2) มีความชื่นชม ในด้านศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ กีฬา และ 3) มีลักษณะนิสัยด้านการออกกำลังกาย และกีฬา

ชุดกิจกรรม

1. ความหมายของชุดกิจกรรม

ชุดกิจกรรมมีชื่อเรียกต่างกัน เช่น ชุดการเรียนรู้ ชุดการเรียนการสอน ชุดการสอน รายบุคคล ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน ในที่นี้จะใช้คำว่า ชุดกิจกรรม ซึ่งเป็นชุดของสื่อ ประสมที่จัดขึ้นสำหรับหน่วยการเรียนรู้ เป็นนวัตกรรมที่เหมาะสมที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้น นักเรียนเป็นสำคัญ ที่ครูกำลังนิยมใช้ในปัจจุบันนี้ ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของชุดกิจกรรมไว้ ต่างกัน เช่น สุณีัย การสมพจน์ (2540 : 21) กล่าวว่า ชุดกิจกรรม หมายถึง ชุดของประสพการณ์ ต่าง ๆ ที่ครูใช้สื่อสารกับนักเรียนจนบรรลุพฤติกรรมที่เป็นผลของการเรียนรู้ไปอย่างมีประสิทธิภาพ ชุดกิจกรรมนี้ จะประกอบด้วยจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม เนื้อหา กิจกรรม การเรียน สื่อการเรียน การประเมินผลการเรียน คู่มือครู แผนการสอน หรือคำแนะนำในการใช้ชุดกิจกรรมไว้ทุกขั้นตอน และ ภาวดี เขียมสถิตย์ (2541 : 21) กล่าวถึงชุดกิจกรรมว่า ชุดกิจกรรม หมายถึง สื่อการสอนหลายประเภทที่นำมารวมกันอย่างมีระบบ เพื่อช่วยถ่ายทอด เนื้อหาวิชา หรือสื่อที่เกิดจากระบบการผลิต และการนำสื่อการสอนที่ประสมและสอดคล้องกับ วิชา มาช่วยเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ส่วน ดวงเดือน คุปต์คาร (2541 : 9) ให้ความหมายว่า ชุดกิจกรรม คือระบบการนำสื่อประสม

ที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา มาช่วยในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยจัดอยู่ในรูปกล่องหรือช่องที่บรรจุสื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ และคำแนะนำในการกระทำกิจกรรมตามขั้นตอนที่เหมาะสม เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับ อมรา สมพงษ์ (2541 : 9) กล่าวว่า ชุดกิจกรรม หมายถึง การนำเอาสื่อการสอนหลายชนิดมารวมกัน เรียกว่า สื่อประสม โดยเลือกใช้ให้สัมพันธ์และสอดคล้องกับเนื้อหาและประสบการณ์แต่ละหน่วย เพื่อช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น ชุดการสอน ประกอบด้วย คู่มือการใช้ชุดกิจกรรม สื่อการสอน แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ทันที ซึ่ง สุรพล ทศนวรานนท์ (2541 : 10) สรุปความหมายของชุดกิจกรรมว่า เป็นชุดกิจกรรมที่สร้างขึ้นจากพื้นฐานทางเทคโนโลยีทางการศึกษา มีลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่เบ็ดเสร็จ จบสมบูรณ์ในตัวเอง โดยแบ่งเนื้อหาเป็นส่วนย่อย ๆ ในลักษณะย่อส่วนใช้กลวิธีการสอนหลายอย่าง มีจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ชัดเจน เพื่อให้ นักเรียนสามารถบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ภายในระยะเวลาอันสั้น และเน้นการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้เป็นกลุ่มมากกว่าเป็นรายบุคคล และ จวีวรรณ ศรีสังข์ทอง (2541 : 33) ให้ความหมายชุดกิจกรรมไว้ว่าเป็นสื่อประสมที่ได้จากกระบวนการผลิต โดยให้สอดคล้องกับวิชา หน่วย หัวเรื่อง เนื้อหา และวัตถุประสงค์ เพื่อนำมาช่วยให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วน พรวิภา แสงจันทร์ (2542 : 9) กล่าวว่า ชุดกิจกรรมเป็นการนำสื่อหลาย ๆ ชนิดที่เรียกว่า สื่อประสมมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมกับเนื้อหาวิชา ในการที่จะถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้เรียนได้ดีที่สุด และ ภัตลภ อินทมาตร์ (2543 : 37) ให้ความหมายว่า ชุดกิจกรรม หมายถึง ชุดของสื่อที่จัดขึ้นสำหรับหน่วยการเรียนนั้น ๆ โดยนำสื่อประสมเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้มากขึ้นและบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

นอกจากนี้ บราวน์ และคณะ (Brown and Others. 1973 : 338) ให้ความหมายไว้ว่า ชุดกิจกรรมคือ ชุดของสื่อแบบประสมที่สร้างขึ้นเพื่อช่วยเหลือครูให้สามารถสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในกล่องหรือชุดกิจกรรมมักจะประกอบไปด้วยสิ่งของหลายอย่าง เช่น ภาพโปรงใส ฟิล์มสคริป ภาพเหมือน โปสเตอร์ สไลด์ และแผนภูมิ บางชุดอาจประกอบด้วยเอกสาร เพียงอย่างเดียว บางชุดอาจจะเป็น โปรแกรมที่มีบัตรคำสั่งให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเอง และกูด (Good. 1973 : 309) ยังได้อธิบายถึงชุดกิจกรรมว่า ชุดกิจกรรมคือ โปรแกรมทาง

การสอนทุกอย่างที่จัดไว้ โดยเฉพาะมีวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการสอน อุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียน
 คู่มือครู เนื้อหา แบบทดสอบ ข้อมูลที่เชื่อถือได้ มีการกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนไว้
 อย่างชัดเจน ชุดกิจกรรมนี้ครูเป็นผู้จัดให้นักเรียนแต่ละคน ได้ศึกษาและฝึกฝนตนเอง โดยครูเป็น
 ผู้คอยแนะนำเท่านั้น ส่วน มัวร์ (Moore. 1974 : 24) ได้พูดถึง ชุดการเรียนว่า เป็นการศึกษ
 รายบุคคลที่เป็นระบบที่ผู้เรียนสามารถบรรลุเป้าประสงค์ในการเรียนต่อเนื่องกัน ไปอย่างมี
 ประสิทธิภาพ โดยใช้สื่อและกิจกรรมที่จัดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับ แคลิเฟอร์ และแคลิเฟอร์
 (Kapfer and Kapfer. 1972 : 3-10) ได้กล่าวถึง ชุดการเรียนว่า เป็นรูปแบบของการสื่อสาร
 ระหว่างครูกับนักเรียน ซึ่งประกอบด้วยคำแนะนำที่ให้นักเรียนทำกิจกรรมจนบรรลุพฤติกรรม
 ที่เป็นผลของการเรียนรู้ เนื้อหาที่นำมาสร้างเป็นชุดการเรียนนั้น ได้มาจากขอบข่ายของความรู
 ที่หลักสูตรต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้ และสอดคล้องกับ ดูแอน (Duan. 1973 : 136) ได้ให้
 ความหมายของชุดกิจกรรมว่า ชุดกิจกรรมเป็นวิธีการสำคัญอย่างหนึ่งในการนำเอาทรัพยากร
 ที่มีอยู่มาใช้ เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน ซึ่งอาจให้คำจำกัดความง่าย ๆ ได้ว่า ชุดกิจกรรม
 คือชุดของวัสดุทางการเรียน ซึ่งรวบรวมไว้อย่างมีระเบียบ เพื่อให้นักเรียนเกิดผลสัมฤทธิ์
 ทางการเรียนตามเป้าหมาย ซึ่ง กูด (Good. 1973 : 306) กล่าวว่า ชุดการเรียนเป็น โปรแกรม
 ทางการเรียนที่ทุกอย่างจัดไว้โดยเฉพาะ ประกอบด้วย จุดประสงค์ที่ใช้ในการเรียน คู่มือ เนื้อหา
 แบบทดสอบและมีการกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนไว้ครบถ้วน และ กอร์ดอน (Gordon.
 1973 : 258) ให้ความหมายชุดกิจกรรมไว้ว่า ชุดกิจกรรม เป็นวัสดุอุปกรณ์และกระบวนการ
 เกี่ยวกับการเรียนการสอนที่ประกอบด้วยองค์ประกอบพื้นฐาน ได้แก่ วัตถุประสงค์ กิจกรรม
 การเรียน และการประเมินผล ส่วน บราวน์ (Brown and Others. 1973 : 380) กล่าวถึง
 ชุดกิจกรรมว่า ชุดกิจกรรม หมายถึง ชุดสื่อประสมที่สร้างขึ้นเพื่อช่วยเหลือครูให้สามารถสอน
 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายในกล่องประกอบไปด้วยสื่อหลาย ๆ อย่าง เช่น ภาพโปร่งใส
 फिल्मสตริป ภาพเหมือน โปสเตอร์ สไลด์ และแผนภูมิ

จากความหมายที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่า ชุดกิจกรรมหรือชุดการเรียน
 การสอน หมายถึง เป็นสื่อการสอนที่ผู้สอนสร้างขึ้น จะประกอบไปด้วยชุดของสื่อประสม
 เช่น ภาพโปร่งใส फिल्म สตริป ภาพเหมือน โปสเตอร์ สไลด์ และแผนภูมิ โปรแกรม
 การสอนทุกอย่างที่จัดไว้ โดยเฉพาะมีวัสดุอุปกรณ์ คู่มือครู เนื้อหา แบบทดสอบ และ
 กิจกรรมการเรียนการสอน

2. ประเภทของชุดกิจกรรม

ประเภทของชุดกิจกรรม มีผู้ได้แบ่งประเภทชุดการสอน เช่น สุณีย์ การสมพงษ์ (2540 : 22) แบ่งชุดกิจกรรมเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ชุดกิจกรรมสำหรับประกอบการบรรยาย หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ชุดกิจกรรมสำหรับครู เป็นชุดกิจกรรมที่กำหนดกิจกรรมและสื่อการเรียนให้ครูใช้ประกอบการบรรยาย เพื่อเปลี่ยนบทบาทของครูให้พูดน้อยลงและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมมากขึ้น ชุดกิจกรรมนี้จะมีเนื้อหาเพียงหน่วยเดียว 2) ชุดกิจกรรมสำหรับกิจกรรมแบบกลุ่ม ชุดกิจกรรมแบบนี้เน้นที่ตัวนักเรียนได้ประกอบกิจกรรมร่วมกัน และอาจจัดการเรียนในรูปแบบของศูนย์การเรียน ประกอบไปด้วยชุดย่อยที่มีจำนวนเท่ากับศูนย์การเรียนที่แบ่งไว้ในแต่ละหน่วย ในแต่ละศูนย์มีสื่อการเรียนหรือบทเรียนครบชุดตามจำนวนนักเรียนในศูนย์การเรียนนั้น สื่อการเรียนอาจจะจัดอยู่ในรูปของรายบุคคลหรือนักเรียน ทั้งศูนย์ใช้ร่วมกันก็ได้ นักเรียนที่เรียนจากชุดกิจกรรมแบบกิจกรรมกลุ่มอาจต้องการความช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้เอง หากมีปัญหานักเรียนสามารถซักถามครูได้ และ 3) ชุดกิจกรรมรายบุคคล เป็นชุดกิจกรรมที่จัดระบบขึ้นเพื่อให้นักเรียนใช้เรียนด้วยตนเองตามลำดับขั้นความสามารถของแต่ละบุคคล เมื่อศึกษาจบแล้ว จะทำการทดสอบ ประเมินผลความก้าวหน้า และศึกษาชุดอื่น ๆ ต่อไปตามลำดับ นักเรียนสามารถปรึกษากันได้เมื่อมีปัญหา นอกจากนี้ครูก็พร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือทันทีในฐานะ ผู้ประสานงานหรือผู้ชี้แนะแนวทางการเรียนประเภทของชุดกิจกรรมที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าชุดกิจกรรมที่เน้นให้ตัวนักเรียนได้ประกอบกิจกรรมร่วมกันนั้น สามารถจัดในรูปแบบของศูนย์การเรียนได้ ส่วน ดวงเดือน คุปต์คาร (2541 : 10-11) ยังแบ่งได้ชุดกิจกรรมเป็น 3 ประเภทด้วยกันคือ 1) ชุดกิจกรรม ประกอบคำบรรยาย หรือชุดกิจกรรมสำหรับครู เป็นชุดกิจกรรมสำหรับครูใช้สอนนักเรียนกลุ่มใหญ่ หรือเป็นการสอนที่ต้องการปูพื้นฐานให้นักเรียนส่วนใหญ่รับรู้และเข้าใจในเวลาเดียวกัน มุ่งในการขยายเนื้อหาสาระให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ครูดลดการพูดให้น้อยลง และใช้สื่อการสอนที่มีความพร้อมอยู่ในชุดกิจกรรมในการเสนอเนื้อหามากขึ้น 2) ชุดกิจกรรมแบบกลุ่มกิจกรรม เป็นชุดกิจกรรมสำหรับให้นักเรียนเรียนร่วมกันเป็นกลุ่มเล็กประมาณ 5 – 7 คน โดยการใช้สื่อการสอนที่บรรจุไว้ในชุดกิจกรรมแต่ละชุด มุ่งฝึกทักษะในเนื้อหาวิชาที่เรียน และให้นักเรียนมีโอกาสทำงานร่วมกัน เป็นชุดกิจกรรมที่ใช้ในการสอนแบบกิจกรรมกลุ่ม เช่น การสอนแบบศูนย์การเรียนการสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ เป็นต้น และ 3) ชุดกิจกรรมแบบรายบุคคล เป็นชุดกิจกรรมสำหรับเรียนด้วยตนเองเป็นรายบุคคล คือ นักเรียนต้องศึกษาหาความรู้ตามความสามารถและความสนใจของตนเอง อาจเรียนที่โรงเรียนหรือที่บ้านก็ได้ ส่วนมากมุ่งให้

นักเรียนทำความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียนเพิ่มเติม และนักเรียนสามารถประเมินผลการเรียนด้วยตนเองได้ ชุดกิจกรรมแบบนี้ยังแตกย่อยเป็นชนิดอื่น ๆ เช่น ชุดกิจกรรมทางไกล ชุดการฝึกอบรม ชุดกิจกรรมของผู้ปกครอง ชุดกิจกรรมทางไปรษณีย์ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปว่า ชุดกิจกรรมแบ่งเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

- 1) ชุดกิจกรรมแบบบรรยาย 2) ชุดกิจกรรมแบบกิจกรรมกลุ่ม และ 3) ชุดกิจกรรมแบบรายบุคคล ซึ่งครูจะเลือกใช้ชุดกิจกรรมแบบใด ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมกับลักษณะของนักเรียน สภาพแวดล้อม และเนื้อหาในแต่ละวิชา โดยจะต้องให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายของครู

3. องค์ประกอบของชุดกิจกรรม

องค์ประกอบของชุดกิจกรรม มีนักการศึกษาได้แบ่งองค์ประกอบของชุดกิจกรรม ดังนี้คือ บุญเกื้อ ควรหาเวช (2543 : 95) ได้จำแนกองค์ประกอบที่สำคัญภายในชุดกิจกรรม ออกเป็น 4 ส่วน คือ 1) คู่มือครู เป็นคู่มือวางแผนการสอนสำหรับครูหรือนักเรียนตามแต่ละชนิดของชุดกิจกรรม ภายในคู่มือจะชี้แจงถึงวิธีการใช้ชุดกิจกรรมเอาไว้อย่างละเอียด อาจจะทำเป็นเล่มหรือแผ่นพับก็ได้ 2) บัตรคำสั่งหรือคำแนะนำ จะเป็นส่วนที่บอกให้นักเรียนดำเนินการเรียนหรือประกอบกิจกรรมแต่ละอย่างตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ บัตรคำสั่งจะมีอยู่ในชุดกิจกรรมแบบกลุ่มและรายบุคคล ประกอบด้วย 2.1) คำอธิบายในเรื่องที่จะศึกษา 2.2) คำสั่งให้นักเรียนดำเนินการกิจกรรม 2.3 การสรุปทบทวน 3) เนื้อหาสาระและสื่อ จะบรรจุไว้ในรูปของสื่อการสอนต่าง ๆ นักเรียนจะศึกษาจากสื่อการสอนต่าง ๆ ที่บรรจุในชุดกิจกรรมตามบัตรคำสั่งที่กำหนดไว้ให้ 4) แบบประเมินผล นักเรียนจะทำการประเมินผลความรู้ด้วยตนเองก่อนและหลังเรียน แบบประเมินผลที่อยู่ในชุดกิจกรรมอาจจะเป็นแบบฝึกหัดให้เติมคำในช่องว่างเลือกคำตอบที่ถูกต้อง การจับคู่ คูผลจากการทดลองหรือให้ทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นต้น ส่วนประกอบข้างต้นนี้จะบรรจุในกล่องหรือซอง จัดเอาไว้เป็นหมวดหมู่ เพื่อสะดวกแก่การใช้นิยมแยกออกเป็นส่วนต่าง ๆ คือ กล่อง สื่อการสอน และบัตรบอกชนิดของสื่อการสอนเรียนตามการใช้และบันทึกการสอน และ 5) อุปกรณ์ประกอบอื่น ๆ

นอกจากนี้ สุภัตสร วุฒิคุปต์ (2543 : 10) แบ่งองค์ประกอบของชุดกิจกรรมเป็น 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) คู่มือครู 2) ชุดฝึกจับใจความ (คำชี้แจงสำหรับนักเรียน บัตรข้อความ บัตรเขียนตอบ และใบความรู้ 3) แผนการสอน 4) บัตรเฉลย และศิริพร ปัตตะพงษ์ (2543 : 12) กล่าวว่าชุดกิจกรรม ประกอบด้วย คู่มือครู แผนการสอน สื่อการสอน แบบทดสอบก่อนเรียน ใบความรู้ ใบงาน และแบบทดสอบหลังเรียน ส่วน สมจิตร เค้าอิน (2543 : 27) ยังได้แบ่ง

องค์ประกอบของชุดกิจกรรมดังนี้คือ 1) คำนำ 2) คำชี้แจงสำหรับครู ได้แก่ สิ่งที่ครูต้องเตรียม บทบาทของนักเรียน และการประเมินผล และ 3) ส่วนประกอบของชุดกิจกรรม ได้แก่ บทเรียน แผนการสอน และสื่อการสอน

จากองค์ประกอบของชุดกิจกรรมที่นักการศึกษาและผู้วิจัยได้กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า องค์ประกอบของชุดกิจกรรม ประกอบด้วย คู่มือสำหรับผู้ใช้ คำชี้แจง ในการใช้ชุดกิจกรรม เนื้อหาวิชา วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม กิจกรรมการจัดการเรียนการสอน สื่อประกอบการเรียนทั้งหมด และการประเมินผลก่อนเรียนและหลังเรียน ซึ่งองค์ประกอบ ทั้งหมดจะบรรจุในกล่องหรือซองจัดไว้เป็นชุด ๆ เพื่อความสะดวกในการนำไปใช้ต่อไป

4. ลักษณะของชุดกิจกรรมที่ดี

ชุดกิจกรรมที่นำมาใช้ในการเรียนการสอนนั้น หากจะให้เกิดประโยชน์ที่แท้จริง แล้วนั้น ชุดกิจกรรมที่นำมาใช้ควรมีลักษณะที่เหมาะสมและสมบูรณ์แบบที่สุด เช่น ควรจะ ประกอบไปด้วย คู่มือการใช้ หัวเรื่องเนื้อหา มีแผนการสอน มีบัตรคำสั่งหรือบัตรแนะนำ มีการใช้สื่อที่หลากหลายดึงดูดความสนใจ และเอื้อต่อการเรียนรู้มากที่สุด มีแบบประเมินผล ก่อนเรียนและหลังเรียน นอกจากนี้ลักษณะภายนอกควรมีตัวหนังสือที่ชัดเจน มีสีสันดึงดูด ความสนใจของนักเรียน ซึ่งในเรื่องลักษณะของชุดกิจกรรมที่ดีนั้น ได้มีนักการศึกษาและ ผู้ที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาชุดกิจกรรมกล่าวไว้หลายท่าน เช่น นิภาภรณ์ กล้าหาญ (2540 : 6) กล่าวว่าชุดกิจกรรมที่ดี ควรประกอบด้วย สื่อการสอนตามลักษณะเนื้อหา โดยใช้ สื่อการเรียนการสอนทุกชิ้นจะมีความสัมพันธ์และต่อเนื่องซึ่งแต่ละชุดประกอบด้วย คู่มือครู บัตรคำสั่ง บัตรกิจกรรม บัตรคำถาม บัตรเฉลย และแบบทดสอบก่อนและหลังเรียน และ สุดสาคร โพธิ์ชัย (2540 : 8) กล่าวถึงลักษณะที่ดีของชุดกิจกรรมว่า ควรมีลักษณะ ที่เรียนได้ง่าย เหมาะสมกับพื้นฐานความรู้เดิมของนักเรียน ตรงตามหลักสูตร สื่อมีความน่าสนใจ ถูกต้องตามเนื้อหา มีวิธีการใช้อย่างละเอียดกิจกรรมสนุกสนาน และข้อสำคัญได้ผ่านการทดลอง หาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมแล้ว ส่วน ดวงใจ พัฒนาไชย (2541 : 14) ได้กล่าวถึงลักษณะ ของชุดกิจกรรมที่ดีว่า ต้องมีลักษณะต่อไปนี้เป็นคือ 1) ผลิตง่าย ใช้คล่อง และประหยัด 2) ทนทาน ใช้นาน คุ่มค่ากับการลงทุน 3) มีความสอดคล้องกับเนื้อหาและจุดมุ่งหมายของหลักสูตร 4) สอดคล้องและตอบสนองความต้องการของนักเรียน เป็นที่ต้องการของครูนิยมใช้กัน อย่างแพร่หลาย 5) นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมจริง ส่งเสริมให้ นักเรียนได้แสดงออก คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น 6) สามารถช่วยให้การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน บรรลุ จุดประสงค์อย่างแท้จริง 7) ช่วยให้เกิดสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น

8) ช่วยพัฒนาการเรียนการสอนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ สร้างความสนใจให้เกิดแก่นักเรียนได้ดี และ 9) เป็นชุดกิจกรรมที่ผ่านการทดสอบหาประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐานนิยม เช่น 80/80 เป็นต้น นอกจากนี้ จูฑารัตน์ จันทะนาม (2543 : 39) กล่าวว่า ชุดกิจกรรมที่ดีควรมีการดูประกอบ ทั้งนี้เพราะการดูเป็นสื่อชนิดหนึ่งที่สามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนได้อย่างดียิ่ง ทำให้บทเรียนนั้นน่าสนใจ น่าศึกษาและมีความเพลิดเพลินไม่น่าเบื่อหน่าย ช่วยให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อเรื่องที่เรียน

จากลักษณะของชุดกิจกรรมที่ดีที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ชุดกิจกรรมที่ดีควรมีลักษณะดังนี้คือ 1) ผลิตง่าย ใช้คล่อง และประหยัด 2) ทนทาน ใช้นาน คู่มากับ การลงทุน 3) มีความสอดคล้องกับเนื้อหาและจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และความต้องการของนักเรียน 4) นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างแท้จริง 5) สามารถช่วยให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนบรรลุจุดประสงค์อย่างแท้จริง และช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น 6) มีคู่มือการใช้ชุดกิจกรรมอย่างชัดเจน 7) วัสดุประกอบการเรียน วัสดุต่าง ๆ ต้องมีขนาดและรูปแบบเหมาะสมกับการจัดกิจกรรม ตัวหนังสือชัดเจน 8) มีสื่อ การสอนที่หลากหลายน่าสนใจ และ 9) เป็นชุดกิจกรรมที่ผ่านการทดสอบหาประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐานแล้ว

5. ขั้นตอนการพัฒนาชุดกิจกรรม

ในการพัฒนาชุดกิจกรรมนั้นจะต้องศึกษาวิธีการพัฒนาชุดกิจกรรมจากทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุดกิจกรรม ศึกษาเนื้อหาของหลักสูตร กำหนดขอบเขตของเนื้อหาและโครงสร้างของหลักสูตร กำหนดจุดประสงค์ของการเรียนรู้ ออกแบบ การจัดการเรียนการสอน สื่อและกิจกรรม สร้างเครื่องมือ นำชุดกิจกรรมไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข และนำไปทดลองใช้พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไข ซึ่งในเรื่องขั้นตอน การพัฒนาชุดกิจกรรมนั้น มีนักการศึกษาหลาย ๆ ท่านได้เสนอไว้ดังนี้คือ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525 : 189-192) เสนอขั้นตอนไว้ 1) ศึกษาเนื้อหาสาระของวิชาทั้งหมดอย่างละเอียดว่า สิ่งที่เราจะนำมาทำเป็นชุดกิจกรรมนั้นจะมุ่งเน้นให้เกิดหลักการของการเรียนรู้อะไรบ้างให้กับ นักเรียนนำวิชาที่ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์แล้วมาแบ่งเป็นหน่วยการเรียนการสอน ในแต่ละ หน่วยนั้นจะมีหัวข้อย่อย ๆ รวมอยู่อีกที่เราจะต้องศึกษาพิจารณาให้ละเอียดชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนในหน่วยอื่น ๆ อันจะสร้างความสับสนให้กับนักเรียนได้ และควรคำนึงถึง การแบ่งหน่วยการเรียนการสอนของแต่ละวิชานั้นควรเรียงลำดับขั้นตอนของเนื้อหาสาระ ให้ถูกต้องว่าอะไรเป็นสิ่งที่จำเป็นที่นักเรียนจะต้องเรียนรู้ก่อน อันเป็นพื้นฐานตามขั้นตอน

ของความรู้และลักษณะธรรมชาติในวิชานั้น 2) เมื่อศึกษาเนื้อหาสาระและแบ่งหน่วยการเรียน การสอนได้แล้วจะต้องพิจารณาตัดสินใจอีกครั้งว่า จะทำชุดกิจกรรมแบบใดโดยคำนึงถึง ข้อกำหนดว่า นักเรียนคือใคร (Who Learner) จะให้อะไรกับนักเรียน (Give what Condition) จะทำกิจกรรมอย่างไร (Does what Activities) และจะทำได้ได้อย่างไร (How well Criterion) สิ่งเหล่านี้จะเป็นเกณฑ์ในการกำหนดการเรียน 3) กำหนดหน่วยการเรียนการสอน โดยประมาณเนื้อหาสาระที่เราจะสามารถถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนได้ตามชั่วโมงที่กำหนด โดยคำนึงถึงว่าเป็นหน่วยที่น่าสนุกน่าเรียนรู้ให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักเรียน หาสื่อการเรียนได้ง่าย พยายามศึกษาวิเคราะห์ให้ละเอียดอีกครั้งหนึ่งว่า การเรียนการสอนนี้มีหลักการหรือความคิดรวบยอดอะไร และมีหัวข้อเรื่องย่อย ๆ อะไรอีกบ้างที่รวมกันอยู่ในหน่วยนี้ แต่ละหัวข้อเรื่องย่อย มีความคิดรวบยอดหรือหลักการย่อย ๆ อะไรอีกที่จะต้องศึกษา พยายามดึงแก่นของหลักการ เรียนรู้ออกมาได้ 4) กำหนดความคิดรวบยอดความคิดรวบยอดที่เรากำหนดขึ้นจะต้อง สอดคล้องกับหน่วยและหัวข้อเรื่อง โดยสรุปแนวความคิดสาระและหลักเกณฑ์ที่สำคัญ เพื่อเป็น แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกัน เพราะความคิดรวบยอดเป็นเรื่อง ความเข้าใจอันเกิดจากประสาทสัมผัสกับสิ่งแวดล้อม เพื่อตีความหมายออกมาเป็นพฤติกรรม ทางสมองแล้วนำสิ่งใหม่ไปเชื่อมโยงกับกับประสบการณ์เดิม เกิดเป็นความคิดรวบยอดฝังอยู่ใน ความทรงจำ มนุษย์ต้องมีประสบการณ์ต่าง ๆ พอสมควรจึงจะสรุปแก่นแท้ของการเรียนรู้ เกิดเป็นความคิดรวบยอดได้ 5) จุดประสงค์การเรียน การกำหนดจุดประสงค์การเรียนจะต้อง ให้สอดคล้องกับความคิดรวบยอด โดยกำหนดเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งหมายถึง ความสามารถของนักเรียนที่แสดงออกมาให้เห็นได้ในภายหลังการเรียนการสอนบทเรียน แต่ละเรื่องจบไปแล้ว โดยครูสามารถวัดได้ จุดประสงค์เชิงพฤติกรรมนี้ ถ้าครูกำหนดหรือระบุ ให้ชัดเจนมากเท่าใดก็ยิ่งมีทางประสบผลสำเร็จในการเรียนมากเท่านั้น ดังนั้นจึงควรใช้เวลา ตรวจสอบ จุดประสงค์การเรียนแต่ละข้อให้ถูกต้องครอบคลุมเนื้อหาสาระการเรียนรู้

6) การวิเคราะห์งาน คือ การนำจุดประสงค์การเรียนแต่ละข้อมาทำการวิเคราะห์งาน เพื่อหา กิจกรรมการเรียนการสอน แล้วจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้เหมาะสมถูกต้อง สอดคล้อง กับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้แต่ละข้อ 7) เรียงลำดับกิจกรรมการเรียน ภายหลังจากที่เรา นำ จุดประสงค์การเรียนแต่ละข้อมาวิเคราะห์งานและเรียงลำดับกิจกรรมของแต่ละข้อที่ทำการ วิเคราะห์งาน และเรียงลำดับกิจกรรมไว้แล้วทั้งหมดนำมาหลอมรวมเป็นกิจกรรมการเรียน ขึ้นที่สมบูรณ์ที่สุด เพื่อไม่ให้เกิดความซับซ้อนในการเรียน โดยคำนึงถึงพฤติกรรมพื้นฐาน

ของนักเรียน (Entering Behavior) วิธีการดำเนินการสอน (Instructional Procedures) ตลอดจน การติดตามผล และการประเมินผลพฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกมา เมื่อมีการเรียนการสอน แล้ว (Performance Assessment) 8) สื่อการเรียนรู้ คือ วัสดุอุปกรณ์และกิจกรรมการเรียนรู้ที่ครู และนักเรียนจะต้องกระทำเพื่อเป็นแนวทางในการเรียนรู้ที่ครูควรจะต้องทำขึ้นและจัดหาไว้ ให้เรียบร้อยแล้ว ถ้าสื่อการเรียนรู้เป็นของที่ใหญ่โตหรือมีคุณค่าที่จะต้องจัดเตรียมมาก่อน จะต้องเขียนบอกไว้ให้ชัดเจนในคู่มือครูเกี่ยวกับการใช้ชุดกิจกรรมว่า จะให้จัดหา ณ ที่ใด เช่น เครื่องฉายสไลด์ เครื่องบันทึกเสียง และพวกสิ่งของที่เก็บไว้ไม่ได้ทนทาน เพราะเกิดการเน่าเสีย เช่น ใบไม้ พืช สัตว์ เป็นต้น 9) การประเมินผล คือ การตรวจสอบดูว่าหลังจากการเรียน การสอนแล้ว ได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่จุดประสงค์การเรียนรู้กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินนี้จะใช้วิชาใดก็ตาม แต่จะต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่เราตั้งไว้ ถ้าการประเมินไม่ตรงกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้เมื่อใด ความยุติธรรมก็จะไม่เกิดขึ้นกับนักเรียน และถ้าไม่ตรงเป้าหมายที่กำหนดไว้การเรียนรู้ในสิ่งนั้นจะไม่เกิดขึ้น ชุดกิจกรรมที่สร้างขึ้นมาก็เป็นการเสียเวลาและไม่มีคุณค่า และ 10) การทดลองใช้ชุดกิจกรรมเพื่อหาประสิทธิภาพ เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบของชุดกิจกรรมว่าผลิตออกมาในขนาดเท่าใด และรูปแบบของ ชุดกิจกรรมจะออกมาเป็นแฟ้ม หรือกล่อง ชุดแล้วแต่ความสะดวกในการใช้ การเก็บรักษา และความสวยงาม การหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมเพื่อปรับปรุงให้เหมาะสม ควรนำไป ทดลองใช้กับชุดเล็ก ๆ ก่อนเพื่อตรวจสอบหาข้อบกพร่องและ แก้ไขปรับปรุงให้ดี แล้วจึง นำไปทดลองใช้กับเด็กทั้งชั้นหรือกลุ่มใหญ่

นอกจากนี้ สมจิตร์ เต้าอั้น (2543 : 27) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาชุดกิจกรรมว่า เริ่มจากการจัดหมวดหมู่เนื้อหาออกเป็นหน่วย โดยมีหัวข้อเรื่องสัมพันธ์กัน กำหนดคม โนทัศน์ และจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม กิจกรรมนักเรียน การประเมินผล เลือหรือผลิตสื่อการเรียน ที่มีประสิทธิภาพ และเพื่อให้สอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้สร้างจำเป็นต้องกำหนดเกณฑ์และ หลักการเรียนรู้เป็นกระบวนการ เพื่อช่วยให้การเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนให้บรรลุผล และ ศิริพร ปัตตะพงษ์ (2543 : 21) ได้จำแนกขั้นตอนการพัฒนาชุดกิจกรรมไว้ดังนี้ คือ

- 1) กำหนดเนื้อหาวิชาและแบ่งออกเป็นหน่วยการสอน
- 2) กำหนดความคิดรวบยอดและ หลักการให้สอดคล้องกับหน่วยการสอน
- 3) กำหนดวัตถุประสงค์
- 4) กำหนดกิจกรรมการเรียน การสอนผลิตสื่อสำหรับชุดกิจกรรม
- 5) ตรวจสอบคุณภาพ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ และ
- 6) การหา ประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม โดยนำชุดกิจกรรมไปทดลองใช้เพื่อปรับปรุงก่อนนำไปทดลอง สอนจริง ประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมจะกำหนดเป็นร้อยละ ผู้สร้างต้องกำหนดเกณฑ์ขึ้น

โดยคำนึงถึงหลักการที่ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน ปกติเนื้อหาที่เป็นความรู้ความจำมักตั้งไว้ที่ 80/80 85/85 และ 90/90 ส่วนเนื้อหาที่เป็นเจตคติ จะตั้งไว้ต่ำกว่านี้ ซึ่ง ฟาร์คาส (Farkas, 2002 : 1243-A) ได้ศึกษาผลของวิธีการสอนแบบปกติ และการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมที่มีต่อการเรียนรู้ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติ การเอาใจใส่ในการเรียนและความสามารถในการแปลความหมายของนักเรียนชั้นปีที่เจ็ด ผลการศึกษาพบว่า ในด้านผลสัมฤทธิ์ชุดการสอนที่มีสื่อหลากหลาย ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการแปลความหมายดีขึ้น

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ขั้นตอนในการพัฒนาชุดกิจกรรม ควรจะประกอบด้วย

- 1) ศึกษาเนื้อหาสาระทั้งหมดของวิชาอย่างละเอียด
- 2) กำหนดหน่วยการสอน
- 3) กำหนดหัวเรื่อง
- 4) กำหนดความคิดรวบยอดและหลักการ
- 5) กำหนดวัตถุประสงค์
- 6) กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน
- 7) กำหนดแบบประเมินผล
- 8) เลือกและผลิตสื่อการสอน
- 9) หาประสิทธิภาพชุดกิจกรรม และ
- 10) ทดลองใช้ชุดกิจกรรม

6. ประโยชน์ของชุดกิจกรรม

สุชนี กระสาทอง (2541 : 25) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของชุดกิจกรรมว่า ชุดกิจกรรมเป็นเทคโนโลยีชนิดหนึ่งซึ่งช่วยแก้ปัญหาในการเรียนการสอน เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับครู และเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น รู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนสูงสุด และ ศิริพร ปัตตะพงษ์ (2543 : 13) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของชุดกิจกรรมไว้ 9 ประการ ได้แก่ 1) ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ 2) ช่วยลดภาระของครู 3) สร้างความพร้อมและความมั่นใจให้แก่ครู 4) ช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้แนวเดียวกัน 5) ครูสามารถดำเนินการสอนตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ 6) ช่วยให้กิจกรรมการเรียนมีประสิทธิภาพ 7) ช่วยให้นักเรียนสามารถถ่ายทอดเนื้อหาที่สลับซับซ้อนได้ 8) ช่วยเร้าและกระตุ้นนักเรียนให้มีปฏิกิริยาตอบสนอง และเกิดการเรียนรู้ และ 9) นักเรียนได้รับความสนุกสนานในการเรียน สอดคล้องกับ จินตนา สุขมาก (ม.ป.ป. : 84-85) กล่าวว่า ชุดกิจกรรมจะช่วยให้นักเรียนเกิดความสนใจ ปลูกฝังความรับผิดชอบ ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ มีเจตคติที่ดีต่อการเรียน ทำให้เข้าใจแจ่มแจ้งในบทเรียน สามารถทำงานร่วมกับเพื่อนได้ ทำให้คิดค้น ได้ด้วยตนเอง มีประสบการณ์มากขึ้น สร้างความเป็นประชาธิปไตย ช่วยให้ผู้รู้จักวิเคราะห์ วิจารณ์ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนแสดงความสามารถ ความถนัด ความสนใจ ทำให้เกิดผลการเรียนรู้ขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปว่าชุดกิจกรรมมีคุณค่า ช่วยให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ทำให้นักเรียนได้รับความรู้และประสบการณ์ และสอดคล้องกับความต้องการ ความแตกต่าง ระหว่างบุคคลของนักเรียน เพราะประกอบไปด้วยสื่อที่หลากหลาย สามารถเลือกใช้ให้ สอดคล้องกับเนื้อหาวัตถุประสงค์ เพื่อให้ชุดกิจกรรมช่วยเสริมประสบการณ์ให้แก่นักเรียน และลดภาระในการเตรียมการสอนของครูด้วย

บริบทโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26

1. ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม

ที่ตั้ง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม เดิมคือ ศูนย์ประสานงานการจัดการมัธยมศึกษา ศูนย์ที่ 25 ตั้งอยู่ โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏ ถนนเลี้ยวเมือง มหาสารคามร้อยเอ็ด ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม 44000 โทรศัพท์ 043-777983 และ โทรสาร 043-777243 (ศูนย์ประสานงานการจัดการมัธยมศึกษา. 2552 : 1)

ข้อมูลพื้นฐานด้านการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม มีสถานศึกษาในสังกัด จำนวน 35 โรงเรียน แยกเป็นประเภทตามขนาดโรงเรียน ได้ดังนี้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26. 2554 : 25-26)

ตารางที่ 15 บัญชีรายชื่อ โรงเรียนแยกตามขนาด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

เขต 26

ที่	ชื่อสถานศึกษา	จำนวนนักเรียน 10 มิ.ย.2553
	โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ	
1	โรงเรียนสารคามพิทยาคม	3,702
2	โรงเรียนศฤงคาร	3,163
3	โรงเรียนบรบือ	2,543
4	โรงเรียนบรบือวิทยาคาร	2,538
5	โรงเรียนพยัคฆภูมิวิทยาคาร	2,594
6	โรงเรียนวาปีปทุม	2,745
7	โรงเรียน โกสุมวิทยาสรรค์	2,995

ที่	ชื่อสถานศึกษา	จำนวนนักเรียน 10 มิ.ย.2553
1	โรงเรียนขนาดใหญ่	2,265
2	โรงเรียนนาเชือกพิทยาสรรค์	1,730
	โรงเรียนเขิงยี่นพิทยาคม	646
1	โรงเรียนขนาดกลาง	538
2	โรงเรียนมหาวิชานุกูล	620
3	โรงเรียนมหาชัยพิทยาคาร	1,250
4	โรงเรียนมิตรภาพ	508
5	โรงเรียนกัณฑ์วิชัย	623
6	โรงเรียนเหล่าขาวพิทยาคาร	584
7	โรงเรียนคงใหญ่วิทยาคม รัชมังคลาภิเษก	1,340
8	โรงเรียนประชาพัฒนา	689
9	โรงเรียนนาคุณประชาสรรค์	517
10	โรงเรียนคงบังพิสัยนวมการนุสรณ์	702
11	โรงเรียนนาภูพิทยาคม	1,297
12	โรงเรียนมัธยมยางสีสุราช	563
13	โรงเรียนเขวไร่ศึกษา	654
14	โรงเรียนนาโพธิ์พิทยาสรรค์	295
	โรงเรียนชื่นชมพิทยาคาร	162
	โรงเรียนขนาดเล็ก	452
1	โรงเรียนแกดำพิทยาคาร	464
2	โรงเรียนเขวใหญ่พิทยาสรรค์	332
3	โรงเรียนโนนแดงวิทยาคม	175
4	โรงเรียนยางวิทยาคม	368
5	โรงเรียนโนนราษีวิทยา	279
6	โรงเรียนหนองม่วงวิทยาคาร	
7	โรงเรียนปอพานพิทยาคม รัชมังคลาภิเษก	
8	โรงเรียนเขื่อนพิทยาสรรค์	

ที่	ชื่อสถานศึกษา	จำนวนนักเรียน 10 มิ.ย.2553
9	โรงเรียนโพนงามพิทยานุกูล	155
10	โรงเรียนวังยาวศึกษาวิทย์	261
11	โรงเรียนคูทองพิทยาคม	222
12	โรงเรียนกุครังประชาสรรค์	159

ทิศทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 ได้กำหนดพันธกิจ (Mission) เกี่ยวกับด้านคุณลักษณะผู้เรียน ไว้ในข้อ 3 ดังนี้

“พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีความเป็นไทยและดำรงตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” (ศูนย์ประสานงานการจัดการมัธยมศึกษา. 2552 : 6)

2. ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียนยางวิทยาคม

โรงเรียนยางวิทยาคมเป็นโรงเรียนที่เปิดสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีปรัชญาของโรงเรียนว่า “คุณธรรมนำความรู้ มุ่งสู่การพัฒนา อยู่ร่วมกับปวงประชาอย่างมีความสุข” กำหนดคำขวัญ “เรียนดี ประพฤติ เป็นศักดิ์ศรียางวิทยาคม” คติพจน์ คือ ปัญญา นรานัง รัตนัง : ปัญญาเป็นแก้วอันประเสริฐ ของนรชน

สถานที่ตั้งและเขตบริการ

โรงเรียนยางวิทยาคม ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 25 หมู่ที่ 6 บ้านบกกพร้าวดำบลยาง อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ถนนหมายเลข 2063 (ถนนไทย-นิวซีแลนด์) บรบือ-วาปีปทุม ระหว่างกิโลเมตรที่ 18-19 ห่างจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ระยะทาง 45 กิโลเมตร รับนักเรียนในเขตพื้นที่บริการ เพื่อเข้าเรียน ม. 1 และ ม. 4 ดังนี้ (โรงเรียนยางวิทยาคม. 2553 : 3)

1. พื้นที่บริการตำบลยาง อำเภอบรบือ จำนวน 3 โรงเรียน ได้แก่

โรงเรียนบ้านยาง โรงเรียนบ้านบกกพร้าวดำบล และโรงเรียนบ้านแดง

2. พื้นที่บริการตำบลบัวมาศ อำเภอบรบือ จำนวน 2 โรงเรียน ได้แก่

โรงเรียนบ้านบัวมาศ และโรงเรียนบ้านหนองแวง-หนองตุ

3. พื้นที่บริการตำบลหนองม่วง อำเภอบรบือ จำนวน 3 โรงเรียน ได้แก่
โรงเรียนบ้านโนนม่วง โรงเรียนบ้านดงมัน และโรงเรียนบ้านม่วงจี่เหล็กยานาง

4. พื้นที่บริการตำบลแคน อำเภอมัญจาคีรี จำนวน 5 โรงเรียน ได้แก่
โรงเรียนบ้านแคน โรงเรียนบ้านโคกใหญ่ โรงเรียนบ้านแวงเหล่าแก่น้อย โรงเรียนบ้านคู
และโรงเรียนบ้านคำแย

ข้อมูลครูและบุคลากรทางการศึกษา

ตารางที่ 16 ข้อมูลข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

ประเภทบุคลากร	เพศ		ระดับการศึกษาสูงสุด		
	ชาย	หญิง	ต่ำกว่า ป.ตรี	ป.ตรี	ป.โท
ผู้บริหาร	2	-	-	1	1
ครู	9	11	-	19	1
นักการภารโรง	1	1	2	-	-
รวม	12	12	2	20	2

(โรงเรียนยางวิทยาคม. 2553 : 4-5)

ข้อมูลนักเรียน

ตารางที่ 17 ข้อมูลนักเรียน ปีการศึกษา 2553

ระดับชั้น	ปีการศึกษา 2551		
	ชาย	หญิง	รวม
มัธยมศึกษาปีที่ 1	33	24	58
มัธยมศึกษาปีที่ 2	38	41	79
มัธยมศึกษาปีที่ 3	49	42	91
รวมระดับชั้น ม.ต้น	120	107	228

ระดับชั้น	ปีการศึกษา 2551		
	ชาย	หญิง	รวม
มัธยมศึกษาปีที่ 4	60	44	104
มัธยมศึกษาปีที่ 5	40	30	70
มัธยมศึกษาปีที่ 6	38	24	62
รวมระดับชั้น ม.ปลาย	138	98	236
รวมทั้งหมด	258	205	464

(โรงเรียนยางวิทยาคม. 2553 : 5)

นโยบายพัฒนาคุณภาพการศึกษา ปีการศึกษา 2553

วิสัยทัศน์ (Vision) โรงเรียนยางวิทยาคมเป็นองค์กรหลักในการจัดการศึกษา
ขั้นพื้นฐานอย่างมีคุณภาพ โดยการบริหารแบบมีส่วนร่วมจัดการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียน
เป็นสำคัญ พัฒนาคุณภาพให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีคุณธรรมนำความรู้
ดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

พันธกิจ (Mission) จัดการศึกษาภาคบังคับอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ จัดการศึกษา
ขั้นพื้นฐานอย่างมีคุณภาพ พัฒนาคุณภาพบุคลากรในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้น
ผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึง
ประสงค์ด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย

เป้าหมาย (Goals)

1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในเขตบริการได้เรียนต่อ
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้ครบทุกคน
2. นักเรียนที่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้ศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
ได้ร้อยละ 95
3. โรงเรียนได้รับการประเมินรับรองจากการดำเนินงานประกันคุณภาพ
ทั้งภายในและภายนอก
4. ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา ได้รับการพัฒนาเป็นมืออาชีพ
5. นักเรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาและได้รับการประเมินระดับชาติ

กลยุทธ์

โรงเรียนยางวิทยาคมมีภารกิจเกี่ยวกับการจัดและส่งเสริมสนับสนุนการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน จึงกำหนดกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนประจำปี 2553 ดังต่อไปนี้

กลยุทธ์ที่ 1 เร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดหลักคุณธรรมนำความรู้
ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ ได้แก่ นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรม และคุณลักษณะ
อันพึงประสงค์ที่ดี และ นักเรียนนำแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กลยุทธ์ที่ 2 ขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชากรวัยเรียน
อย่างกว้างขวางและทั่วถึง ได้แก่ นักเรียนในเขตพื้นที่บริการระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
ได้เรียนต่อระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้ 100% นักเรียนที่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้ศึกษาต่อ
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ได้ 95% และ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สอบเข้าศึกษาต่อในระดับ
ที่สูงได้ 50 %

กลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ได้แก่ ผู้เรียน
มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดการเรียนการสอนมีคุณภาพตามมาตรฐาน
การศึกษาขั้นพื้นฐาน และ การบริหารและจัดการศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน

กลยุทธ์ที่ 4 กระจายอำนาจและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ สพท. และ
สถานศึกษา ได้แก่ พัฒนาคุณภาพและเตรียมความพร้อมเข้าสู่การบริหารจัดการ โดยมีโรงเรียน
เป็นฐาน ให้เป็นสถานศึกษาประเภทที่ 1

กลยุทธ์ที่ 5 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน ภาคเอกชน
และท้องถิ่น ได้แก่ ผู้มีส่วนได้เสียเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ส่งเสริม สนับสนุนการจัด
การศึกษา (โรงเรียนยางวิทยาคม. 2553 : 21-22)

ข้อเสนอแนะจากการประเมินคุณภาพภายนอก

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน)
(2550 : 35-37) ได้ให้ข้อเสนอแนะในรายงานการประเมินคุณภาพภายนอก สถานศึกษาระดับ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบ 2 (พ.ศ.2549-2553) สำหรับ โรงเรียนยางวิทยาคม ในการประเมิน
เมื่อวันที่ 6-8 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2550 ในบทสรุปว่า

ด้านผู้เรียน

สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้คุณค่าของการประหยัด
อดออม ให้เกิดนิสัยในการประหยัดทั้งของใช้ส่วนตัวและของใช้ส่วนรวมให้หลากหลาย

เพิ่มขึ้น และช่วยกันปลูกฝัง สร้างนิสัยให้ผู้เรียนรู้จักการใช้สิ่งของเครื่องใช้ เช่น ใช้วัสดุอุปกรณ์ การเรียนการสอนราคาไม่แพง ไม่ขีดเขียนตามห้องน้ำ ห้องส้วม ใช้น้ำใช้ไฟอย่างประหยัด โดยปิดทุกครั้งเมื่อเลิกใช้ ตลอดจนการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกการออมเงินอย่างทั่วถึงทุกคน เพื่อเป็นการปลูกฝังในเรื่องการเก็บออมในเบื้องต้น สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมส่งเสริมความสามารถ ประเมินค่าความน่าเชื่อถือของข้อมูล และปฏิภาณในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจให้หลากหลายเพิ่มขึ้น เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรม สนับสนุนให้ใช้แหล่งเรียนรู้และศึกษาค้นคว้าให้กว้างขวางมากขึ้น โดยเฉพาะกิจกรรมการทำโครงการ ควรทำให้มากขึ้นกว่าเดิม ควรเป็น โครงการงานเชิงจิตวิเคราะหฺ์ กรณีศึกษาและเสริมด้วยกิจกรรมบูรณาการ ควรมีการวิเคราะห์ผู้เรียนรายบุคคล พัฒนาการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากขึ้น ตลอดจนการวัดผลประเมินผลอย่างเป็นระบบ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ตลอดจนการนำเทคนิควิธีการ สื่อต่าง ๆ มาช่วยในการจัดกิจกรรม เพื่อฝึกความสามารถในการสรุปประเด็นจากการเรียนรู้และประสบการณ์ได้ด้วยตนเอง ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครองและชุมชนเห็นความสำคัญในการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา และวิทยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้นำความรู้และประสบการณ์มาสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ ทั้งระบบกลุ่มและรายบุคคล โดยการทำเป็นบันทึกความรู้ โครงการ รายงาน ตามธรรมชาติของสาระวิชา ภายใต้การแนะนำของครูผู้สอน ควรกำหนดให้มีกิจกรรมการปฏิบัติที่มีการทำงานตามลำดับขั้นตอนและมีการประเมินผลการทำงานของตนเองของกลุ่ม โดยเพื่อน กลุ่ม และครู ให้ทราบถึงข้อบกพร่องเพื่อปรับปรุงแก้ไข ควรจัดให้มีการวางแผน การเขียน โครงการ การลำดับขั้นตอนล่วงหน้า โดยเฉพาะสาระ วิชาวิทยาศาสตร์ การงานอาชีพฯ ซึ่งมีกระบวนการให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง เช่น การทำโครงการ การทดลอง การสร้างสรรค์ผลงาน การประดิษฐ์ชิ้นงาน เป็นต้น การมีการดำเนินงานตามโครงการด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสุนนิตยที่ดำเนินการอยู่แล้ว ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และควรมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จัดกิจกรรมรณรงค์สิ่งเสพติด ปลูกฝังให้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ตระหนักถึงพิษภัยและความสูญเสีย ควรจัดให้มีครูผู้สอนที่มีความสามารถเฉพาะด้านศิลปะ มาทำการสอนและจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านศิลปะ ให้หลากหลายและต่อเนื่อง ตลอดจนควรมีการพัฒนาครูให้เข้ารับการอบรม สัมมนา ประชุม ฯลฯ เพื่อนำความรู้ ความสามารถและประสบการณ์มาใช้ในการจัดกิจกรรม และควรจัดให้มีกิจกรรมชุมนุม ชมรม หรือกลุ่มสนใจ เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนที่มีความสนใจและเพิ่มพูนทักษะ ความสามารถ

ด้านครู

ครูผู้สอนประเมินผลด้วยวิธีที่หลากหลายตรงตามจุดประสงค์ในแต่ละสาระวิชา แล้วนำผลการประเมินไปวิเคราะห์เป็นผลสัมฤทธิ์ มีการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ เพื่อพัฒนาคุณภาพให้ดีขึ้นตามลำดับ ส่งเสริมให้มีการบันทึกผลหลังสอน ทำวิจัยในชั้นเรียน มีการสอนซ่อมเสริม และคณะครูควรมีการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่าง ต่อเนื่อง ภายใต้การนิเทศ ติดตาม ให้การส่งเสริมสนับสนุนจากฝ่ายวิชาการและผู้บริหาร อย่างต่อเนื่อง พัฒนาคู่มือ โดยการสนับสนุนให้เข้าฝึกการอบรมในสาขาวิชาที่ขาดแคลน และกำหนดอัตราจ้างบุคคลภายนอกมาปฏิบัติงานแทน ถ้าที่โรงเรียนได้ดำเนินการอยู่แล้ว และควรเสนออัตรากำลังครูที่ขาดแคลนไปยังหน่วยงานต้นสังกัดเพื่อขอรับการจัดสรร อัตรากำลังมาช่วยแก้ไข หรือเชิญวิทยากรมาช่วยสอน

ด้านผู้บริหาร

ควร ได้มีการนิเทศ ติดตาม ประเมินผล การทำงานของครูอย่างต่อเนื่อง ทั้งงานวิชาการและงานด้านการบริหารตามแผนงาน ให้ครูมีความรู้ความสามารถในการ ปฏิบัติงาน ทำแผนและกระบวนการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้อย่างมีคุณภาพ ทั้งการนิเทศที่เป็นทางการและนิเทศแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งอาจทำได้โดยมีคณะกรรมการ นิเทศ เพื่อนครูนิเทศซึ่งกันและกัน ภายใต้การกำกับ ติดตามของฝ่ายวิชาการ และฝ่ายบริหาร อย่างเป็นระบบ

การวิจัยและพัฒนา

1. ความหมายการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R & D)

การวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ตามความหมายของพจนานุกรม อ็อกฟอร์ด (Oxford Advanced Learner's Dictionary, 2006 : 1242) หมายถึง การทำงาน ที่พยายามค้นหาผลิตภัณฑ์ใหม่ กระบวนการใหม่ หรือการพัฒนาสิ่งที่มีอยู่ให้ดีขึ้น การวิจัย และพัฒนาเป็นการวิจัยที่มุ่งพัฒนาทางเลือกใหม่ ๆ เพื่อยกระดับคุณภาพงาน มุ่งพัฒนา นวัตกรรม การวิจัยและพัฒนา มีลักษณะสำคัญคือ 1) เกิดจากความไม่พอใจในงาน หรือ คุณภาพงานที่ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน 2) มีการสร้างนวัตกรรม ขึ้นงาน กระบวนการทำงาน ใหม่ ๆ นำมาใช้ในการยกระดับคุณภาพงาน (Treatment) 3) มีการพัฒนานวัตกรรมในลักษณะ R & D อย่างต่อเนื่อง จนได้นวัตกรรมที่มีคุณภาพ แล้วทำการทดลองใช้ก่อนที่จะทำการสรุป ผลการวิจัย และ 4) ผลลัพธ์ที่ได้ คือ นวัตกรรม ซึ่งอาจเป็นสิ่งประดิษฐ์ หรือกระบวนการทำงาน

ที่เป็นระบบ เป็นรูปธรรม (สุพัตร์ พิบูลย์, 2548 : 1-3) และ วอลท์เทอร์ (Walter R. Borg and Merredith D. Gal, 1989 : 782) การวิจัยและพัฒนา คือ กระบวนการที่นำมาพัฒนา และตรวจสอบความถูกต้องของผลิตภัณฑ์ทางการศึกษา คำว่าผลิตภัณฑ์ (Product) ไม่ได้ หมายความว่าเฉพาะสิ่งที่อยู่ในหนังสือ ในภาพยนตร์ หรือคอมพิวเตอร์เท่านั้น แต่ยังรวมถึง ระเบียบวิธี เช่น ระเบียบวิธีในการสอน โปรแกรมการสอน โดยจุดมุ่งหมายของการวิจัย และพัฒนา คือ การค้นหาความรู้ใหม่ ๆ เป็นกระบวนการของการศึกษาการเรียนรู้และ การคิดค้นเพื่อที่จะมุ่งหวังให้เกิดการค้นพบความรู้ ความเข้าใจในเทคนิคหรือวิธีการใหม่ ๆ อย่างมีเหตุผลเป็นระบบ รวมทั้งการนำสิ่งที่ได้มีการคิดค้นหรือค้นพบมาแล้ว มาออกแบบ ใหม่ ๆ หรือปรับปรุงให้ดีขึ้น สอดคล้องกับ เปรื่อง กุมุท (2536 : 1) คือ การวิจัยและพัฒนา เกิดจากความพยายามที่จะสร้างสรรค์ผลผลิตและกระบวนการบางอย่างตามหลักการเฉพาะ และตามระเบียบวิธีการวิจัยที่สามารถรับรองคุณภาพ และประสิทธิภาพของผลผลิตและ กระบวนการ เมื่อนำผลนั้นไปใช้ ซึ่งอุทศาสตร์การวิจัยและพัฒนานั้น ผู้วิจัยต้องออกแบบ สร้างสรรค์ และพัฒนาผลผลิตด้วยการทดลอง ประเมินผล ป้อนข้อมูลย้อนกลับ เพื่อปรับปรุง ผลิตภัณฑ์ให้พัฒนาขึ้น ทั้งด้านคุณภาพ และประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด

การวิจัยและพัฒนา (Research and Development) สรุปได้ว่า เป็นกระบวนการ กำหนดและพัฒนานวัตกรรม หรือค้นหาความรู้ เทคนิค วิธีการใหม่ ๆ อย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง องค์กร บุคคล หรือผลิตผลให้มีคุณภาพเพิ่มขึ้น

2. กระบวนการวิจัยและพัฒนา

กระบวนการวิจัยและพัฒนา ญาณภัทร สีหะมงคล (ม.ป.ป. : 6) กล่าวว่า กระบวนการวิจัยและพัฒนา เริ่มจากการวิเคราะห์สภาพปัญหาให้ชัดเจน แล้วเข้าสู่ระยะ การพัฒนาทางเลือก หรือวิธีการใหม่ ๆ ซึ่งระยะของการพัฒนาทางเลือกนี้ จะมีขั้นตอน คล้ายคลึงกับการวิจัยทั่วไป แต่เป็นการพัฒนาต้นแบบนวัตกรรมให้ได้มาตรฐานก่อนนำไป ใช้จริง และ เกษม สาทราษฎร์ (2543 : 17-18) กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนา ประกอบด้วย ขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการวิจัย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจปัญหาเบื้องต้น เป็นการสำรวจว่ามีปัญหาอะไรเกิดขึ้นบ้าง ขั้นตอนที่ 2 การสร้างสิ่งประดิษฐ์เพื่อใช้แก้ปัญหา ที่สำรวจพบในขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้สิ่งประดิษฐ์ ที่สร้างขึ้น เป็นการนำ สิ่งประดิษฐ์ที่สร้างขึ้น ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ศึกษาถึงผลที่เกิดขึ้น ขั้นตอนที่ 4 การประเมินสิ่งประดิษฐ์ที่สร้างขึ้น การสรุปถึงความเหมาะสมของสิ่งประดิษฐ์ที่สร้างขึ้น

สุภาวดี วาทิกทินกร (2552 : [http:// www.singara.moe.go.th](http://www.singara.moe.go.th) ; สืบค้นเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2554) ทำการวิจัยและพัฒนาเรื่อง “กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต” โดยกำหนดกระบวนการขั้นตอนการวิจัยเป็น 3 ระยะคือ ระยะที่ 1 การสร้าง “กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต” มีขั้นตอนการวิจัย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการ “กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต” ขั้นที่ 2 การออกแบบ “กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต” ขั้นที่ 3 การประเมินความเหมาะสม “กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต” ที่ได้จากขั้นที่ 2 ว่ามีความเหมาะสมต่อการใช้งานตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ ขั้นที่ 4 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต” ครั้งที่ 1 ระยะที่ 2 การทดลอง “กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต” มีขั้นตอนการวิจัยประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 5 ทดลองใช้ “กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต” ขั้นที่ 6 การพัฒนา “กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต” ครั้งที่ 2 ระยะที่ 3 การประเมินผล “กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต” มีขั้นตอนการวิจัยประกอบด้วย 2 ขั้นตอนคือขั้นที่ 7 การประเมินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ขั้นที่ 8 การเผยแพร่ “กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต” ขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการวิจัยและพัฒนา โดยการเผยแพร่ “กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต” ที่สร้างขึ้นให้สาธารณชนรับรู้ และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป กฤนิยากร เตชะปิยพร (2552 : 3) [http://eportfolio.hu.ac.th/ekm// components/com_simpleboard/uploaded/files/R.doc](http://eportfolio.hu.ac.th/ekm//components/com_simpleboard/uploaded/files/R.doc) ; สืบค้นเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2554) กล่าวไว้ว่า กระบวนการวิจัยและพัฒนาอาจเริ่มด้วยระบบของการวิเคราะห์สภาพปัญหาให้ชัดเจน เข้าสู่ระยะของการพัฒนาทางเลือก หรือวิธีการใหม่ ๆ ซึ่งระยะของการพัฒนาทางเลือกจะมีขั้นตอนคล้ายคลึงกับการวิจัยโดยทั่วไป แต่เป็นการพัฒนาด้านแบบนวัตกรรมให้ได้มาตรฐานก่อนทดลองใช้ ในสภาพจริง เพื่อตรวจสอบคุณภาพของนวัตกรรม มีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

ขั้นที่ 1 พัฒนาด้านแบบ (อาจเป็นการพัฒนาสื่อ อุปกรณ์ หรือยุทธศาสตร์

การบริหารจัดการ)

ขั้นที่ 2 ทดลองใช้นวัตกรรม

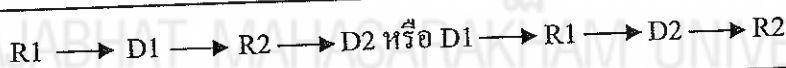
ขั้นที่ 3 สรุปผลการทดลอง / เขียนรายงาน

ในการสร้างต้นแบบนวัตกรรม นักวิจัยและพัฒนานจะต้องตรวจสอบและปรับปรุงต้นแบบนวัตกรรมอย่างต่อเนื่องในลักษณะของ R&D ดังนี้

1. ต้องศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรม (Review literature)
2. สร้างต้นฉบับนวัตกรรม (D1 = Development ครั้งที่ 1)
3. ตรวจสอบประสิทธิภาพในกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก (R1 =Research ครั้งที่ 1)

4. ปรับปรุงต้นฉบับ (D2)
5. ทดลองใช้ในกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่ขึ้น (R2)
6. ดำเนินการจนได้ต้นแบบนวัตกรรมที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด

การวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เป็นการพัฒนาแบบหนึ่งที่ใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือหรือเป็นยุทธวิธีในการดำเนินงาน เป็นการดำเนินการเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในทิศทางหรือลักษณะที่ต้องการ โดยใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนางาน ซึ่งจะช่วยให้เห็นภาพของงานและมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบระเบียบ มีการศึกษาทดลอง เพื่อให้เห็นผลเชิงประจักษ์ มีการตัดสินใจบนฐานข้อมูลที่เชื่อถือได้และมีการปรับปรุงพัฒนาไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งการพัฒนาบรรลุ เป้าหมายที่ต้องการ โดยขั้นตอนหลักในการดำเนินการวิจัยและพัฒนา มีขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญแบ่งตามกระบวนการหลักเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการวิจัย (R) และขั้นตอนการพัฒนา (D) ซึ่งอาจเริ่มต้น จาก R เพื่อแสวงหาความรู้และแนวทางการพัฒนานวัตกรรม/ผลิตภัณฑ์ และต่อยอดด้วย D1 คือ การพัฒนานวัตกรรม/ผลิตภัณฑ์ตามแนวทางนั้น ต่อ ไปคือ ขั้นตอนการวิจัย R2 เพื่อตรวจสอบและประเมินคุณภาพของนวัตกรรม/ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้น หาข้อบกพร่องและวิธีการปรับปรุงแก้ไขและนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุง D1 ให้เป็นนวัตกรรม D2 ที่ดีขึ้น ทั้งนี้อาจดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าวซ้ำหลาย ๆ รอบจนกว่าจะได้นวัตกรรม/ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งมีขั้นตอนต่อเนื่องกันไป (ทิศนา แคมมณีและคณะ. 2549 : 15) คือ

แผนภาพที่ 16 แสดงวงจรการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยและพัฒนาส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นการวิจัยที่ผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้วิจัยเองเพื่อหาคำตอบมาแก้ปัญหาของตน ในห้องเรียน หรือสถานศึกษาของตนเอง สามารถพัฒนาครู หรือนักเรียน ได้อย่างต่อเนื่อง จึงเป็นความร่วมมือกันของผู้ปฏิบัติกับนักวิจัย หรือบุคคลในองค์กรเดียวกัน ช่วยให้เกิดประโยชน์ร่วมกันทุกฝ่าย

จากการศึกษากระบวนการวิจัยและพัฒนา ผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการวิจัยและพัฒนา เรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม โดยชุดกิจกรรม เป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 (Phases 1) ศึกษาองค์ประกอบของการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม (D1 = Development)

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง (Review Literature)

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาองค์ประกอบของการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม โดยจัดทำเครื่องมือเก็บรวบรวมสภาพปัญหาและความต้องการ (R1 = Research)

ขั้นตอนที่ 3 เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลองค์ประกอบของการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม โดยนำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ และนำแบบสัมภาษณ์ไปเก็บข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม

ระยะที่ 2 (Phases 2) พัฒนารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม โดยชุดกิจกรรม (D2 = Development)

ขั้นตอนที่ 4 สร้างและพัฒนารูปแบบชุดกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม โดยการสนทนากลุ่ม

ขั้นตอนที่ 5 จัดทำคู่มือการใช้ชุดกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน

ระยะที่ 3 (Phases 3) ทดลองใช้ชุดกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม (D3 = Development)

ขั้นตอนที่ 6 จัดประชุมชี้แจงคณะทำงาน เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ชุดกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม (R3 = Research)

ขั้นตอนที่ 7 ทดลองใช้ชุดกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26
มหาสารคาม กับนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย

ขั้นตอนที่ 8 หาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการพัฒนาคุณลักษณะอันพึง
ประสงค์ของนักเรียน (R2 = Research)

ขั้นตอนที่ 9 แก้ไข ปรับปรุง ชุดกิจกรรมและคู่มือการใช้ชุดกิจกรรม
การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม

3. แนวการปฏิบัติในการออกแบบวิจัยและพัฒนา

ในการออกแบบวิจัย จะต้องกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะของการวิจัยอย่างชัดเจน
กำหนดตัวบ่งชี้ หรือประเด็นที่มุ่งศึกษา กำหนดแหล่งข้อมูล หรือผู้ใช้ข้อมูลในการวิจัยหรือ
ทดลองนวัตกรรม กำหนดแนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ และกำหนด
แนวทางการวิเคราะห์หรือตัดสินคุณภาพนวัตกรรม ซึ่งทุกรายการดังกล่าวนี้ ควรจะถูกกำหนด
ไว้ล่วงหน้า และเป็นที่ยอมรับตรงกันระหว่างกลุ่มผู้เกี่ยวข้องต่างๆ รายละเอียด เป็นดังนี้
(สุพัทธ์ พิบูลย์ และคณะ. 2552 : 3-4)

1. การออกแบบในเรื่องของประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยจะต้องกำหนดเป้าหมายประชากร หรือกลุ่มเป้าหมายในการใช้

นวัตกรรมอย่างชัดเจน

2. การออกแบบในเรื่องการวัดตัวแปรหรือการเก็บรวบรวมข้อมูล

นักวิจัยจะต้องกำหนดประเด็น ตัวบ่งชี้ที่ต้องการวัด พร้อมทั้งกำหนด

แหล่งข้อมูล หรือผู้ให้ข้อมูลหลักอย่างครบถ้วน กำหนดประเภทเครื่องมือหรือวิธีการวัด
ช่วงเวลาในการวัด (เช่น วัดก่อน และเมื่อเสร็จสิ้นการทดลอง) พร้อมทั้งกำหนดแนวปฏิบัติ
ในการพัฒนาเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวัดแต่ละรายการ กล่าวโดยสรุป
ตัวบ่งชี้ หรือประเด็นในการวัดในครั้งนั้นๆ ประกอบด้วยอะไรบ้าง แต่ละตัวบ่งชี้ หรือแต่ละ
ประเด็น จะใช้เครื่องมือหรือวิธีการใดในการเก็บรวบรวมข้อมูล จะพัฒนาเครื่องมือแต่ละชนิด
อย่างไร และจะจัดเก็บรวบรวมข้อมูลเมื่อไรบ้าง ในการเลือกให้เครื่องมือวัด ซึ่งมีหลายชนิด
อาทิ แบบทดสอบ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบประเมินคุณลักษณะต่าง ๆ
 เป็นต้น การตัดสินใจว่าจะเลือกใช้เครื่องมือวัดชนิดใด จะต้องคำนึงถึงธรรมชาติ หรือลักษณะ

ของตัวบ่งชี้ที่ต้องการวัด และข้อจำกัดต่างๆ อาทิ ถ้าเป็นตัวบ่งชี้ประเภทความรู้ ก็ใช้แบบทดสอบ ถ้าเป็นพฤติกรรม ก็ใช้แบบประเมินพฤติกรรม ถ้าเป็นเจตคติ ก็ใช้แบบวัดเจตคติ เป็นต้น หรือในบางครั้ง นักประเมินได้เลือกใช้เป็นแบบสอบถามที่ประกอบด้วยสาระหลายตอน แต่ละตอนมุ่งวัดตัวบ่งชี้ที่แตกต่างกัน ดังนั้นในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม นักวิจัยจะต้องระลึกร่วมกันว่า จะต้องเน้นในเรื่องความรวดเร็ว คล่องตัว มีประสิทธิภาพ สามารถรวบรวมข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว ทันท่วงเวลาต่าง ๆ ในขณะที่ดำเนินการทดลองนวัตกรรม และกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลจะต้องไม่เกิดผลกระทบเชิงลบต่อกระบวนการพัฒนา

3. การออกแบบในเรื่องสถิติ แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในงานวิจัยและพัฒนา สามารถเลือกใช้สถิติในลักษณะเดียวกับงานวิจัยทั่วไป ซึ่งจะมีทั้งสถิติเชิงบรรยาย (Descriptive Statistics) และสถิติอ้างอิง (Inferential Statistics) ซึ่งการเลือกใช้วิธีการทางสถิติที่เหมาะสม จะเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลงานวิจัยได้ รายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการทางสถิติเหล่านี้ สามารถศึกษาได้จากเอกสารหรือตำราทั่วไป โดยผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผนและออกแบบวิจัยและพัฒนา คือ กรอบแนวทางการวิจัย หรือ โครงการวิจัยที่มีรายละเอียดครบถ้วนสมบูรณ์

4. ตัวแปรต้น ตัวแปรตาม ในงานวิจัยและพัฒนา

ในงานวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา ตัวแปรต้น (Independent Variable) คือ ตัวนวัตกรรมหรือปฏิบัติการ (Treatment) ที่นักวิจัยให้กับกลุ่มตัวอย่าง อาจหมายถึง สื่อ/ชุดสื่อ หรือวิธีการใหม่ ๆ ในการจัดการศึกษา ส่วนตัวแปรตาม คือ ตัวแปรที่เป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการใส่ปฏิบัติการ เช่น ความรู้ ความพอใจ เจตคติ ทักษะ หรือสภาพการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เป็นต้น

5. เครื่องมือวิจัย ในงานวิจัยและพัฒนา

เครื่องมือวิจัยในงานวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ

5.1 เครื่องมือทดลอง หรือชุดนวัตกรรม หรือชุดปฏิบัติการ

การวิจัยและพัฒนาจะมีคุณค่ามากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความสามารถของนักวิจัยในการแสวงหานวัตกรรมที่สร้างสรรค์ ทันสมัย และมีประสิทธิภาพ (ลงทุนไม่มาก สะดวกใช้ สะดวกปฏิบัติ ให้ประสิทธิผลตามที่คาดหวัง) ซึ่งการแสวงหานวัตกรรมที่สร้างสรรค์ นักวิจัยจะต้องทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หรือกรณีตัวอย่างนวัตกรรม

ที่หลากหลาย ก่อนที่จะสังเคราะห์เป็นนวัตกรรมที่จะนำมาทดลอง ทั้งนี้ นักวิจัยควรจะสามารถบ่งชี้หรือระบุลักษณะที่เห็นว่า เป็นจุดเด่น ความสร้างสรรค์ หรือความเหมาะสมของนวัตกรรมได้อย่างชัดเจน อีกทั้งจะต้องเป็นนวัตกรรมที่มีความถูกต้อง เหมาะสมตามหลักวิชา

5.2 เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลหรือเครื่องมือวัดตัวแปร

ในการออกแบบด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะต้องวิเคราะห์บทบาทของวัตถุประสงค์ของการวิจัย กำหนดหรือระบุตัวแปรหรือประเด็นที่มุ่งศึกษา กำหนดแหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูลที่จะทำให้อาจได้ข้อมูลที่มีความตรงหรือถูกต้อง กำหนดวิธีการหรือเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และกำหนดแนวทางการพัฒนาเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างชัดเจน

6. การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยและพัฒนา

การเลือกใช้วิธีการทางสถิติ เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยและพัฒนาขึ้นอยู่กับชนิดของตัวแปร หรือตัวชี้วัดที่ทำการศึกษา ซึ่งโดยทั่วไป มักจะมีวิธีการทางสถิติดังต่อไปนี้

6.1 วิเคราะห์ความถี่ ร้อยละ สำหรับตัวแปรตัดตอนทีวัด โดยเครื่องมือประเภทแบบตรวจสอบรายการ หรืออาจใช้การเปรียบเทียบสัดส่วนด้วยสถิติอ้างอิง ไคสแควร์

6.2 วิเคราะห์ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนทดสอบความรู้ หรือคะแนนจากมาตรประมาณค่า และใช้สถิติอ้างอิง การทดสอบค่าที (t-test) สำหรับการเปรียบเทียบคะแนนทดสอบก่อนเรียนกับหลังเรียนหรือเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย 2 กลุ่ม หรือการวิเคราะห์ความแปรปรวน เพื่อการตรวจสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยกรณีทดสอบหลายกลุ่ม เป็นต้น

6.3 ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สำหรับข้อความประเภทปลายเปิด หรือใช้เขียนแสดงความคิดเห็น หรือบรรยายสภาพความเปลี่ยนแปลงหลังการใช้นวัตกรรม

4. การเขียนรายงานการวิจัยและพัฒนา

การเขียนรายงานผลการวิจัยและพัฒนา มีจุดเน้นที่การบอกเล่ากระบวนการพัฒนา และผลการใช้นวัตกรรม พร้อมทั้งต้องแสดงผลงานที่ได้จากการพัฒนา คือ สื่อ/อุปกรณ์/ชิ้นงาน หรือรูปแบบทำงานอย่างชัดเจน ซึ่งในการนำเสนอผลงานวิจัยและพัฒนานวัตกรรม ลักษณะการนำเสนอโดยทั่วไป จะปรากฏใน 2 ลักษณะคือ (สุพัตร์ พิบูลย์ และคณะ. 2552 : 5)

4.1 ผลงานประเภทสิ่งประดิษฐ์ อาทิ พัฒนาสื่อ อุปกรณ์ ชิ้นงาน ฯลฯ

การนำเสนอจะประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญ คือ 1) ตัวสื่อ/นวัตกรรม/สิ่งประดิษฐ์ และ 2) รายงานการพัฒนาหรือรายงานผลการทดลองใช้ ผลงานวิจัยและพัฒนาในลักษณะนี้จะมีคุณค่ามากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความน่าสนใจ ความสร้างสรรค์ของตัวผลงาน/สื่อ/อุปกรณ์/ชิ้นงาน เป็นสำคัญ

4.2 ผลงานประเภททดลองรูปแบบการบริหารจัดการ หรือรูปแบบ

การปฏิบัติงาน อาทิ ทดลองรูปแบบการสอน รูปแบบการทำงานใหม่ๆ ฯลฯ ผลงานประเภทนี้ มักนำเสนอเป็นเล่มเดียว ในลักษณะของรายงานการทดลอง/รายงานการพัฒนา โดยจะต้องอธิบายให้เห็นรูปแบบของนวัตกรรมอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน

